

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**Інститут заочного та дистанційного навчання
Кафедра конституційного права та прав людини**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти магістра**

**на тему: «СВІТОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА МІЖНАРОДНА
БЕЗПЕКА: АСПЕКТ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ»**

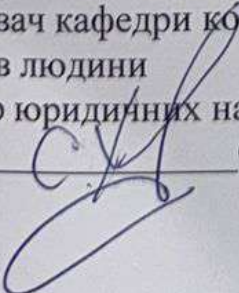
Виконав: здобувач 2 курсу 1 групи
Спеціальність 281 «Публічне управління та
адміністрування»
Бохонок Сергій Миколайович
Індивідуальний навчальний план
№ 24-11 1.6 МПУА
Мобільний телефон: +380934738345

Науковий керівник:

Професор кафедри конституційного права
та прав людини, доктор юридичних наук,
доцент
Чижов Денис Анатолійович

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

15 грудня 2025 р., протокол № 5
завідувач кафедри конституційного права
та прав людини
доктор юридичних наук, доцент

 Сергій ХАЛЮК

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	10
1.1. Сутність і правова природа глобалізаційних процесів у сучасному світі	10
1.2. Еволюція поняття міжнародної безпеки у міжнародному праві.....	18
1.3 Взаємовплив глобалізації та міжнародного правопорядку: нові правові виклики і тенденції	24
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ	
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	38
2.1. Роль ООН та регіональних організацій (НАТО, ОБСЄ, ЄС) у підтриманні міжнародної безпеки	38
2.2. Міжнародно-правові інструменти запобігання глобальним загрозам: тероризм, кіберзлочинність, розповсюдження зброї	45
2.3. Баланс між національним суверенітетом і колективною безпекою: правовий аспект	59
Висновки до розділу 2	65
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	
МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	68
3.1. Нові загрози глобалізованого світу: гібридні війни, міграційні процеси, інформаційні впливи	68
3.2. Трансформація міжнародного права безпеки: тенденції, проблеми, напрями реформування	77
3.3. Місце та роль України у системі міжнародної безпеки: євроінтеграційні та міжнародно-правові орієнтири	89

Висновки до розділу 3	95
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	102
ДОВІДКА ПРО ПЕРЕВІРКУ НА АВТЕНТИЧНІСТЬ ТЕКСТУ	
ПРОГРАМІ «UNICHECK».....	120

ВСТУП

Актуальність теми. Глобалізація, як багатовимірне явище, охоплює політичну, економічну, соціальну, інформаційну та культурну сфери, змінюючи не лише структуру міжнародних відносин, але й природу загроз, з якими стикається сучасне людство. Вона створює передумови для взаємозалежності держав, одночасно формуючи як нові можливості для розвитку, так і нові ризики для системи міжнародної безпеки. У контексті сучасних викликів – від збройних конфліктів і тероризму до кіберзагроз, гібридних війн, екологічних катастроф та глобальних епідемій – взаємозв'язок глобалізаційних процесів із безпековими питаннями набуває особливої значущості.

У сучасному світі глобалізація виступає одночасно рушієм інтеграції та фактором дестабілізації. З одного боку, вона сприяє розширенню міжнародного співробітництва, розвитку технологій, зміцненню комунікаційних зв'язків і формуванню спільного інформаційного простору. З іншого боку, зростаюча взаємозалежність економік і суспільств створює умови для швидкого поширення кризових явищ – від фінансових колапсів до військових конфліктів, від пандемій до інформаційних атак. Тому глобалізація потребує осмислення не лише як процесу інтеграції, але і як фактора, що суттєво впливає на динаміку міжнародної безпеки.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах радикальних змін у системі глобального управління, зумовлених посиленням геополітичної конкуренції, зростанням ролі недержавних акторів, зміною балансу сил між традиційними центрами впливу та новими регіональними лідерами. Сучасний світ перебуває у стані постійного переформатування, де класичні моделі безпеки, засновані на домінуванні військово-політичних альянсів, дедалі частіше поступаються місцем складним мережевим взаємодіям держав, корпорацій, міжнародних організацій та громадянського суспільства. У цьому контексті питання міжнародної безпеки перестають бути виключно компетенцією окремих

урядів, перетворюючись на сферу глобальної відповідальності, що потребує узгоджених колективних дій.

Додатковим фактором, який підсилює значущість дослідження взаємозв'язку глобалізації та безпеки, є зростання ролі інформаційних технологій і цифрових мереж. Інформаційна глобалізація, що забезпечує безпрецедентний рівень доступу до даних і комунікацій, одночасно відкрила новий вимір загроз – кіберпростір. Кібербезпека, маніпуляції інформацією, дезінформаційні кампанії та втручання у виборчі процеси стали невід'ємними елементами сучасної геополітичної боротьби. Ці явища демонструють, що технологічна інтеграція, попри свій прогресивний характер, може створювати небезпечні дисбаланси в системі глобальної стабільності.

Не менш важливою складовою є економічний аспект глобалізації, який одночасно виступає гарантом і джерелом небезпеки. З одного боку, глобалізація сприяє формуванню взаємопов'язаних економічних систем, що підвищують ефективність міжнародного обміну, стимулюють інвестиції та інновації. З іншого боку, світова економічна інтеграція підвищує вразливість держав до зовнішніх шоків, фінансових криз і енергетичних залежностей. У результаті виникає феномен «економічної зброї» — використання фінансових інструментів, санкцій чи технологічних обмежень як засобу політичного тиску. Саме тому питання забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації перетворюється на стратегічне завдання для більшості держав світу.

У гуманітарному та соціальному вимірах глобалізація також впливає на безпекову ситуацію. Масова міграція, зростання нерівності, культурні конфлікти, радикалізація та тероризм часто є наслідком або побічними ефектами глобалізаційних процесів. Міжнародні організації, такі як ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ, дедалі частіше стикаються з необхідністю адаптації своїх механізмів реагування до нової природи загроз, які не завжди мають традиційний військовий чи політичний характер. У цьому контексті посилюється потреба у формуванні комплексної, багатовимірної системи глобальної безпеки, здатної інтегрувати економічні, екологічні, інформаційні та соціальні аспекти.

Сьогодні глобалізація більше не сприймається як однозначно позитивний процес. Події останніх десятиліть – фінансові кризи, терористичні акти, пандемія COVID-19, війна Росії проти України, енергетичні конфлікти та зміна клімату – продемонстрували, що глобальні зв'язки, попри їхню користь, можуть стати каналом поширення нестабільності. Таким чином, світова система безпеки постає перед необхідністю реформування, з урахуванням нових реалій багатопольного світу. Саме глобалізація, прискорюючи обмін інформацією, технологіями та ресурсами, водночас знижує бар'єри для поширення загроз і конфліктів.

Для України дана тематика є особливо важливою. Як держава, що інтегрується до європейського та євроатлантичного простору, Україна знаходиться на перетині глобальних безпекових процесів. Вона водночас є об'єктом і суб'єктом глобалізації: з одного боку, користується її перевагами у вигляді доступу до міжнародних ринків, технологій і партнерств, а з іншого — зазнає впливу глобальних викликів, включаючи агресію з боку сусідньої держави, інформаційні атаки, міграційні кризи та економічні обмеження. У цьому контексті дослідження взаємозв'язку глобалізаційних процесів і міжнародної безпеки дозволяє не лише глибше зрозуміти сучасні тенденції світової політики, а й визначити ефективні механізми захисту національних інтересів у глобальному вимірі.

Крім того, у сучасних умовах особливого значення набуває проблема формування нової архітектури глобальної безпеки, заснованої на принципах багатосторонності, взаємної довіри, прозорості та міжнародного права. Порушення цих принципів веде до зростання регіональних конфліктів, гонки озброєнь і загальної нестабільності. У цьому контексті аналіз взаємозв'язку між глобалізацією та безпекою є необхідним для формування збалансованих політичних рішень, що враховують як національні, так і глобальні інтереси.

Отже, актуальність теми полягає в тому, що у XXI столітті глобалізація і безпека є взаємозалежними категоріями, які не можна розглядати окремо. Глобалізаційні процеси формують нову систему міжнародних відносин, у межах

якої жодна держава не може почуватися ізольованою від світових ризиків. Водночас безпека стає ключовим чинником, що визначає стабільність і сталий розвиток у глобальному масштабі. У результаті дослідження взаємозв'язку між глобалізацією та міжнародною безпекою дає можливість виявити нові закономірності функціонування сучасного світу, окреслити перспективи міжнародного співробітництва та визначити ефективні шляхи запобігання глобальним загрозам. Це робить обрану тему не лише науково значущою, а й стратегічно важливою для формування безпечного майбутнього як для окремих держав, так і для всього людства.

Проблематика взаємозв'язку світової глобалізації та міжнародної безпеки перебуває у центрі уваги сучасної науки, адже глобальні процеси дедалі більше впливають на структуру міжнародних відносин, характер загроз і механізми реагування на них. Значний внесок у дослідження цих питань зробили українські вчені, серед яких О. Білорус, В. Абрамов, С. Галака, Ю. Бисага, О. Головань, Ю. Бураков, В. Грубов, В. Горбулін, М. Капітоненко, В. Ліпкан, В. Константинов, О. Резнікова, Р. Кривонос, Г. Ситник, Д. Лук'яненко, В. Смолянук, М. Митрофанов, Г. Шелест, І. Мінгазутдінов, В. Філіпчук, І. Погорська, С. Толстов та інші. У своїх працях вони аналізують вплив глобалізаційних процесів на систему міжнародної безпеки, визначають нові загрози, що постають перед державами в умовах взаємозалежності, а також розглядають проблеми адаптації національних безпекових стратегій до динамічних глобальних викликів. Українські науковці наголошують, що безпека в епоху глобалізації втрачає виключно національний вимір і стає багаторівневою системою, у якій поєднуються національні, регіональні та глобальні інтереси.

Вагомий доробок у дослідженні еволюції безпекових орієнтирів і формування міжнародного безпекового середовища в умовах глобалізації зробили й зарубіжні науковці, серед яких З. Бжезінський, С. Берсік, К. Дойч, Б. Бузан, К.-Ф. Давід, М. Грончик, Д. Дьюїтт, Гж. Джвіголь, Н. Маєрс, А. Карбовнік, Д. К. Нанто, Б. Рассет, Дж. Овен, Дж. Д. Сінгер, К. Журковський, О. Вевер, та інші. Їхні дослідження спрямовані на розкриття взаємозалежності

між глобалізацією та безпековими процесами, осмислення нових типів загроз — від гібридних війн і тероризму до кіберзлочинності, енергетичної та екологічної нестабільності. Таким чином, поєднання напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців створює цілісну теоретичну основу для подальшого аналізу взаємозв'язку між глобалізаційними процесами та системою міжнародної безпеки, що є необхідним для розроблення сучасних підходів до зміцнення стабільності світового порядку.

Мета роботи: дослідження теоретико-концептуальних засад взаємозв'язку процесів світової глобалізації та системи міжнародної безпеки, аналіз впливу глобалізаційних чинників на трансформацію сучасного безпекового середовища, визначення напрямів удосконалення механізмів глобального та регіонального управління безпекою в умовах зростання взаємозалежності держав, а також розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності міжнародного співробітництва у сфері забезпечення стабільності та миру.

Відповідно до мети було поставлено такі *завдання*:

- проаналізувати теоретичні підходи до розуміння сутності глобалізації та її впливу на формування сучасної системи міжнародних відносин і безпеки.
- визначити основні чинники, механізми та тенденції взаємозв'язку між процесами глобалізації та еволюцією міжнародної безпеки у XXI столітті.
- охарактеризувати вплив глобалізаційних процесів на трансформацію загроз міжнародній безпеці, включаючи політичні, економічні, інформаційні, екологічні та воєнні аспекти.
- дослідити роль міжнародних організацій і глобальних інститутів у регулюванні безпекових процесів в умовах глобалізації.
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності міжнародного співробітництва у сфері забезпечення глобальної та регіональної безпеки з урахуванням сучасних викликів і тенденцій.

Об'єкт дослідження – міжнародна безпека.

Предмет дослідження - аспект взаємозв'язку світової глобалізації та міжнародної безпеки.

Методологічну базу дослідження становить комплекс методів, що забезпечують системний і міждисциплінарний підхід до аналізу взаємозв'язку глобалізації та міжнародної безпеки. Використано філософські методи (діалектичний і метафізичний) для розкриття суперечливого характеру глобалізаційних процесів. Загальнонаукові методи (гносеологічний, системно-структурний, індукції та дедукції) застосовано для визначення сутності понять і логіки взаємозалежності глобальних процесів. Порівняльно-політологічний, інституціональний та історичний методи дали змогу дослідити роль міжнародних акторів і трансформацію системи безпеки у контексті глобальних змін. У цілому поєднання зазначених методів забезпечує цілісне та послідовне вивчення взаємозв'язку глобалізації й міжнародної безпеки.

Прикладний характер дослідження проявляється у можливості практичного використання його результатів для вдосконалення механізмів міжнародного співробітництва у сфері безпеки та розроблення рекомендацій щодо адаптації глобальних безпекових стратегій до сучасних викликів світової системи. Отримані висновки можуть бути використані у діяльності міжнародних організацій, аналітичних центрів і державних інституцій, які формують політику безпеки в умовах глобалізації. Запропоновані положення здатні сприяти підвищенню ефективності глобального управління ризиками, протидії гібридним загрозам і формуванню колективних механізмів стабільності. Також результати дослідження доцільно застосовувати у подальших наукових розробках і вдосконаленні освітніх програм з міжнародних відносин та безпеки.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, довідки. Загальний обсяг роботи становить 119 сторінок, з них основного тексту – 95 сторінок. У переліку використаних джерел представлено 136 найменувань, що включають наукову літературу, аналітичні матеріали та нормативно-правові акти.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Сутність і правова природа глобалізаційних процесів у сучасному світі

Глобалізація є однією з ключових характеристик сучасного світового розвитку, що визначає взаємозалежність держав, суспільств і культур у політичному, економічному, соціальному та інформаційному вимірах. У науковій літературі цей феномен розглядається як процес формування нової системи світового устрою, в якій національні кордони поступово втрачають своє колишнє значення, а глобальні взаємозв'язки стають визначальним чинником економічного зростання, безпеки та суспільної динаміки. Як зазначає Л. Танська, глобалізація – це багаторівневий процес, що охоплює не лише економічні аспекти інтеграції, а й культурні, політичні та соціальні зміни, які призводять до формування єдиного інформаційного та комунікаційного простору [103, с. 197].

На думку дослідників, глобалізація є результатом об'єктивної еволюції продуктивних сил, міжнародного поділу праці та технологічного прогресу. Водночас вона має виразний соціально-політичний вимір, оскільки створює передумови для формування наддержавних інституцій, посилення взаємозалежності країн у питаннях безпеки, міграції, клімату й енергетики. У цьому контексті П. Облап наголошує, що глобалізація – це не лише економічна інтеграція, а й становлення планетарної системи комунікацій і цінностей, які впливають на всі сфери суспільного життя [77, с. 210]. Її сутність полягає в тому, що національні економіки, політичні режими та культурні системи все більше взаємодіють між собою, створюючи глобальну мережу залежностей.

Важливо підкреслити, що глобалізація має як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники розвитку. Об'єктивні – це розвиток технологій, транспорту, комунікацій і фінансових ринків, що забезпечують глобальні зв'язки. Суб'єктивні – це політичні рішення, міжнародні угоди, діяльність

транснаціональних корпорацій і вплив глобальних медіа. Як зазначають вітчизняні дослідники, глобалізація — це процес, який не можна розглядати лише як економічну категорію: вона є системним явищем, що охоплює всі рівні соціальної організації – від особистості до міжнародних інститутів [17, с. 158].

Змістовно глобалізація виявляється через низку конкретних тенденцій: посилення ролі міжнародних організацій, лібералізацію торгівлі, формування єдиного фінансового простору, поширення цифрових технологій та уніфікацію культурних стандартів. Зауважимо, що в умовах цифрової епохи глобалізація отримала нові форми прояву — кіберглобалізацію, коли інформаційні технології формують глобальні спільноти, здатні впливати на політичні процеси. На думку науковців, інформаційний простір перетворився на ключовий чинник глобальної взаємодії, а знання і дані — на стратегічний ресурс, який визначає статус держав у світовій системі [56, с. 17].

Разом з тим глобалізація несе і суперечності. Вона загострює проблеми нерівності між розвиненими та країнами, що розвиваються, призводить до соціальних трансформацій, змін у системі міжнародної безпеки. З одного боку, глобалізація стимулює розвиток демократії, поширення стандартів прав людини, підвищення рівня відкритості держав. З іншого — породжує нові ризики: економічні кризи, інформаційні війни, культурну уніфікацію та загрозу втрати національної ідентичності. Як зазначає С. Федулова, глобалізація є двосічним процесом: вона сприяє інтеграції, але водночас створює передумови для конфліктів, якщо держави не здатні адаптувати свої системи управління до нових реалій [117, с. 99].

З філософського погляду, сутність глобалізації полягає у трансформації способів буття людства — переході від ізольованих національних спільнот до взаємопов'язаного світу, де кожна дія має міжнародні наслідки. У цьому аспекті вона є процесом універсалізації людського досвіду, у якому поєднуються різні культурні й соціальні традиції. На думку дослідників, глобалізація є формою культурного обміну, що веде до появи нових ідентичностей і трансформації соціальних структур [103, с. 197].

У політичному вимірі глобалізація створює нову архітектуру міжнародних відносин. Вона зумовлює зростання ролі наднаціональних утворень (ЄС, НАТО, СОТ, ООН), посилює потребу у колективних механізмах регулювання глобальних викликів — від кліматичних змін до тероризму [117, с. 99]. При цьому традиційні принципи суверенітету зазнають перегляду, а концепція «національної безпеки» поступово трансформується у поняття «глобальної безпеки». Така тенденція зумовлює необхідність вироблення нових механізмів співпраці, що базуються на взаємній довірі, відповідальності та спільних цінностях.

Сутність глобалізації неможливо зрозуміти поза контекстом розвитку міжнародної безпеки, адже процеси інтеграції формують нові моделі ризиків і викликів. Сучасний світ — це система взаємопов'язаних загроз, де локальні конфлікти можуть мати глобальні наслідки. Як наголошують вітчизняні науковці, глобалізація водночас виступає як чинником розвитку, так і фактором нестабільності, оскільки посилює взаємозалежність держав і робить міжнародну систему більш уразливою до кризових явищ [17, с. 159].

Таким чином, сутність глобалізації полягає в утворенні єдиного, взаємозалежного світового простору, в якому політичні, економічні та культурні процеси тісно переплітаються. Вона є результатом тривалої еволюції людської цивілізації, але водночас — динамічним процесом, який продовжує змінювати контури сучасного світу. Глобалізація не є однозначним явищем: вона відкриває можливості для співпраці й розвитку, але також породжує ризики й дисбаланси. Її глибоке розуміння потребує комплексного міждисциплінарного аналізу, що враховує як економічні та політичні, так і культурно-ціннісні виміри світової взаємодії.

Загалом глобалізаційні процеси становлять багатовимірне явище, в основі якого лежить взаємопов'язана динаміка економічних, політичних, технологічних, соціокультурних та правових змін, що формують сучасну архітектуру міжнародних відносин. Їхня сутність розкривається через аналіз факторів і рушійних сил, які забезпечують поширення інтеграційних тенденцій

у світовому масштабі. Серед ключових чинників глобалізації науковці називають науково-технічний прогрес, лібералізацію міжнародної торгівлі, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, транснаціоналізацію економічної діяльності, посилення ролі міжнародних організацій та інституцій, а також культурну взаємодію народів. Саме науково-технічна революція стала основним каталізатором глобальних трансформацій, оскільки відкрила нові можливості для інтернаціоналізації виробництва, фінансів і знань [103, с. 198].

Науково-технічний прогрес визначає основу сучасної глобалізації, сприяючи формуванню світового інформаційного простору, який стирає традиційні межі між державами. Винаходи в галузі цифрових технологій, телекомунікацій і транспорту забезпечили швидке поширення інформації, капіталів, інновацій і людей. Технологічна революція не лише прискорила глобальні потоки, а й створила нові форми економічної взаємодії — від електронної комерції до цифрової дипломатії, які радикально змінюють логіку міжнародної співпраці [77, с. 210]. Таким чином, технологічний чинник є базовою рушійною силою, що визначає темпи й характер глобалізаційних змін.

Економічна взаємозалежність країн стала другим ключовим фактором глобалізації. Відкриття національних ринків, розвиток міжнародної торгівлі та інвестицій, діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) формують глобальну економічну систему, де рух капіталів і товарів стає дедалі вільнішим. Саме транснаціональні корпорації є основними агентами глобалізації, оскільки вони акумулюють значні фінансові ресурси, впливають на формування міжнародних стандартів виробництва та соціальної відповідальності бізнесу, а також виступають посередниками у взаємодії національних економік [56, с. 16]. ТНК формують глобальні ланцюги доданої вартості, у межах яких національні економіки інтегруються в єдину виробничо-інноваційну мережу.

Водночас рушійними силами глобалізації виступають політичні та інституційні чинники. Створення міжнародних і регіональних організацій — таких як ООН, СОТ, МВФ, ЄС — сприяло формуванню наднаціональних механізмів управління глобальними процесами. Вони координують торговельні,

фінансові, екологічні та безпекові аспекти міжнародних відносин, формуючи нову систему глобального врядування. Політичний аспект глобалізації полягає в перерозподілі суверенітету між державами та міжнародними інститутами, що породжує як нові можливості для співпраці, так і виклики для національної ідентичності й безпеки [117, с. 100]. Саме політична інтеграція та розвиток глобального управління забезпечують відносну стабільність світової системи в умовах взаємозалежності держав.

Соціокультурні фактори глобалізації також відіграють визначальну роль, адже сприяють формуванню глобальної свідомості, універсалізації цінностей і взаємопроникненню культур. Медіа, освіта, туризм і масова культура формують спільний комунікативний простір, у межах якого відбувається діалог цивілізацій. Глобалізація має подвійний характер: з одного боку, вона стимулює міжкультурний обмін, а з іншого — викликає опір і прагнення до збереження національної ідентичності [17, с. 161]. Цей діалектичний взаємозв'язок стає одним із головних соціальних викликів сучасності.

Не менш значущими є комунікаційні чинники. Розвиток глобальних мережевих технологій (інтернет, соціальні медіа, платформи штучного інтелекту) створює умови для інтеграції світового інформаційного простору. Інформація стала стратегічним ресурсом, що визначає вплив і владу в глобальному вимірі [103, с. 200]. Комунікаційні потоки впливають не лише на економічні чи політичні процеси, а й на формування глобальної громадської думки, що визначає пріоритети міжнародної політики. Цей аспект підкреслюють і вітчизняні, і зарубіжні дослідники, наголошуючи на тому, що інформаційна взаємозалежність є основою нової форми «мережевої глобалізації», у якій знання й дані мають більшу вагу, ніж традиційні матеріальні ресурси [103, с. 200].

Окремо слід виділити фактори безпеки, які набули вагомого значення у XXI столітті. Поширення глобальних викликів — від екологічних криз до кіберзагроз і міжнародного тероризму — потребує колективних механізмів реагування. Як відзначають дослідники, безпекова взаємозалежність держав стала новим імперативом міжнародних відносин: жодна країна не може

ізолюватися від глобальних загроз, тому формується система спільної відповідальності за стабільність і розвиток [117, с. 101]. Саме глобальні ризики виступають своєрідним каталізатором міжнародної солідарності та стимулюють створення нових механізмів глобального управління.

Отже, фактори й рушійні сили глобалізаційних процесів охоплюють складну систему взаємопов'язаних детермінант — технологічних, економічних, політичних, соціокультурних і безпекових. Їх взаємодія формує сучасний світопорядок, у якому взаємозалежність держав стає домінуючим принципом міжнародних відносин. Глобалізація не є стихійним процесом, а результатом взаємодії багатьох сил, що спрямовують розвиток людства у напрямі більшої інтегрованості, але водночас породжують нові суперечності й асиметрії. Як свідчить аналіз сучасних досліджень, глобалізаційна динаміка не зводиться лише до економічної взаємодії — це комплексна система трансформацій, у межах якої переплітаються інтереси держав, корпорацій, суспільств і культур.

Глобалізація як багатовимірне суспільне явище має не лише економічний і політичний, а й глибокий правовий зміст, що визначає особливості функціонування сучасного міжнародного правопорядку. Правова природа глобалізації полягає у трансформації традиційних уявлень про суверенітет, джерела права, ієрархію нормативних систем і механізми реалізації міжнародних норм у національних юрисдикціях. Як відзначають дослідники, у процесі глобалізації відбувається формування нового правового простору, в якому державне, міжнародне та наднаціональне право взаємодіють, створюючи багаторівневу систему регулювання суспільних відносин [74, с. 53]. Цей процес супроводжується розширенням компетенцій міжнародних організацій, появою універсальних правових стандартів і зростанням впливу «м'якого права» («soft law») у глобальному управлінні.

Сутність правового виміру глобалізації полягає в поступовій інституціоналізації глобальних відносин, де право виступає засобом гармонізації норм поведінки держав і недержавних акторів. Саме глобальні норми права сприяють утвердженню єдиних підходів до регулювання питань міжнародної

торгівлі, охорони довкілля, прав людини, безпеки та боротьби з тероризмом [57, с. 103]. Таким чином, право стає не лише інструментом національного врегулювання, а й засобом координації глобальної поведінки. Глобалізація вносить до правової системи нові елементи – наприклад, розвиток транскордонних правових інститутів, міжнародних судів і арбітражів, які забезпечують вирішення спорів між суб'єктами різної правової природи [57, с. 103].

Глобалізаційні процеси докорінно змінюють уявлення про суверенітет як головний принцип міжнародного права. Якщо у класичному розумінні суверенітет означав абсолютну автономію держави, то в умовах глобалізації він набуває релятивного характеру [83, с. 57]. Держави дедалі частіше добровільно делегують частину своїх повноважень наднаціональним структурам для ефективнішого вирішення спільних проблем — економічних, екологічних, гуманітарних. Сучасна модель глобального правопорядку передбачає співіснування різних рівнів юрисдикцій — від національного до глобального, що вимагає нових механізмів правової узгодженості [83, с. 57]. Саме тому в міжнародному праві формується тенденція до «кооперативного суверенітету», коли держави взаємодіють не лише на основі права сили, а й на основі сили права.

Одним із ключових аспектів правової природи глобалізації є трансформація джерел права. Зростання ролі міжнародних договорів, рішень міжнародних судових інстанцій, рекомендацій міжнародних організацій призводить до переосмислення класичних принципів ієрархії правових норм. Глобалізація зумовлює «розмиття меж» між публічним і приватним правом, адже багато питань регулюються одночасно міжнародними конвенціями, національними законами та корпоративними кодексами [101, с. 233]. Наприклад, діяльність транснаціональних корпорацій дедалі частіше регулюється не лише державними нормами, а й принципами корпоративного управління, що визнаються на глобальному рівні як обов'язкові стандарти відповідальної поведінки бізнесу [101, с. 233].

Важливе місце у правовій структурі глобалізації займає феномен «м'якого права» («soft law»), який охоплює декларації, хартії, резолюції та рекомендації міжнародних організацій [55, с. 76]. Ці документи не мають обов'язкової юридичної сили, однак виконують значну роль у формуванні глобальних стандартів і впливають на розвиток позитивного права. Як відзначають дослідники, «soft law» є своєрідним «містком» між політичними зобов'язаннями й юридичними нормами, сприяючи гнучкій адаптації національних систем до вимог міжнародного середовища [55, с. 76]. Прикладами можуть слугувати заяви та документи ООН у сфері сталого розвитку, права людини, гендерної рівності, які, хоч і не є обов'язковими, але формують нормативну основу міжнародного співробітництва [55, с. 76].

Окремий аспект правової глобалізації — це становлення глобального управління (global governance), у якому право відіграє роль інтеграційного механізму. Міжнародне право поступово перетворюється на основу функціонування глобальних інститутів — Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд, Євросоюз, Ради Європи, Всесвітньої організації охорони здоров'я тощо [74, с. 53]. Вони не лише регулюють поведінку держав, а й формують обов'язкові правові режими у сферах торгівлі, фінансів, охорони довкілля, інформаційної безпеки. Цей процес свідчить про поступове формування «глобального права» як наддержавної системи норм, що координує діяльність численних акторів міжнародних відносин. За визначенням науковців, відбувається «юридизація» глобалізації — процес, у якому економічні та політичні зв'язки все частіше оформлюються у правові форми, що забезпечують стабільність міжнародного порядку [74, с. 53].

Проте правова глобалізація не позбавлена суперечностей. З одного боку, вона сприяє уніфікації правових стандартів, підвищенню ролі прав людини та міжнародного права, а з іншого — посилює ризик втрати національної правової ідентичності, створює загрозу «правової асиметрії», коли сильні держави або корпорації мають перевагу в нав'язуванні своїх правил гри [57, с. 103]. Глобалізація права не завжди означає його демократизацію: нерівність доступу

до глобальних інституцій може призводити до домінування окремих центрів сили [57, с. 103]. Тому сучасне міжнародне право має забезпечити баланс між універсалізмом і правовим плюралізмом, між глобальними нормами та суверенними інтересами держав.

Таким чином, правова природа глобалізації полягає у формуванні нової парадигми міжнародного правопорядку, де національні правові системи поступово інтегруються у спільний нормативний простір. Цей процес відображає зміну ролі права — від інструменту регулювання міждержавних відносин до універсального механізму координації глобальної взаємодії. У результаті формується багаторівнева правова система, що поєднує елементи міжнародного, регіонального, корпоративного та м'якого права, забезпечуючи одночасно правову передбачуваність і гнучкість. Саме тому в сучасній юридичній науці глобалізація розглядається не як зовнішній чинник впливу на право, а як внутрішній процес його еволюції у відповідь на потреби світової спільноти.

1.2. Еволюція поняття міжнародної безпеки у міжнародному праві

Концепція міжнародної безпеки є результатом тривалого історичного процесу розвитку політичної думки, міжнародного права та глобальних практик підтримання миру. Її сутність полягає у створенні таких політико-правових механізмів, які б гарантували стабільність міжнародних відносин і запобігали виникненню збройних конфліктів [3, с. 184]. Історично поняття безпеки було тісно пов'язане з ідеєю захисту державного суверенітету та територіальної цілісності. У ранньомодерну епоху безпека розумілася як результат балансу сил між великими державами, що зумовлювало формування політичної рівноваги в Європі [3, с. 184]. Саме ця концепція — «рівновага сил» — стала першим теоретичним підґрунтям міжнародної безпеки, хоч і не гарантувала миру в довгостроковій перспективі [3, с. 184].

Перші спроби інституціоналізації міжнародної безпеки можна простежити в ідеях І. Канта про «вічний мир», де запропоновано створити союз держав, що відмовляються від війни як засобу політики [115, с. 67]. У XIX столітті ця ідея втілювалася у дипломатичних практиках після Віденського конгресу 1815 року, коли європейські монархії створили «священний союз» для підтримання стабільності [115, с. 67]. Проте така система мала суто політичний характер і не передбачала юридично обов'язкових норм поведінки. З появою міжнародного права почав формуватися правовий вимір безпеки, зокрема через Гаазькі конференції миру на початку XX сторіччя, які започаткували кодифікацію правил ведення війни та обмеження озброєнь [115, с. 67].

Після Першої світової війни міжнародна спільнота усвідомила потребу у створенні колективного механізму безпеки. Ліга Націй, заснована у 1919 році, стала першим міжнародним інститутом, покликаним запобігати війнам через спільні дії держав [85, с. 36]. Вона заклала ідеологічне підґрунтя сучасного розуміння міжнародної безпеки, заснованої на принципах співробітництва та правової відповідальності. Хоча Ліга Націй не змогла запобігти Другій світовій війні, її досвід продемонстрував необхідність створення ефективнішої системи колективної безпеки. Саме тому у 1945 році в рамках Організації Об'єднаних Націй (ООН) було закріплено нову парадигму — міжнародна безпека як глобальна мета, що досягається через дотримання норм міжнародного права, мирне врегулювання спорів і спільні дії держав проти агресора [85, с. 36].

У період «холодної війни» поняття міжнародної безпеки зазнало глибокої трансформації. В умовах протистояння між США та СРСР безпека набула переважно військово-стратегічного виміру, пов'язаного з ядерним паритетом і стримуванням [112, с. 39]. Проте навіть у цей період відбувалося поступове розширення змісту поняття безпеки. Гельсінський заключний акт 1975 року започаткував нову фазу — безпеку як спільну відповідальність, що включає політичні, економічні та гуманітарні аспекти [112, с. 39]. У 1980-х роках формується концепція «спільної безпеки», відповідно до якої мир не може бути забезпечений ізольовано — безпека однієї держави залежить від безпеки інших

[112, с. 40]. Цей підхід започаткував багатовимірне бачення міжнародної безпеки, у якому поєднуються правові, політичні та соціальні механізми взаємодії.

Кінець XX століття став початком якісно нового етапу розвитку концепції міжнародної безпеки. Зі зникненням біполярного протистояння головний акцент змістився із військової до «людської безпеки» — захисту прав і свобод людини, соціальної справедливості, доступу до ресурсів і екологічної стабільності [34, с. 135]. У цей період виникли нові загрози, не пов'язані безпосередньо з державами: міжнародний тероризм, кіберзлочинність, кліматичні зміни, епідемії. Такі виклики засвідчили, що міжнародна безпека є не лише політичною, а й соціально-правовою категорією, яка потребує координації на глобальному рівні. У зв'язку з цим ООН, ОБСЄ, НАТО та інші інституції розширили свій мандат, охопивши питання розвитку, прав людини та гуманітарного реагування на кризи [34, с. 135].

Юридична природа міжнародної безпеки виявляється в системі міжнародних норм, які регулюють взаємини держав і визначають засоби реагування на загрози. Статут ООН у статті 1 закріплює основну мету — підтримання міжнародного миру й безпеки, а стаття 2 визначає принципи суверенної рівності, невтручання та відмови від сили [115, с. 68]. Згідно з цими нормами, кожна держава має не лише право на безпеку, а й обов'язок не створювати загроз іншим суб'єктам міжнародного співтовариства [115, с. 68]. Ця правова конструкція ґрунтується на концепції колективної безпеки, що передбачає спільну відповідальність держав за підтримання миру. Принципи *jus cogens*, закріплені у міжнародному праві, встановлюють імперативну заборону агресії, геноциду, окупації, тероризму та інших дій, що підривають міжнародний порядок [115, с. 69].

Сучасна концепція міжнародної безпеки базується на розумінні взаємозалежності держав у глобалізованому світі. Вона охоплює політичні, економічні, екологічні, інформаційні та гуманітарні виміри. У цьому контексті міжнародна безпека трактується як динамічна система, у якій поєднуються

інтереси держав, міжнародних організацій, бізнесу та громадянського суспільства [85, с. 37]. Такий підхід відповідає вимогам сучасності, де загрози мають транснаціональний характер, а традиційні інструменти стримування стають неефективними. Тому новітнє міжнародне право безпеки все більше орієнтується на превентивні, інтеграційні та кооперативні механізми — дипломатію, посередництво, миротворчість, санкційні режими, а також розвиток норм кібербезпеки, кліматичної справедливості й захисту інформаційного простору [85, с. 37].

Підсумовуючи, можна сказати, що сучасне розуміння міжнародної безпеки у правовому вимірі є результатом глибокої трансформації міжнародної системи після закінчення «холодної війни» та в умовах глобалізації. А класична парадигма безпеки навпаки, була зосереджена на військовому балансі та державному суверенітеті, і поступово поступилася місцем комплексному підходу, який охоплює політичні, економічні, соціальні, екологічні та інформаційні аспекти безпеки. Як зазначається у Хартії ООН, прийнятій у 1945 році, основна мета міжнародного співтовариства полягає у підтриманні миру та запобіганні конфліктам шляхом колективних дій, що стало правовим фундаментом для подальшого розвитку концепції колективної безпеки [136].

Глобалізаційні процеси спричинили появу нових типів загроз, що виходять за межі національних кордонів — тероризм, кіберзлочинність, пандемії, енергетичні та кліматичні кризи. Ці явища визначають характер сучасного міжнародного права, яке дедалі більше інтегрує норми щодо спільної відповідальності держав за глобальні виклики. Це простежується у Декларації тисячоліття ООН, прийнятій 2000 року, де вперше підкреслено взаємозалежність безпеки, розвитку та прав людини як складових глобальної стабільності [130].

Паралельно із цим відбувається переосмислення принципу державного суверенітету. Після ухвалення концепції «Відповідальності за захист», затвердженої на Всесвітньому саміті ООН 2005 року, міжнародне співтовариство визнало обов'язок втручання у разі масових порушень прав людини, що свідчить

про еволюцію розуміння суверенітету від «права» до «відповідальності» [85, с. 38].

У межах європейського регіону ця трансформація була закріплена в Європейській стратегії безпеки ЄС від 2003 року та оновленій Глобальній стратегії Європейського Союзу від 2016 року, де зроблено акцент на концепціях «глобального врядування» та «спільної відповідальності» у протидії транснаціональним загрозам [85, с. 39]. НАТО у свою чергу адаптувало свою правову та стратегічну базу до нових викликів, відобразивши це у стратегічних документах, де поняття безпеки охоплює кіберзагрози, гібридні ризики, зміни клімату та дестабілізаційний вплив авторитарних режимів [85, с. 39].

Аналізуючи еволюцію міжнародної безпеки у XX сторіччя, дослідники виокремлюють такі ключові етапи її становлення.

Перший етап (1945–1991 рр.) — формування системи колективної безпеки після Другої світової війни [115, с. 70]. Метою було підтримання миру через механізми Статуту ООН, тоді як основні норми міжнародного права мали обмежувальний характер — вони регламентували застосування сили та поведінку під час збройних конфліктів.

Другий етап (1991–2014 рр.) характеризується розширенням змісту поняття безпеки — з'являються концепції «спільної», «кооперативної» та «людської» безпеки, у межах яких міжнародне право визнає пріоритет прав людини, сталого розвитку й гуманітарної стабільності [115, с. 70].

Третій етап, що триває нині, — це період багаторівневого врядування та поліцентричної взаємодії, де поряд із державами діють міжнародні організації, регіональні союзи, приватний сектор і громадянське суспільство [115, с. 70]. Як наголошують вітчизняні дослідники, саме ця епоха характеризується інтеграцією різних галузей міжнародного права — гуманітарного, екологічного, кримінального — у єдину систему нормативного регулювання глобальної безпеки [115, с. 70].

Таким чином, сучасна еволюція міжнародного права безпеки демонструє тенденцію до створення багаторівневої системи врядування, де провідну роль

відіграють не лише держави, але й міжнародні організації, регіональні об'єднання та недержавні актори. Юридичні норми поступово відображають реалії глобалізованого світу, у якому безпека сприймається як колективне благо, а суверенітет — як обмежене, але відповідальне право. Правовий характер цих змін полягає у переході від договірної до нормативно-глобальної підходу, де провідну роль відіграють універсальні принципи — верховенство права, відповідальність за злочини проти людяності, пріоритет прав людини та невідворотність покарання. У сучасному міжнародному правопорядку спостерігається тенденція до конституціоналізації — формування єдиної системи норм, що діють над державним рівнем і визначають стандарти поведінки для всіх суб'єктів міжнародних відносин.

Отже, еволюція поняття міжнародної безпеки загалом демонструє його перехід від міждержавного до глобального виміру, де основними цінностями виступають мир, людська гідність і стабільний розвиток. Це означає, що безпека перестає бути лише прерогативою урядів — вона стає спільним завданням міжнародного співтовариства, інституцій та громадян у межах системи права, заснованої на взаємній відповідальності.

Водночас, правовий характер цих змін полягає у розширенні предмета міжнародного права безпеки: від воєнної до гуманітарної, інформаційної, екологічної та кібербезпеки. Цей підхід чітко закріплений у таких міжнародних актах, як Порядок денний у галузі сталого розвитку до 2030 року (ООН), який підкреслює взаємозв'язок між миром, розвитком і правами людини, та Декларація саміту НАТО у Вільнюсі 2023 року, де визначено пріоритет багатосторонньої співпраці й адаптації норм міжнародного права до сучасних загроз [25, с. 6].

Європейський Союз, у свою чергу, продемонстрував перехід від суто регіональної концепції безпеки до глобальної, інтегрувавши принципи верховенства права, прав людини та сталого розвитку в основу своєї безпекової політики. Це підтверджується документом EU Strategic Compass 2022, який

окреслює роль ЄС як суб'єкта міжнародної безпеки у багаторівневому середовищі глобального врядування [25, с. 6].

Відповідно, сучасна система міжнародної безпеки, отже, є результатом тривалої еволюції — від вузького державоцентричного підходу до багаторівневої, інституційно врегульованої моделі, де взаємозалежність, колективна відповідальність та верховенство міжнародного права стають ключовими орієнтирами. Цей процес не лише змінює правові засади міжнародних відносин, а й визначає майбутнє міжнародного правопорядку, в якому безпека перестає бути прерогативою окремих держав і стає спільною умовою глобальної стабільності.

Еволюція поняття міжнародної безпеки відображає поступовий перехід від вузького державоцентричного підходу до комплексного глобального бачення, у центрі якого — людина, право й взаємна відповідальність. Міжнародна безпека у XXI столітті — це не лише відсутність війни, а й наявність умов для сталого розвитку, рівноправної співпраці та верховенства міжнародного права. Її сучасна правова природа базується на інтеграції принципів суверенітету, колективної безпеки, захисту прав людини й міжнародної солідарності, що робить її фундаментом міжнародного правопорядку та стрижнем глобальної стабільності.

1.3 Взаємовплив глобалізації та міжнародного правопорядку: нові правові виклики і тенденції

У сучасному світі глобалізація та міжнародний правопорядок формують взаємопов'язану систему, у межах якої економічні, політичні, соціальні та правові процеси впливають один на одного, визначаючи траєкторію розвитку світової спільноти. Як зазначають дослідники, глобалізація — це не лише економічне чи культурне явище, а комплексна трансформація всієї системи міжнародних відносин, яка створює нові моделі співпраці, обміну й управління [45, с. 81]. Вона стає каталізатором перегляду усталених норм міжнародного

права, розширюючи межі правового регулювання за рахунок включення недержавних акторів — міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій і навіть індивідів [45, с. 81]. Таким чином, міжнародний правопорядок постає не лише результатом міждержавних домовленостей, а й продуктом багаторівневої взаємодії в глобалізованому середовищі.

Глобалізаційні процеси спричиняють перерозподіл правових компетенцій між різними рівнями влади — глобальним, регіональним і національним. Держави, залишаючись головними суб'єктами міжнародного права, поступово делегують частину своїх повноважень міжнародним і наднаціональним інституціям. Це створює нову якість міжнародного правопорядку — поліцентричність, за якої відбувається розмивання монополії держави на правотворення та реалізацію права [54, с. 49]. Глобальні виклики — зміна клімату, міжнародний тероризм, пандемії, кібератаки — вимагають колективних дій, а отже, і нових правових форм взаємодії. Водночас це породжує напруження між національним суверенітетом і глобальною відповідальністю, що змушує держави шукати баланс між внутрішніми інтересами та міжнародними зобов'язаннями [54, с. 49].

Суть взаємовпливу глобалізації та міжнародного правопорядку полягає у взаємній адаптації: глобалізація розширює межі дії міжнародного права, тоді як міжнародний правопорядок формує нормативні рамки для регулювання глобальних процесів [107, с. 96]. Глобалізація спонукає право до універсалізації — до створення єдиних стандартів поведінки держав, бізнесу та громадян у світовому масштабі [107, с. 96]. З іншого боку, саме міжнародне право обмежує деструктивні наслідки глобалізації, забезпечуючи правову визначеність і захист фундаментальних принципів — верховенства права, суверенної рівності держав, поваги до прав людини. Цей діалектичний процес засвідчує, що глобалізація не руйнує міжнародне право, а навпаки — робить його більш гнучким, динамічним і здатним до адаптації.

Одним із проявів цього взаємовпливу є гуманізація міжнародного правопорядку. У добу глобалізації центром правового регулювання стає не лише

держава, а й людина як носій універсальних прав і свобод. Як зазначають вітчизняні дослідники, міжнародне право дедалі більше орієнтується на захист людської гідності, недискримінацію, екологічну безпеку та сталий розвиток [79, с. 4]. Такі тенденції відображають перехід від класичної системи «державного позитивізму» до більш відкритої, плюралістичної правової системи, у якій морально-етичні принципи набувають статусу міжнародно-правових стандартів. Цей процес, зокрема, проявляється у діяльності Європейського суду з прав людини, Міжнародного кримінального суду та спеціалізованих органів ООН [79, с. 4].

Водночас глобалізація викликає і нові юридичні дилеми, пов'язані з фрагментацією міжнародного права. Науковці зазначають, що розширення спектра акторів, джерел і галузей міжнародного права призводить до виникнення численних паралельних режимів — торговельного, екологічного, інформаційного, гуманітарного тощо, які не завжди узгоджуються між собою [16, с. 53]. Це створює ризики конфлікту норм і юрисдикцій, підриваючи цілісність міжнародного правопорядку. Проте одночасно така багатоманітність сприяє гнучкості системи, дозволяючи реагувати на специфічні виклики у різних сферах міжнародної діяльності. У результаті формується своєрідна «мережева архітектура права», у якій центральне місце займає не ієрархія, а взаємодія між рівнями правового регулювання [16, с. 53].

Значним чинником взаємовпливу є цифровізація міжнародного правопорядку. За спостереженнями дослідників, цифрові технології формують новий вимір глобального правового простору, де межі юрисдикції стають умовними, а міжнародне співробітництво — життєво необхідним [92, с. 960]. Відповідно, міжнародне право змушене адаптуватися до нових реалій: з'являються норми, що регулюють кібербезпеку, штучний інтелект, цифрову економіку та захист даних. Водночас цифровізація підвищує ризики інформаційного впливу, маніпуляцій і втручання у внутрішні справи держав, що вимагає створення універсальних механізмів відповідальності [92, с. 960]. Таким

чином, право виступає не лише як інструмент контролю, а й як умова стабільності цифрового світу.

Поряд із цим у міжнародному правопорядку відбувається переосмислення концепції відповідальності. Сучасна глобалізаційна епоха розширює межі правосуб'єктності, включаючи у коло відповідальних не лише держави, а й корпорації, міжнародні організації та навіть фізичних осіб. Відповідно, утверджується концепція спільної відповідальності, відповідно до якої за глобальні проблеми — зміну клімату, порушення прав людини, кіберзлочинність — несуть колективну відповідальність усі учасники міжнародної спільноти [92, с. 960]. Ця тенденція свідчить про поступовий перехід від традиційної моделі примусу до моделі співучасті, де правові норми базуються не лише на санкціях, а й на принципах довіри, партнерства та солідарності.

Таким чином, суть взаємовпливу глобалізації та міжнародного правопорядку полягає в тому, що глобалізація виступає одночасно рушієм і випробуванням для права. Вона змушує міжнародне право оновлюватися, виходити за межі міждержавних форматів і формувати нову парадигму глобального врядування. У свою чергу, міжнародне право спрямовує глобалізацію у правове русло, надаючи їй нормативно визначеного характеру та забезпечуючи стабільність у відносинах між державами й іншими суб'єктами. Цей взаємозв'язок створює підґрунтя для нового етапу еволюції правопорядку — від формальної регламентації до справжнього міжнародного партнерства, у центрі якого стоїть людина, її права та гідність.

У підсумку можна стверджувати, що взаємовплив глобалізації та міжнародного правопорядку має подвійний характер: з одного боку, він поглиблює інтеграційні процеси та сприяє уніфікації норм, а з іншого — підвищує ризики фрагментації та нерівності між правовими системами. Проте саме у цій динаміці полягає потенціал розвитку сучасного міжнародного права — його здатність адаптуватися до глобальних змін, не втрачаючи при цьому своєї регулятивної сили й моральної основи.

Водночас, сучасна епоха глобалізації радикально змінює природу міжнародного правопорядку, формуючи нову систему регулювання, що поєднує державний суверенітет, глобальні норми та транснаціональні практики. Якщо в класичному міжнародному праві центральним актором виступала держава, то нині у формуванні правових норм дедалі активніше беруть участь міжнародні організації, корпоративні структури, недержавні актори та мережеві спільноти [42, с. 238]. Як зазначають науковці, глобалізація не лише розширила сферу дії міжнародного права, а й поставила під сумнів традиційну модель його ієрархії та примату національних правових систем [42, с. 238]. Тобто, міжнародне право дедалі частіше функціонує не як система суворих норм, а як мережа взаємозалежних регуляторів, що реагують на динамічні транснаціональні процеси.

Вплив глобалізації на міжнародний правопорядок проявляється у кількох вимірах. По-перше, спостерігається розмивання кордонів між внутрішнім і міжнародним правом, що зумовлено зростанням ролі наднаціональних інституцій та норм. Наприклад, у праві Європейського Союзу діє принцип прямої дії та верховенства права ЄС над національними правовими актами, що трансформує класичне розуміння суверенітету [13, с. 24]. Як зазначають фахівці, сучасна міжнародна система є поліцентричною, де юридична сила норм залежить не лише від державної згоди, а й від глобального консенсусу щодо цінностей демократії, прав людини та сталого розвитку [13, с. 24].

По-друге, глобалізаційні процеси сприяли інтернаціоналізації правових стандартів у сферах, які раніше вважалися виключно внутрішніми [76, с. 8]. Це стосується економічного регулювання, інформаційної безпеки, захисту навколишнього середовища, трудових прав та цифрового простору. На думку науковців, глобалізація «виводить за межі державної компетенції» низку питань, створюючи ситуацію, коли рішення, ухвалені на глобальному рівні, безпосередньо впливають на національні правові системи [76, с. 8]. У цьому сенсі міжнародний правопорядок стає не лише механізмом координації між

державами, а й інструментом глобального врядування, який визначає правила поведінки для всіх суб'єктів міжнародних відносин.

Водночас глобалізація створює нові правові виклики, пов'язані з асиметрією економічної та політичної влади. Розвинені держави та транснаціональні корпорації мають значно більший вплив на формування глобальних норм, ніж держави, що розвиваються [87, с. 143]. Це породжує ризики нерівності у доступі до правосуддя, захисту прав людини та регулювання міжнародних фінансових потоків. І одним із наслідків цього процесу є виникнення «приватизації міжнародного права», коли недержавні актори фактично встановлюють норми поведінки, не маючи легітимного міжнародно-правового мандату [87, с. 143].

Окрему увагу слід приділити інституційним змінам у системі міжнародного правопорядку, спричиненим глобалізацією. Під впливом нових викликів — таких як міжнародний тероризм, кіберзагрози, масові міграційні потоки, екологічні катастрофи — розширюється коло суб'єктів, які беруть участь у формуванні правових норм. Організації як ООН, Європейський Союз та НАТО дедалі частіше застосовують концепцію «глобального управління» (global governance), що передбачає спільну відповідальність держав за підтримання міжнародного правопорядку [87, с. 144]. Це означає, що юридичні рішення набувають характеру колективного врегулювання, заснованого не лише на міждержавних угодах, а й на багаторівневих механізмах координації.

Водночас зростає роль «м'якого права» («soft law»), яке, хоч і не має обов'язкової сили, часто визначає зміст майбутніх міжнародно-правових норм. До таких документів належать декларації, рекомендації та стратегічні плани, що формують глобальні стандарти поведінки [51, с. 681]. Як зауважують фахівці, феномен «м'якого права» дозволяє гнучко реагувати на нові виклики, проте створює ризик фрагментації правового простору, коли окремі держави трактують ці норми вибірково, залежно від політичних чи економічних інтересів [51, с. 681].

Проблемою залишається також узгодження глобальних і національних правових норм, особливо у сфері захисту прав людини та цифрової безпеки. Глобалізація створює безпрецедентну взаємозалежність правових систем, проте водночас — ризик втрати суверенітету в регуляторних питаннях. Держави змушені адаптувати свої правові механізми до вимог міжнародних організацій та глобальних корпорацій, що володіють потужними інформаційними та фінансовими ресурсами [51, с. 681]. Це проявляється у сфері захисту персональних даних, штучного інтелекту, транснаціональної торгівлі та боротьби з відмиванням коштів. Наприклад, впровадження європейського регламенту GDPR (Загальний регламент про захист даних Європейського Союзу) фактично стало обов'язковим стандартом для компаній у всьому світі, незалежно від їхньої юрисдикції [51, с. 681].

Ще одним проявом взаємовпливу глобалізації та міжнародного правопорядку є переосмислення принципу відповідальності держав. Якщо раніше відповідальність розглядалася переважно у контексті міждержавних відносин, то нині вона поширюється на дії транснаціональних суб'єктів. Це знайшло відображення у сучасних концепціях корпоративної соціальної відповідальності та міжнародного кримінального права. Як підкреслює С. Абрат, сучасне міжнародне право формує новий рівень суб'єктності, де не лише держави, але й приватні компанії можуть нести юридичну відповідальність за порушення глобальних норм [1, с. 9].

Разом із тим, глобалізація стимулює розвиток нових правових доктрин, спрямованих на забезпечення балансу між свободою міжнародного обігу та захистом національних інтересів. Так, у практиці міжнародних судів і трибуналів дедалі частіше застосовуються підходи, що узгоджують пріоритет міжнародного права з принципом «національної ідентичності» правових систем [1, с. 10]. Це дає змогу уникнути правового нігілізму та зберегти довіру до міжнародних інститутів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що глобалізація та міжнародний правопорядок перебувають у стані взаємної еволюції: перша формує нові

виклики, а другий — створює механізми їхнього правового врегулювання. Сучасний міжнародний правопорядок уже не є просто системою договорів і норм — це динамічна мережа глобального управління, що базується на принципах взаємозалежності, колективної відповідальності та поваги до прав людини. Водночас основне завдання правників і держав полягає у пошуку рівноваги між універсальністю глобальних норм і збереженням національного суверенітету, адже лише така гармонія може забезпечити ефективне функціонування правопорядку у світі глобальних змін.

Водночас, у сучасних умовах глобалізація та міжнародний правопорядок перебувають у складній системі взаємовпливу, що змінює засади регулювання відносин між державами та транснаціональними акторами. Глобалізаційні процеси трансформують правову систему світу, створюючи нові механізми формування, реалізації та забезпечення міжнародного права [45, с. 81]. Як наголошують українські вчені, глобалізація виступає каталізатором перегляду класичних уявлень про суверенітет, юрисдикцію та верховенство права, оскільки на перший план виходять не стільки національні інтереси, скільки потреба в координації спільних зусиль на глобальному рівні [45, с. 81]. У цьому контексті міжнародний правопорядок уже не є замкненою системою міждержавних норм, а перетворюється на багаторівневу структуру, де міжнародні, регіональні та національні механізми співіснують і взаємодіють.

Однією з провідних тенденцій є формування поліцентричного міжнародного правопорядку, у якому джерела права та інститути владних повноважень не зосереджені в руках держав, а розподіляються між численними суб'єктами — міжнародними організаціями, міждержавними союзами, корпораціями та навіть індивідами. Сучасна глобальна система права базується на гібридизації джерел — коли поряд із міжнародними договорами дедалі більшу вагу мають рекомендаційні акти, стандарти «м'якого права» та корпоративні кодекси поведінки [54, с. 48]. Такий процес сприяє гнучкості правового регулювання, але водночас створює ризики фрагментації та ослаблення традиційних механізмів контролю за дотриманням міжнародних норм.

Іншою ключовою тенденцією є переосмислення ролі держави як суб'єкта міжнародного права. У добу глобалізації держави більше не є єдиними виробниками правових норм — значну роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, судові інституції, неурядові структури. За спостереженнями українських науковців, саме ця трансформація призводить до утворення нового типу правової взаємозалежності, у якому державний суверенітет поєднується з колективною відповідальністю за глобальні виклики — екологічні, гуманітарні, технологічні та безпекові [107, с. 98]. Це зумовлює необхідність узгодження національних законодавств із міжнародними стандартами, зокрема у сферах цифрової безпеки, екологічного права, захисту персональних даних і міжнародної торгівлі.

Важливою характеристикою нових тенденцій є посилення регіонального виміру міжнародного правопорядку. Європейський Союз, Рада Європи, Африканський Союз та інші міждержавні утворення стають лабораторіями правових інновацій, які потім інтегруються у глобальний контекст [79, с. 4]. Як звертають увагу науковці, саме регіональні механізми забезпечують більшу ефективність дотримання норм права, оскільки враховують політичні, культурні й економічні особливості конкретних країн [79, с. 4]. Проте одночасно виникає ризик конкуренції між правовими системами — регіональними, міжнародними та національними, що може призвести до конфліктів юрисдикцій і зниження рівня універсальності міжнародного права.

Глобалізація також стимулює трансформацію міжнародного публічного права у напрямі посилення його міждисциплінарного характеру. Сучасний правопорядок дедалі частіше інтегрує норми економічного, екологічного, інформаційного та гуманітарного права, формуючи нові комплексні режими регулювання [16, с. 55]. І міжнародне право стає інструментом регулювання не лише політичних відносин, а й процесів глобального управління знаннями, ресурсами та інформацією [16, с. 55]. Це зумовлює появу нових правових категорій — кібербезпеки, цифрового суверенітету, глобальної екологічної

відповідальності, — які виходять за межі традиційних концепцій територіальності та юрисдикції.

Однією з помітних тенденцій є зростання ролі міжнародних судових інституцій. Рішення Міжнародного суду ООН, Суду Європейського Союзу, Європейського суду з прав людини та Міжнародного кримінального суду формують новий пласт практики, що закріплює принцип пріоритету міжнародного права над національним [92, с. 959]. Цей процес створює передумови для утвердження глобальної системи правосуддя, заснованої на спільних цінностях і стандартах [92, с. 959]. Проте виникає дилема: чи не втратить національне право своє регулятивне значення під тиском універсальних принципів, які не завжди враховують національну специфіку.

У нових умовах формується і нова парадигма міжнародної відповідальності, що охоплює не лише держави, але й транснаціональні корпорації, міжнародні організації та навіть окремих осіб. У сучасному правопорядку дедалі більшого значення набуває концепція спільної відповідальності (*shared responsibility*), що передбачає колективне реагування на порушення глобальних норм [92, с. 960]. Це особливо помітно у сферах екологічного права, прав людини та міжнародного кримінального права. Таким чином, глобалізація змінює не лише інституційні рамки міжнародного правопорядку, а й його ціннісну основу, роблячи її більш гуманістичною та орієнтованою на захист загальнолюдських інтересів.

Важливим чинником взаємовпливу глобалізації та міжнародного права є цифровізація міжнародних відносин. Інформаційні технології змінюють структуру комунікацій між суб'єктами міжнародного права, створюють нові сфери регулювання — від захисту даних до протидії кібератакам [92, с. 961]. Це потребує оновлення міжнародно-правових механізмів співпраці та безпеки. Глобальні ініціативи, такі як Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства та резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо кібербезпеки, демонструють прагнення до створення спільних цифрових стандартів [92, с. 961]. Проте ці стандарти не завжди є універсальними, адже цифровий простір

лишається ареною геополітичного суперництва між провідними державами світу.

Отже, нові тенденції у взаємовпливі глобалізації та міжнародного правопорядку можна охарактеризувати як перехід від централізованої до мережевої моделі права, у якій ключову роль відіграють гнучкість, багаторівневність та адаптивність норм. Міжнародне право перестає бути лише інструментом регламентації відносин між державами — воно перетворюється на основу глобального управління, що охоплює економіку, екологію, технології, безпеку та права людини. Ця еволюція відображає прагнення людства до створення справедливішого та більш передбачуваного світового порядку. Водночас, це потребує нових форм правового балансу між глобальними цінностями та національною ідентичністю правових систем.

Таким чином, глобалізація не лише змінює структуру міжнародного правопорядку, а й формує нові принципи його функціонування — співучасті, солідарності та колективної відповідальності. Міжнародне право, реагуючи на ці тенденції, поступово перетворюється на систему глобального управління, у якій право стає не просто інструментом, а фундаментом взаємодії у світовому співтоваристві.

Висновки до розділу 1

Глобалізація визначає сучасну конфігурацію світової політики та безпеки, формуючи нову систему взаємозалежності між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами. Вона створює багаторівневий простір взаємодії, у якому економічні, політичні, правові та інформаційні процеси набувають транснаціонального характеру й перестають бути обмеженими національними кордонами. Розвиток технологій, зростання мобільності, інтенсивність комунікацій та поширення універсальних стандартів забезпечують прискорення глобальних процесів, унаслідок чого будь-які внутрішні зміни в

окремій державі перетворюються на фактор міжнародної стабільності або нестабільності. Глобалізація зміцнює потенціал міжнародної кооперації, але водночас загострює суперечності, підсилює асиметрію розвитку та створює нові ризики, які невіддільні від сучасної архітектури міжнародної безпеки.

Правова природа глобалізації встановлює фундаментальні засади функціонування глобального суспільства, у якому право стає основним механізмом узгодження інтересів. Міжнародне право перетворюється на регулятор глобальних відносин, який координує дії держав і наднаціональних інституцій, забезпечує передбачуваність та формує рамки відповідальності. Розширення сфер міжнародно-правового регулювання охоплює фінансову, інформаційну, екологічну, гуманітарну та технологічну взаємодію, що перетворює право на інструмент глобального управління. У межах цієї системи держави зберігають формальний суверенітет, але фактично інтегруються у ширшу правову структуру, де міжнародні стандарти мають вирішальний вплив на внутрішнє законодавство. Зростання ролі міжнародних судових установ, спеціалізованих конвенцій, регіональних інтеграційних об'єднань і корпоративних кодексів поведінки формує багатопланову правову модель, яка стає основою розвитку сучасного міжнародного правопорядку. Право визначає межі допустимої поведінки, забезпечує механізми відповідальності та гарантує стабільність глобальних процесів, що суттєво підсилює його значення у забезпеченні міжнародної безпеки.

Еволюція концепцій міжнародної безпеки відображає зміну уявлень про природу загроз, відповідальність держав і пріоритети глобальної політики. Перехід від традиційної військово-силової парадигми до комплексного бачення безпеки засвідчує, що сучасний світ стикається з багатовимірними викликами, які неможливо усунути за допомогою класичних механізмів стримування. Сучасна безпека охоплює політичні, економічні, гуманітарні, екологічні та інформаційні виміри, у яких ключовими цінностями виступають стабільність міжнародного правопорядку, захист прав людини та запобігання конфліктам. Розвиток інститутів колективної безпеки, зростання ролі ООН, ОБСЄ, ЄС і

НАТО, а також поява нових механізмів міжнародної відповідальності демонструють перехід до системи, де безпеку визначає не баланс сил, а рівень кооперації та ефективність міжнародних норм. Водночас глобальні загрози — тероризм, кібератаки, транснаціональна злочинність, екологічні катастрофи, гібридні операції та інформаційні впливи — формують потребу у нових правових підходах і багаторівневому реагуванні. Такі зміни підтверджують, що сучасна міжнародна безпека ґрунтується на інтеграції правових, політичних і технологічних засобів, які забезпечують стійкість системи навіть у умовах швидких трансформацій.

Взаємозв'язок глобалізації та міжнародного правопорядку формує нову модель глобального управління, яка визначає архітектуру міжнародної безпеки. Глобалізація створює умови для інтеграції держав у спільні правові режими, тоді як міжнародне право забезпечує баланс між свободою взаємодії та обов'язковістю дотримання норм. У результаті формується система, у якій глобалізаційні процеси не можуть існувати без правових рамок, а міжнародне право не може ефективно функціонувати без глобальних механізмів координації та відповідальності. Сучасний міжнародний правопорядок є динамічним і здатним адаптуватися до нових викликів, що забезпечує його стабільність. Його ефективність визначається рівнем узгодженості міждержавних дій, ефективністю міжнародних інституцій та здатністю системи відповідати на кризові ситуації. У цьому контексті міжнародна безпека постає як результат комплексної взаємодії держав, міжнародних організацій, правових норм та механізмів співпраці.

Узагальнюючи, можна сказати, що глобалізація, міжнародне право та міжнародна безпека формують тріаду, яка визначає управління сучасним світом. Глобалізація виступає рушійною силою змін, що створює нові виклики та можливості; міжнародне право забезпечує нормативну основу й механізми стабілізації; міжнародна безпека гарантує функціонування глобального порядку, запобігаючи деструктивним наслідкам глобальної взаємодії. Їх взаємозалежність визначає характер розвитку світової системи, формує нову якість міждержавних

відносин та забезпечує передумови для ефективної відповіді на сучасні загрози. Система міжнародної безпеки набуває рис глобальної, правової та кооперативної структури, у якій домінують інституційність, взаємна відповідальність та пріоритет цінностей, що підтримують стабільність світового порядку. Саме ці положення визначають теоретичну основу подальшого аналізу глобальних безпекових процесів і демонструють ключову роль права та глобалізаційних механізмів у формуванні сучасної світової безпеки.

РОЗДІЛ 2. ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

2.1. Роль ООН та регіональних організацій (НАТО, ОБСЄ, ЄС) у підтриманні міжнародної безпеки

Організація Об'єднаних Націй (ООН) є центральною інституцією сучасної системи міжнародної безпеки, покликаною забезпечувати мир, стабільність і співробітництво між державами. Від моменту створення в 1945 році головною метою цієї організації стало запобігання війнам і вирішення міжнародних конфліктів мирними засобами [100]. Згідно зі Статутом ООН, держави-члени зобов'язуються утримуватися від застосування сили або загрози силою у своїх взаєминах і вирішувати спори шляхом переговорів, посередництва, арбітражу чи судового розгляду [100]. Таким чином, Статут став фундаментом міжнародного правопорядку, що ґрунтується на принципах суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи та колективної відповідальності за підтримання миру.

ООН створила нову архітектуру глобального врядування, у центрі якої стоїть Рада Безпеки як головний орган, відповідальний за підтримання міжнародного миру та безпеки. Згідно зі статтями 24–26 Статуту, саме Раді Безпеки надано повноваження визначати наявність загрози миру, порушення миру або акту агресії, а також вживати колективних заходів — від санкцій до застосування збройних сил [100]. Її рішення, відповідно до міжнародного права, є обов'язковими для виконання всіма державами-членами ООН. Проте реальна ефективність Ради Безпеки залежить від консенсусу між її постійними членами — США, Великою Британією, Францією, Китаєм і Росією, які володіють правом вето [44]. Як наголошують дослідники, саме це право є водночас гарантією стабільності системи та головною перешкодою для оперативного реагування на кризи, особливо коли конфлікти стосуються інтересів постійних членів [44].

Роль ООН у підтриманні безпеки не обмежується лише політичними рішеннями. Вона також передбачає реалізацію комплексних механізмів миротворчої діяльності. З 1948 року ООН започаткувала понад 70 миротворчих місій у різних регіонах світу, спрямованих на запобігання насильству, сприяння проведенню виборів, захист цивільного населення, відновлення правопорядку й інституційного потенціалу держав [98, с. 111]. Миротворчі операції здійснюються на основі мандатів Ради Безпеки та координуються Департаментом операцій з підтримання миру [98, с. 111]. Науковці окремо наголошують, що у XXI столітті ці операції зазнали еволюції: від класичних місій спостереження до комплексних миротворчих програм, що включають елементи політичного врегулювання, правосуддя, реформування сектору безпеки та відбудови економіки [98, с. 111].

ООН відіграє ключову роль і у формуванні нормативно-правових засад міжнародної безпеки. Від прийняття Загальної декларації прав людини 1948 року до резолюцій Ради Безпеки щодо боротьби з тероризмом, кіберзагрозами чи нерозповсюдження зброї масового знищення — ООН послідовно розширює рамки безпеки, охоплюючи не лише військові, а й гуманітарні, соціальні та екологічні виміри [98, с. 111]. Як наголошується у Резолюції, прийнятій Генеральною Асамблеєю 14 листопада 2022 року, сучасна концепція безпеки, яку просуває ООН, орієнтується на людину як головний об'єкт захисту [88]. Це означає, що захист прав і свобод людини, протидія дискримінації, забезпечення права на життя, здоров'я, освіту та розвиток стають невід'ємною частиною міжнародної безпекової політики.

Значний вплив на розвиток системи міжнародної безпеки справила діяльність Генеральної Асамблеї ООН, яка виступає майданчиком для обговорення глобальних проблем і ухвалення рекомендаційних рішень. На відміну від Ради Безпеки, Асамблея не має обов'язкових повноважень, проте її політична вага часто є вирішальною у процесах мирного врегулювання [7, с. 26]. Як зазначають вітчизняні вчені, саме в межах Асамблеї формуються норми «м'якого права», що визначають етичні, гуманітарні та правові стандарти

міжнародної поведінки [7, с. 26]. Резолюції Асамблеї, хоч і не мають зобов'язального характеру, часто стають підґрунтям для прийняття подальших обов'язкових рішень Ради Безпеки або регіональних організацій [7, с. 27].

Важливу роль ООН відіграє і в контексті мирного врегулювання конфліктів, зокрема в Україні. Починаючи з 2014 року, коли Російська Федерація здійснила збройну агресію проти України, Генеральна Асамблея ухвалила низку резолюцій, що підтвердили суверенітет та територіальну цілісність України в межах міжнародно визнаних кордонів [48]. Водночас, на думку дослідників, неефективність Ради Безпеки через право вето Росії поставила під сумнів здатність системи колективної безпеки діяти в умовах, коли агресор є постійним членом Ради [48]. Це зумовило активізацію інших механізмів — Генеральної Асамблеї, Ради з прав людини, Міжнародного суду ООН, а також регіональних партнерств, спрямованих на документування злочинів та забезпечення притягнення до відповідальності [48].

ООН також залишається важливим майданчиком для узгодження міжнародних стратегій протидії глобальним загрозам — тероризму, кліматичним змінам, енергетичній нестабільності та пандеміям. Діяльність цієї організації спрямована на розроблення багаторівневої системи превентивної дипломатії, яка поєднує гуманітарні, соціальні та правові інструменти [38, с. 102]. Зокрема, такі документи, як Програми розвитку ООН (UNDP), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), ЮНЕП, ЮНЕСКО, УВКБ ООН мають не лише технічний, а й безпековий вимір, адже сприяють зниженню рівня соціальних конфліктів та нерівності, що є головними чинниками нестабільності [38, с. 102].

Водночас діяльність ООН не позбавлена критики. На думку дослідників, система прийняття рішень в організації залишається надмірно бюрократизованою, а механізми примусу — політично залежними [94, с. 68]. Багато країн закликають до реформування Ради Безпеки з метою підвищення її представницькості та ефективності, зокрема - пропонуються моделі розширення складу постійних членів, запровадження обмежень на використання права вето

у випадках масових порушень прав людини або агресії, а також посилення ролі регіональних організацій у забезпеченні миру [94, с. 69].

Тобто, загалом роль ООН у підтриманні міжнародної безпеки має багатовимірний характер. З одного боку, вона залишається єдиною універсальною інституцією, здатною формувати глобальні норми поведінки та координувати міжнародні зусилля у сфері безпеки. З іншого — ефективність її діяльності визначається політичною волею держав-членів і готовністю до спільної відповідальності. ООН виступає дзеркалом сучасної системи міжнародних відносин, у якій співіснують прагнення до солідарності та суперечності національних інтересів.

Таким чином, роль ООН у підтриманні міжнародної безпеки полягає не лише у виконанні конкретних функцій з урегулювання конфліктів, а й у формуванні нормативного та морального підґрунтя світового правопорядку. Організація залишається ключовим інститутом глобальної легітимності, без якої неможливо уявити сучасну архітектуру міжнародного миру. Незважаючи на обмеження та політичні суперечності, саме через діяльність ООН людство зберігає шанс на існування системи колективної безпеки, що ґрунтується на принципах права, рівності, співробітництва та поваги до людської гідності.

Водночас, не можна не погодитися, що роль таких міжнародних інституцій, як НАТО, ОБСЄ та Європейський Союз, у підтриманні міжнародної безпеки сьогодні є системоутворюючою в світовому вимірі. Саме їхня діяльність забезпечує фундамент сучасного світового правопорядку, спрямованого на збереження миру, попередження конфліктів і зміцнення принципів міжнародного права. Глобалізаційні процеси, зростання кількості транснаціональних загроз — тероризму, кіберзлочинності, міграційних криз, кліматичних ризиків — зумовили потребу в гнучкій, поліцентричній архітектурі безпеки, де військово-політичні та правові інститути взаємодіють у межах спільних стратегій.

Північноатлантичний альянс (НАТО) виступає центральним елементом системи колективної оборони західного світу. Його засадничий документ —

Вашингтонський договір 1949 року — закріплює основний принцип: збройний напад на одного або кількох членів вважається нападом на всіх [132]. Це положення, втілене у статті 5, стало основою стабільності Євroatлантичного простору [132]. Спочатку Альянс мав оборонний характер і був покликаний стримувати радянський блок. Проте з розпадом СРСР НАТО перетворилося на організацію колективної безпеки з розширеним політичним і стратегічним мандатом [48].

У новій Стратегічній концепції НАТО (Мадрид, 2022) визначено три основні функції: стримування і оборона, запобігання кризам та управління ними, а також кооперативна безпека [9, с. 26]. До кола викликів додано гібридні загрози, дезінформаційні кампанії, кібератаки, тероризм, технологічні ризики та зміни клімату [9, с. 26]. Цей документ засвідчив перехід НАТО від традиційної військової парадигми до комплексного підходу, що поєднує політичні, економічні та інформаційні інструменти. У цьому контексті Альянс активно співпрацює з партнерами поза межами своїх членів — Україною, Грузією, Швецією, Фінляндією, державами Балканського та Середземноморського регіонів [9, с. 27].

Завдяки місіям у Косово (KFOR), Афганістані (ISAF), Іраку та на Близькому Сході НАТО довело здатність діяти поза межами євroatлантичного простору [9, с. 28]. Водночас Альянс приділяє значну увагу підвищенню обороноздатності своїх східних членів — Польщі, країн Балтії, Румунії, Болгарії — у зв'язку з російською агресією проти України. Програма «Партнерство заради миру» та трастові фонди НАТО для України стали важливими інструментами підтримки трансформації Збройних сил України й адаптації їх до стандартів Альянсу [9, с. 28].

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) має унікальний статус серед міжнародних структур: вона не є оборонним союзом, а радше політичним форумом для врегулювання конфліктів, зміцнення довіри між державами та розвитку демократичних інститутів [127]. Її засадничий документ — Гельсінський заключний акт 1975 року — закріпив десять основних

принципів взаємин між державами: суверенну рівність, непорушність кордонів, невтручання у внутрішні справи, повагу до прав людини, мирне вирішення спорів і співпрацю між народами [127]. Саме ці норми стали фундаментом сучасної європейської безпекової системи.

У подальшому розвиток концептуальних засад діяльності ОБСЄ відбувся у Астананській декларації (2010), Документі із заходів зміцнення довіри і безпеки (1994), Стамбульському саміті (1999) [14, с. 5]. Ці акти визначили три виміри діяльності ОБСЄ — військово-політичний, економіко-екологічний та гуманітарний. На відміну від НАТО, ОБСЄ спирається не на силу, а на превенцію конфліктів, діалог і моніторинг. Прикладом є діяльність Спеціальної моніторингової місії в Україні, яка з 2014 по 2022 рік документувала порушення прав людини, збройні зіткнення та переміщення цивільних [14, с. 5]. ОБСЄ також активно діє у Грузії, Молдові, Вірменії, сприяючи політичному діалогу й запобігаючи ескалації напруження [14, с. 5].

ОБСЄ відіграє особливу роль у зміцненні демократичних стандартів. Її Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) проводить спостереження за виборами, оцінює дотримання свободи слова та верховенства права [14, с. 6]. У ХХІ столітті організація зосередила увагу також на боротьбі з торгівлею людьми, тероризмом, корупцією та кіберзлочинністю [14, с. 6]. Таким чином, ОБСЄ виступає своєрідним «м'яким» інструментом гарантування безпеки, який спирається на діалог і спільну відповідальність держав.

Європейський Союз, своєю чергою, упродовж останніх десятиліть перетворився на потужного глобального гравця у сфері безпеки. Його діяльність базується на Спільній зовнішній та безпековій політиці (СЗБП) та Спільній політиці безпеки і оборони (СПБО), які стали правовими механізмами для реалізації стратегічних цілей [14, с. 7]. Після прийняття Глобальної стратегії ЄС (2016) і Strategic Compass (2022), ЄС поступово формує власну систему стратегічної автономії, що дозволяє реагувати на кризи незалежно від НАТО, але у тісній координації з ним.

Основними напрямками діяльності ЄС у сфері безпеки є запобігання конфліктам, миротворчі місії, боротьба з тероризмом, кібербезпека, контроль за міграційними потоками, енергетична безпека та зміцнення верховенства права у сусідніх державах. Загалом ЄС реалізував понад 30 цивільних і військових місій у різних регіонах світу, серед яких операції EUNAVFOR Atalanta (боротьба з піратством біля берегів Сомалі), EULEX Kosovo (реформа правосуддя та поліції), EUAM Ukraine (підтримка реформ сектору цивільної безпеки України) [78, с. 141].

Важливим аспектом діяльності ЄС є поєднання «м'якої» дипломатії з економічними та правовими інструментами. Це виявляється у політиці санкцій проти держав, які порушують міжнародне право, а також у програмах фінансової допомоги для країн, що проходять шлях демократичної трансформації [78, с. 142]. Такий підхід формує так звану «нормативну силу ЄС» (Normative Power Europe), що ґрунтується на поширенні цінностей демократії, верховенства права та прав людини [78, с. 142].

Загалом, виходить, що у трикутнику НАТО – ОБСЄ – ЄС відображається концепція багаторівневого врядування безпеки, де кожен інститут має власну нішу. НАТО — військовий гарант стабільності, ОБСЄ — політичний і гуманітарний медіатор, ЄС — стратегічний інтегратор, що поєднує розвиток і безпеку. Разом вони формують комплексну систему, яка охоплює як жорсткі, так і м'які інструменти управління міжнародними ризиками.

Попри досягнення, ці структури стикаються з викликами. НАТО має обмеження у швидкості прийняття рішень через принцип консенсусу; ОБСЄ часто безсила перед агресивними діями держав, що блокують консенсус; ЄС залишається залежним від НАТО у військовій сфері [78, с. 142]. Проте їхня взаємодія — ключовий фактор збереження міжнародного правопорядку. У контексті російської агресії проти України саме синергія дій цих інституцій виявилася найефективнішою: НАТО посилило оборонну присутність на східному фланзі, ЄС мобілізував фінансову та політичну підтримку, а ОБСЄ

забезпечувала спостереження й документування порушень міжнародного права [78, с. 142].

Сукупна діяльність НАТО, ОБСЄ та ЄС формує нову архітектуру безпеки, засновану на взаємозалежності, партнерстві та колективній відповідальності. Їхні дії спираються на принципи Статуту ООН, Гельсінського заключного акту, Лісабонського договору та Паризької хартії, які гарантують легітимність і сталість міжнародного правопорядку [78, с. 143]. Сучасна модель міжнародної безпеки більше не обмежується рамками державного суверенітету — вона передбачає мережеву взаємодію між урядами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством.

У результаті НАТО, ОБСЄ та ЄС виступають не лише гарантами стабільності, але й рушійними силами еволюції міжнародного права, сприяючи його адаптації до умов глобалізації, цифрової епохи та зростаючої взаємозалежності держав. Їхня діяльність демонструє, що безпека у XXI столітті — це не лише відсутність війни, а й наявність системних механізмів довіри, солідарності та колективної дії.

2.2. Міжнародно-правові інструменти запобігання глобальним загрозам: тероризм, кіберзлочинність, розповсюдження зброї

У сучасному світі, що дедалі більше характеризується глобалізацією, інтенсивними транскордонними потоками, взаємозалежністю держав і ускладненням безпекових викликів, міжнародно-правові інструменти запобігання глобальним загрозам набувають стратегічного значення. Ці інструменти покликані забезпечити стабільність міжнародного правопорядку, узгодити дії держав у протидії новим викликам і створити нормативно-правові основи для колективної відповідальності за мир і безпеку. Як зазначають дослідники, ключова тенденція сучасного розвитку міжнародного права полягає у формуванні системи глобального управління ризиками, що охоплює не лише

військові, а й екологічні, біологічні, кібернетичні та гуманітарні загрози [82, с. 166].

Після Другої світової війни основою міжнародної безпеки стали багатосторонні договори, створені під егідою Організації Об'єднаних Націй. Серед них — Статут ООН, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (1968), Конвенція про заборону хімічної зброї (1993), Паризька угода про зміну клімату (2015) [46, с. 23]. Ці документи заклали фундамент для формування міжнародно-правових механізмів запобігання конфліктам, екологічним катастрофам і технологічним ризикам. Як наголошують вчені, система міжнародної безпеки сьогодні трансформується у напрямку «глобального правопорядку відповідальності», у межах якого держави повинні не лише дотримуватися норм міжнародного права, але й активно сприяти їхній імплементації у сфері запобігання загрозам [46, с. 23].

Одним із ключових правових інструментів сучасності є міжнародне гуманітарне право, яке регулює поведінку під час збройних конфліктів і спрямоване на мінімізацію страждань цивільного населення. Його норми, закріплені у Женевських конвенціях 1949 року та Додаткових протоколах 1977 року, стали універсальними стандартами захисту прав людини в умовах війни [96, с. 100]. Як відзначають науковці, у контексті сучасних гібридних конфліктів особливого значення набуває проблема дотримання МГП під час застосування новітніх технологій — зокрема автономних систем озброєння, дронів і штучного інтелекту [96, с. 100].

Не менш важливою складовою міжнародно-правових інструментів є угоди у сфері кібербезпеки та протидії інформаційним загрозам. Розроблення норм поведінки держав у кіберпросторі в межах ООН, Ради Європи (зокрема Будапештська конвенція 2001 року) та ЄС сприяє формуванню нової галузі міжнародного права — кіберправа [14, с. 7]. Це зумовлено тим, що кіберзагрози, фейкові кампанії, атаки на критичну інфраструктуру та інформаційний суверенітет стали невід'ємною частиною глобальної архітектури ризиків, що потребує розробки превентивних юридичних механізмів [14, с. 7].

Водночас ключову роль у запобіганні глобальним загрозам відіграють міжнародні екологічні угоди. Від Кіотського протоколу до Паризької угоди світова спільнота визнає, що зміна клімату становить одну з головних загроз глобальній стабільності. Водночас, екологічна дипломатія перетворилася на інструмент формування нової культури міжнародних відносин, де екологічна безпека інтегрується у систему прав людини та сталого розвитку [25, с. 33]. Міжнародно-правові механізми екологічного врядування, такі як Конвенція про біологічне різноманіття (1992) чи Організаційна конвенція (1998), забезпечують не лише регулювання природокористування, а й участь громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень [25, с. 33].

Особливе місце у міжнародній системі правових інструментів посідає співпраця в межах НАТО, ОБСЄ та ЄС, де правові документи виконують функцію координації політики безпеки, контролю над озброєннями й запобігання конфліктам. Зокрема, документи ОБСЄ, такі як Гельсінський заключний акт (1975) та Паризька хартія (1990), містять правові принципи взаємної поваги суверенітету й невтручання у внутрішні справи держав [104, с. 129]. На думку вчених, сучасна практика ОБСЄ демонструє перехід від декларативних до більш обов'язкових механізмів превенції конфліктів, включно з раннім попередженням, спостереженням за виборами й правовою експертизою дій урядів [104, с. 129].

Не менш важливими стають правові інструменти контролю за поширенням зброї масового ураження, що є ядром системи міжнародної безпеки. Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (1996), Конвенція про заборону біологічної зброї (1972) та створення Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) забезпечують функціонування багаторівневої архітектури контролю над небезпечними технологіями [81, с. 4]. Як зазначають фахівці, нинішня динаміка гонки озброєнь і поява нових гравців на міжнародній арені вимагають модернізації цих інструментів з урахуванням штучного інтелекту, нанотехнологій і космічних досліджень [81, с. 4].

Іншою тенденцією є посилення значення прав людини як глобального запобіжника криз. Система міжнародних договорів, таких як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966), Конвенція проти катувань (1984) і Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998), створює універсальні стандарти відповідальності держав [82, с. 167]. У сучасних умовах порушення прав людини нерідко розглядається не як внутрішня справа держави, а як загроза міжнародній безпеці. Саме тому гуманітарне право стає інструментом не лише захисту, але й запобігання глобальним кризам [82, с. 167].

Варто також підкреслити роль «м'якого права» («soft law») у сфері запобігання глобальним загрозам. Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, політичні декларації самітів G20 чи рекомендації Ради Європи не мають обов'язкової сили, однак формують стандарти поведінки, які з часом набувають правового характеру [87, с. 145]. За спостереженнями українських дослідників, саме через механізми м'якого права міжнародна спільнота тестує нові підходи до реагування на пандемії, кліматичні зміни чи технологічні ризики [87, с. 145].

Отже, міжнародно-правові інструменти запобігання глобальним загрозам поступово еволюціонують від системи формальних договорів до мережевої архітектури багаторівневого врядування. Їхня ефективність залежить від здатності держав узгоджувати національні інтереси з універсальними цінностями миру, сталого розвитку та прав людини. В умовах нових викликів — від пандемій до кіберзлочинності й кліматичних катастроф — саме міжнародне право залишається основним механізмом стабілізації глобального порядку, а його інструменти — гарантією виживання цивілізації у XXI столітті.

Тепер розглянемо іншу проблему: тероризм, який наразі як глобальне явище становить одну з найсерйозніших загроз міжнародній безпеці, правопорядку та стабільності сучасного світу. Його транснаціональний характер, залучення складних фінансових, інформаційних і технологічних мереж вимагає скоординованих міжнародно-правових зусиль. Протягом останніх десятиліть міжнародне співтовариство виробило широку систему правових інструментів, спрямованих на запобігання, протидію та покарання актів тероризму, які

базуються на принципах Статуту ООН, Женевських конвенцій та ряді спеціалізованих договорів [22, с. 5]. Саме міжнародне право виступає ключовим засобом у забезпеченні колективної безпеки, адже воно встановлює обов'язкові для всіх держав механізми співпраці у боротьбі з цим злочинним явищем [22, с. 5].

Основу глобальної системи протидії тероризму становлять універсальні міжнародні договори, розроблені під егідою Організації Об'єднаних Націй. Серед них — Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом (1973), Конвенція про боротьбу з захопленням заручників (1979), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999), а також Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму (2005) [118, с. 118]. Сукупність цих актів створює основу міжнародного антитерористичного права, яке передбачає як обов'язок держав криміналізувати терористичні дії у національних законодавствах, так і механізми міжнародної правової допомоги у розслідуванні, екстрадиції та притягненні винних до відповідальності [118, с. 119]. На думку науковців, ці документи не лише уніфікують підходи до кваліфікації терористичних злочинів, а й формують спільні стандарти правозастосування [118, с. 119].

Важливу роль у формуванні міжнародно-правових стандартів протидії тероризму відіграє Рада Безпеки ООН, яка після подій 11 вересня 2001 року активізувала свою діяльність у цій сфері. Прийняття резолюцій №1373 (2001), №1566 (2004) та №2178 (2014) започаткувало нову фазу міжнародної координації у сфері безпеки [93, с. 110]. Зокрема, резолюція №1373 зобов'язала держави вживати конкретних заходів щодо запобігання фінансуванню тероризму, посилення прикордонного контролю, обміну інформацією між спецслужбами та міжнародними організаціями [93, с. 110]. Цей документ став першим, який фактично надав Раді Безпеки повноваження з нормотворчості у сфері боротьби з тероризмом, заклавши підґрунтя для формування системи обов'язкових норм для всіх держав-членів ООН.

На регіональному рівні формування інструментів боротьби з тероризмом відбувається в межах діяльності Ради Європи, Європейського Союзу, ОБСЄ, СНД та інших міждержавних утворень [11, с. 446]. Так, Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму (2005) розширює традиційні підходи, наголошуючи не лише на покаранні, а й на превенції, зокрема через заборону підбурювання до тероризму, вербування та навчання терористів [11, с. 446]. На думку експертів, підхід Ради Європи передбачає збалансування заходів безпеки з дотриманням прав людини, що відрізняє європейську модель від більш репресивних практик інших регіонів [11, с. 446].

Європейський Союз, у свою чергу, розробив комплексну Стратегію боротьби з тероризмом (EU Counter-Terrorism Strategy), ухвалену у 2005 році, що спирається на чотири головні напрями: попередження, захист, переслідування та реагування [10, с. 139]. Вона стала моделлю інтегрованого підходу, де заходи у сфері безпеки узгоджуються з міграційною, фінансовою та зовнішньополітичною політикою ЄС [10, с. 139]. У рамках Європолу, Євроюсту та Європейського центру з боротьби з тероризмом здійснюється обмін розвідувальними даними, координується діяльність держав-членів щодо виявлення терористичних мереж та їх фінансових потоків.

На пострадянському просторі ключову роль відіграє Шанхайська організація співробітництва (ШОС), у межах якої створено Регіональну антитерористичну структуру (РАТС) [10, с. 140]. Вона забезпечує обмін оперативною інформацією, координацію спільних навчань і заходів із запобігання екстремізму. Подібні ініціативи реалізуються і в межах СНД — зокрема, завдяки Конвенції про боротьбу з тероризмом (1999), що заклала основи для співпраці у сфері екстрадиції, правової допомоги та інформаційного обміну [10, с. 140].

Водночас сучасні тенденції розвитку тероризму — гібридизація, кібертероризм, використання соціальних мереж для вербування — зумовлюють потребу в оновленні правових інструментів. Міжнародне співтовариство стикається з викликом адаптації існуючих норм до нових форм загроз, які не

мають чітко окреслених територіальних чи організаційних меж [8, с. 15]. Традиційні підходи, засновані на міждержавній відповідальності, виявляються недостатніми для протидії мережевим структурам, що діють поза межами суверенних юрисдикцій [8, с. 15].

Особливої уваги заслуговує питання дотримання прав людини у процесі боротьби з тероризмом. Як зауважують І. Грабчук та Т. Власюк, використання надзвичайних повноважень державами під приводом «національної безпеки» нерідко призводить до порушення основоположних прав, гарантованих міжнародними договорами [23, с. 62]. Зокрема, після подій 11 вересня деякі країни запровадили практику тривалого затримання без суду, розширеного спостереження та дискримінаційних перевірок, що викликало занепокоєння Комітету ООН з прав людини [23, с. 62]. Таким чином, постає дилема між ефективністю заходів безпеки та збереженням демократичних цінностей.

Сучасна міжнародна система протидії тероризму базується на поєднанні універсальних та регіональних інструментів, проте її ефективність значною мірою залежить від політичної волі держав, рівня міжнародної солідарності та ресурсного забезпечення. Зокрема, необхідним є посилення взаємодії між структурами ООН, ЄС, Інтерполом, ФАТФ, а також приватними суб'єктами — фінансовими установами, ІТ-компаніями та громадськими організаціями [93, с. 112]. Як відзначає В. Скоморовський, лише міжсекторальна взаємодія може гарантувати стійку систему запобігання радикалізації та фінансуванню тероризму [93, с. 112].

Узагальнюючи, можна констатувати, що міжнародно-правові інструменти запобігання тероризму перебувають у процесі постійної еволюції — від класичних договорів про покарання конкретних злочинів до комплексних стратегій, що охоплюють соціальні, інформаційні та гуманітарні виміри. Вони сприяють формуванню єдиного правового простору, в якому пріоритети безпеки поєднуються з принципами верховенства права та поваги до прав людини. Однак, попри розгалужену систему норм, залишається проблема політичних протиріч між державами, які перешкоджають створенню універсального

визначення тероризму — питання, яке вже понад два десятиліття блокує ухвалення Всеосяжної конвенції про боротьбу з міжнародним тероризмом. Таким чином, головним завданням міжнародного співтовариства є не лише розробка нових інструментів, а й забезпечення їх ефективного застосування у реальних умовах глобальної нестабільності та зростання гібридних загроз.

У сучасному глобалізованому світі інформаційні технології стали не лише рушійною силою розвитку, а й потенційним джерелом нових загроз. Кіберзлочинність набуває дедалі більшого масштабу, уражаючи державні інститути, фінансові системи, приватний сектор і громадян по всьому світу. Вона має транснаціональний характер, що зумовлює потребу у виробленні ефективних міжнародно-правових інструментів протидії [26, с. 125]. На думку експертів, саме міжнародне право виступає фундаментальною основою для створення механізмів, які здатні координувати зусилля держав у запобіганні, розслідуванні та покаранні кіберзлочинів [26, с. 125].

Першим і найбільш комплексним міжнародним документом у цій сфері є Будапештська конвенція про кіберзлочинність 2001 року, розроблена Радою Європи за участі держав-партнерів з усього світу [71, с. 197]. Конвенція встановлює єдині стандарти криміналізації кіберзлочинів — таких як незаконний доступ до комп'ютерних систем, втручання у дані, шахрайство в електронних мережах, розповсюдження дитячої порнографії тощо — та визначає механізми міжнародного співробітництва. Ця конвенція стала першим міжнародно-правовим актом, який створив універсальну систему співпраці між державами у сфері цифрової безпеки, і нині залишається основним нормативним інструментом глобальної боротьби з кіберзлочинністю [71, с. 197].

Будапештська конвенція доповнюється рядом додаткових протоколів, зокрема Другим додатковим протоколом 2022 року, який стосується посилення міжнародного співробітництва та доступу до електронних доказів [24, с. 131]. Він запровадив нові процедури швидкого обміну інформацією між правоохоронними органами різних країн, що є критично важливим у контексті швидкоплинності кіберзагроз [24, с. 131]. Цей протокол фактично модернізує

міжнародне право, адаптуючи його до реалій цифрової доби, коли швидкість передачі даних має вирішальне значення для успішного розслідування злочинів.

Водночас існує потреба у виробленні універсальних підходів, які охоплювали б не лише країни — члени Ради Європи. У цьому контексті важливим кроком стало розроблення у межах ООН проєкту Глобальної конвенції про боротьбу з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у злочинних цілях [15, с. 113]. Цей документ має стати основою для формування всеосяжного міжнародно-правового режиму у сфері кібербезпеки, який враховуватиме не лише кримінально-правові, а й політичні, гуманітарні та етичні аспекти. Проте навколо його змісту тривають дискусії: одні держави наполягають на посиленні державного контролю, інші — на захисті свободи Інтернету як простору прав людини [15, с. 113].

Ключовим аспектом міжнародно-правових інструментів боротьби з кіберзлочинністю є гармонізація національного законодавства. Як підкреслюють науковців, без уніфікації визначень, процедур та санкцій міжнародна співпраця втрачає ефективність, оскільки держави мають різні правові системи та стандарти доказування [67, с. 35]. У цьому контексті Будапештська конвенція відіграє роль «мосту» між юрисдикціями, встановлюючи спільні мінімальні вимоги до криміналізації діянь, пов'язаних з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у злочинних цілях [67, с. 35].

Особливу увагу міжнародне співтовариство приділяє запобіганню фінансуванню кіберзлочинності та кібертероризму. У межах ФАТФ (Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) сформовано низку рекомендацій щодо моніторингу криптовалютних транзакцій і діяльності в даркнеті, які дедалі частіше використовуються для відмивання коштів і фінансування терористичних угруповань [70, с. 44]. Такі ініціативи поєднують фінансове та кримінальне право, утворюючи гібридну нормативну систему, спрямовану на перекриття каналів нелегальної кіберекономіки.

Не менш важливою є проблема відповідальності держав за участь у кібератаках або за їхню бездіяльність у випадках, коли з їхньої території

здійснюються злочинні дії. Як наголошують фахівці, сучасне міжнародне право ще не має чітко визначеного механізму притягнення держав до відповідальності за кіберагресію, хоча в межах Талліннського посібника (Tallinn Manual 2.0) уже напрацьовано доктринальні підходи до кваліфікації таких дій як порушень суверенітету, втручання у внутрішні справи чи актів збройної агресії [20, с. 179]. Водночас відсутність обов'язкового міжнародного договору у цій сфері залишає значний простір для політичних маніпуляцій та заперечення вини.

Міжнародні організації відіграють дедалі активнішу роль у забезпеченні кібербезпеки. Так, Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ) координує прийняття Глобальної програми кібербезпеки, спрямованої на посилення спроможності держав реагувати на кіберзагрози. Європейський Союз, у свою чергу, ухвалив низку нормативних актів, серед яких Директива NIS2 (2022) та Регламент про кіберстійкість (Cyber Resilience Act), які підвищують вимоги до захисту критичної інфраструктури [21, с. 102]. На думку дослідників, ці акти стали взірцем інтегрованої політики, що поєднує правове регулювання, інституційну координацію та технологічні стандарти [21, с. 102].

Проблема запобігання кіберзлочинності також має виразний гуманітарний вимір. Кіберзлочини дедалі частіше спрямовані проти приватності, свободи вираження поглядів, виборчих процесів, а також використовуються для дезінформації та маніпуляцій громадською думкою [62, с. 933]. Часто міжнародне право стикається з необхідністю поєднати забезпечення цифрової безпеки з охороною основних прав людини, зокрема права на свободу інформації та захист персональних даних [62, с. 933]. У цьому контексті важливим завданням є формування принципів етичного використання штучного інтелекту та алгоритмів обробки даних, які можуть бути інструменталізовані злочинцями для кібератак.

Інноваційні технології, такі як блокчейн, квантові обчислення, Інтернет речей, з одного боку, створюють нові можливості для розвитку, а з іншого — відкривають простір для більш витончених форм кіберзлочинів. Тому міжнародно-правові інструменти мають постійно адаптуватися до

технологічного прогресу, без гнучкості міжнародних механізмів співпраці правові норми швидко застарівають, що знижує їхню ефективність і створює ризики для глобальної стабільності [67, с. 34].

Отже, міжнародно-правові інструменти запобігання кіберзлочинності становлять багаторівневу систему, що поєднує універсальні конвенції, регіональні акти, рекомендації міжнародних організацій та двосторонні угоди. Їхня ефективність залежить не лише від наявності правових норм, а й від політичної волі держав, рівня технічної готовності, прозорості інституцій та взаємної довіри. Проте головним викликом залишається пошук балансу між безпекою і свободою — адже надмірна централізація контролю в цифровому просторі може перетворитися на загрозу демократичним цінностям, які міжнародне право покликане захищати. Лише через скоординовану глобальну взаємодію, засновану на принципах верховенства права, дотримання прав людини та технологічної етики, можна створити справді стійку міжнародну систему запобігання кіберзлочинності.

Система міжнародної безпеки тримається на балансі між правом держав на самооборону та обмеженням використання і розповсюдження зброї, особливо зброї масового ураження. У сучасному світі цей баланс підтримується за допомогою комплексу міжнародно-правових інструментів, що визначають обов'язки держав у сфері контролю за розповсюдженням озброєнь, нерозповсюдження ядерної, хімічної, біологічної зброї та заборони незаконного обігу звичайних видів зброї [120, с. 176]. Розвиток таких механізмів став реакцією на глобальні загрози, які виникли внаслідок мілітаризації, технологічного прогресу та регіональних конфліктів [120, с. 176]. Міжнародно-правові засоби нерозповсюдження покликані запобігти перетворенню збройних потенціалів на інструмент політичного тиску й порушення стабільності.

Основоположним документом у цій сфері залишається Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (1968), який став наріжним каменем сучасного режиму контролю над озброєннями [113, с. 1151]. Його положення передбачають три головні зобов'язання: держави, що володіють ядерною

зброєю, не передають її іншим; неядерні держави не набувають і не виробляють такої зброї; усі сторони зобов'язуються сприяти мирному використанню атомної енергії. Як акцентують увагу фахівці, цей договір став не лише правовим документом, а й політичним компромісом між інтересами великих держав і потребами країн, що розвиваються [113, с. 1151]. Його реалізація контролюється Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ), яке забезпечує інспекції та моніторинг ядерних об'єктів, сприяючи прозорості ядерних програм.

Разом із тим, система нерозповсюдження ядерної зброї стикається з новими викликами, зокрема із появою ядерних технологій подвійного призначення та загрозою потрапляння матеріалів до недержавних акторів. Як зазначає К. Зорін, міжнародне співтовариство поступово усвідомило, що правові обмеження самі по собі не гарантують ефективності [36, с. 67]. Необхідне створення механізмів технічного контролю, кримінальної відповідальності за незаконний обіг ядерних матеріалів та зміцнення регіональних зон, вільних від ядерної зброї. У цьому контексті важливу роль відіграють такі документи, як Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (1996) та Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (1980), які посилюють гарантії безпеки в ядерній сфері [36, с. 67].

Не менш важливими є інструменти контролю за розповсюдженням інших видів зброї масового ураження. Зокрема, Конвенція про заборону розробки, виробництва і накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (1972) встановлює повну заборону цього виду озброєнь і зобов'язує держави знищити наявні арсенали [90, с. 226]. Проте, як наголошує Д. Санакоєв, відсутність дієвого механізму верифікації і контролю з боку міжнародних структур створює простір для маніпуляцій та прихованих програм [90, с. 226]. Подібна ситуація спостерігається і щодо Конвенції про заборону хімічної зброї (1993), реалізація якої здійснюється під контролем Організації із заборони хімічної зброї [90, с. 226]. Ця інституція стала одним із найбільш ефективних прикладів міжнародного контролю — завдяки розробці стандартів перевірок, процедур знищення запасів і сертифікації виробничих потужностей.

За даними цієї організації, понад 98% задекларованих запасів хімічної зброї у світі було знищено [90, с. 226].

Суттєвий внесок у формування правових засад контролю за розповсюдженням звичайних озброєнь зробив Договір про торгівлю зброєю (2013), який встановив міжнародні стандарти для експорту, імпорту та транзиту звичайних видів озброєнь [116, с. 87]. У документі визначено обов'язок держав проводити оцінку ризиків перед кожною угодою, щоб уникнути потрапляння зброї до рук терористичних організацій або порушників прав людини. Як підкреслює Ж. Удовенко, цей договір уперше юридично закріпив відповідальність держав не лише за постачання, але й за сприяння незаконному переміщенню озброєнь [116, с. 87]. Його прийняття стало важливим кроком у напрямі гуманізації міжнародного права та зміцнення довіри між державами.

Питання нерозповсюдження тісно пов'язане з контролем за технологіями подвійного використання. Сучасні міжнародні інструменти включають Режим контролю за ракетними технологіями (MTCR), Групу ядерних постачальників (NSG), Вассенаарську домовленість про контроль за експортом озброєнь і технологій подвійного використання [27, с. 180]. Як зазначають українські науковці, ці неформальні багатосторонні домовленості, хоч і не мають обов'язкової сили, фактично формують стандарти поведінки для держав, які прагнуть уникнути санкцій і зберегти репутацію надійних партнерів [27, с. 180]. Вони доповнюють договірно-правову базу, створюючи систему технічного контролю, звітності й інформаційного обміну, що ускладнює можливості незаконного поширення технологій.

Важливою тенденцією останніх десятиліть є розширення сфери застосування норм нерозповсюдження на недержавних суб'єктів. Як наголошує О. Липчук, зараз зростає роль транснаціональних корпорацій, приватних військових компаній і навіть кримінальних мереж у торгівлі зброєю [65, с. 107]. У цьому контексті Ради Безпеки ООН ухвалює резолюції, спрямовані на запобігання потраплянню озброєнь у конфліктні регіони, зокрема шляхом ембарго на постачання [65, с. 107]. Водночас створюються регіональні

механізми, наприклад, Протокол Найробі або Європейський кодекс поведінки щодо експорту озброєнь, які доповнюють глобальні ініціативи [65, с. 108]. Такі акти посилюють принципи прозорості, взаємного моніторингу та відповідальності, формуючи багаторівневу систему запобігання.

Загалом, міжнародно-правові інструменти запобігання розповсюдженню зброї формують складну архітектуру, що поєднує універсальні, регіональні та галузеві елементи. А. Хоменко наголошує, що ефективність цієї системи залежить від політичної волі держав, рівня довіри між ними та можливості забезпечити реальну верифікацію зобов'язань [120, с. 177]. Водночас постійні порушення, такі як ядерні програми КНДР чи використання хімічної зброї в Сирії, демонструють, що наявність договорів не завжди гарантує дотримання норм [120, с. 177]. Це підкреслює необхідність реформування існуючих інструментів, запровадження дієвих санкційних механізмів і посилення ролі міжнародних інституцій у сфері безпеки.

Таким чином, міжнародно-правові інструменти запобігання розповсюдженню зброї відіграють вирішальну роль у підтриманні глобальної стабільності. Їхня еволюція відбувається у напрямі посилення контролю, прозорості й залучення нових акторів до процесу моніторингу. Вони не лише обмежують доступ до небезпечних технологій, але й формують міжнародну правову культуру відповідальності, де кожна держава несе частку обов'язку за підтримання миру. Збереження ефективності цих інструментів у XXI столітті потребує глибшої інтеграції міжнародного та національного права, оновлення механізмів верифікації та спільної політичної волі протистояти спробам ревізії принципів нерозповсюдження. Саме тому міжнародне право продовжує залишатися ключовим інструментом не лише для запобігання розповсюдженню зброї, а й для збереження миру як фундаментальної цінності людства.

2.3. Баланс між національним суверенітетом і колективною безпекою: правовий аспект

В історії міжнародних відносин виникнення дилеми «суверенітет – безпека» має глибокі корені, що ведуть від епохи формування суверенної держави до сучасних систем глобальної безпеки. Пошук балансу між правом держави на внутрішню автономію та необхідністю гарантування безпеки суспільства сформувався через низку історичних етапів, у яких роль державного суверенітету змінювалася під впливом внутрішньополітичних, міжнародних та правових трансформацій.

Як підкреслюють українські дослідники, ще в досучасну добу виникнення механізмів безпеки доводиться розглядати через призму суверенітету держави, її територіальної цілісності та правової автономії [34, с. 134]. Зокрема, Т. Загола зазначає, що міжнародна безпека традиційно означала «стан міжнародних відносин, при якому створюються умови функціонування держав при забезпеченні їх повного суверенітету, політичної та економічної незалежності, можливості відсічі військово-політичному тиску та агресії» [34, с. 135]. Звідси видно, що суверенітет був уявлений як основа безпеки держави, але сама безпека — як зовнішній захист цього суверенітету, що вже створює потенційну напругу між правом на автономію та необхідністю колективної або системної безпеки.

Формування класичної моделі міжнародної системи нерозривно пов'язане з Вестфальським миром (1648), який заклав фундамент сучасного поняття державного суверенітету [34, с. 136]. Із цього моменту система міжнародних відносин стала базуватися на рівноправному суверенітеті держав-націй, визначених кордонах та невтручанні у внутрішні справи інших держав. У межах цього порядку пріоритет державного суверенітету означав, що основним об'єктом міжнародного права була держава, а її внутрішня юрисдикція визнавалася недоторканною [34, с. 136]. Це, в свою чергу, означало, що безпека держави розглядалася перш за все як її здатність зберігати свій суверенітет, захищати кордони, контролювати внутрішній простір і уникати зовнішнього втручання.

Водночас, сама логіка Вестфальської системи включала й інший бік — баланс сил між державами, що мав гарантувати відносну стабільність і попереджувати домінування однієї держави над іншою [34, с. 136]. Як зазначено в дослідженнях, «головний мотив поведінки суверенної держави — власна безпека» і основний засіб її досягнення — політика балансу сил [34, с. 136]. Тут вже з'являється ядро дилеми: держава претендує на абсолютний суверенітет і автономію, але змушена враховувати зовнішні загрози та співробітництво, що частково підриває її автономію. Таким чином, державний суверенітет нав'язує внутрішній імператив автономії, тоді як безпека — імператив зовнішньої взаємодії та обмежень.

У ході XIX – XX століть, коли міжнародні конфлікти зростали, а міждержавні системи ставали складнішими, модель абсолютного суверенітету почала трансформуватися. Після створення Ліга Націй і згодом Організація Об'єднаних Націй (ООН) міжнародне право поступово вводило принципи колективної безпеки, відповідальності держав за безпеку інших, втручання у випадку агресії чи геноциду [112, с. 41]. У цих процесах держава-член втрачала частину свободи дій у обмін на зобов'язання у рамках системи безпеки. Наприклад, дослідники підкреслюють, що становлення системи міжнародного права призвело до того, що суверенітет більше не розглядається як абсолютний, а як функціонуючий у контексті міжнародних норм, зобов'язань та прав людини [112, с. 41]. Така еволюція породила нові питання: чи може держава залишатися суверенною, якщо зобов'язується обмежувати свій власний суверенітет задля колективної чи глобальної безпеки?

Після Другої світової війни і особливо в період холодної війни концепція безпеки розширилася — від захисту державних кордонів до контролю над ядерною зброєю, ідеологічної боротьби та глобальних систем альянсів. Суверенітет держав у межах двополярного світу часто підлягав компромісам: держави вступали в блоки, ділили сферу впливу, погоджували обмеження свого суверенітету заради колективного захисту або перебування під покровом союзника [112, с. 42]. У радянсько-західному протистоянні національна безпека

багаторазово ставала над суверенітетом, коли держави-сателіти втрачали реально значну автономію [112, с. 42]. У цьому сенсі дилема «суверенітет – безпека» набула практичного виміру: держави вибирали між власною суверенністю і гарантіями безпеки. У наукових дослідженнях зазначено, що сучасна система міжнародної безпеки, яка включає елементи колективної безпеки і глобальної взаємодії, впливає із зміни ролі суверенітету в міжнародному праві і політиці [112, с. 43].

Постбіполярна епоха, з її багатополлярністю, глобалізацією, новими формами загроз (кібернетичні атаки, транснаціональний тероризм, кліматичні ризики), ще більше ускладнила дилему. Суверенітет держави став не лише правом на внутрішню автономію, але й інструментом взаємної відповідальності — держави більше не могли розглядати свою безпеку як виключно внутрішню справу [112, с. 44]. Водночас, вони стикаються з викликом: передачі частини компетенцій на наднаціональний або регіональний рівень, участі у системах колективної безпеки чи виконання міжнародних норм щодо прав людини. Наприклад, сучасні дослідження наголошують, що при глобальних загрозах традиційне розуміння суверенітету як абсолютного контролю втратило свою практичну силу і перейшло до моделі «суверенітету відповідальності» [112, с. 44].

Отже, історичні передумови формування дилеми «суверенітет-безпека» можна окреслити трьома ключовими вузлами: по-перше, встановлення моделі держави-нації з суверенітетом як основою міжнародної системи; по-друге, поступове запровадження міжнародно-правових зобов'язань безпеки, що обмежують суверенітет; і, по-третє, трансформація ролі суверенітету під тиском глобалізації та нових безпекових викликів. Ця динаміка продовжує формувати сучасну архітектуру міжнародної безпеки, де держави одночасно є носіями суверенітету і суб'єктами колективних зобов'язань з безпеки.

У сучасному світі, де глобалізаційні процеси поєднуються зі зростанням воєнних загроз, питання інституційного забезпечення колективної безпеки та збереження національного суверенітету стає визначальним фактором

стабільності міжнародної системи. Ефективність міжнародних та регіональних механізмів безпеки визначається здатністю інституцій — від ООН до НАТО, ЄС та ОБСЄ — створювати умови, у яких колективна відповідальність за мир поєднується з повагою до державного суверенітету.

Сучасна концепція колективної безпеки базується на принципах, закріплених у Статуті ООН, який визнає суверенітет кожної держави як основу міжнародного порядку, але водночас покладає на неї обов'язок діяти відповідно до колективних інтересів миру. Як зазначають вчені Національного інституту стратегічних досліджень, система колективної безпеки у Європі розвивалася в межах протистояння між наддержавами, поступово еволюціонуючи від балансування сил до формування структурної взаємозалежності держав у сфері оборони, енергетики та політики [31, с. 20].

Ключовим елементом сучасних інституційних механізмів безпеки є Північноатлантичний альянс (НАТО). Його модель ґрунтується на принципі взаємних гарантій — напад на одну державу-члена розглядається як напад на всіх. Як підкреслює А. Помаза-Пономаренко, НАТО не лише забезпечує військовий захист, але й формує нормативну базу для розвитку демократичних інститутів, що підвищує стійкість держав до гібридних загроз [84, с. 5]. Ця модель довела ефективність, зокрема, через інституційне поєднання політичного діалогу, спільного планування оборони, колективного фінансування безпекових програм і спільних навчань [84, с. 5].

Для держав, які прагнуть інтеграції до євроатлантичного простору, як-от Україна, питання співвідношення колективної безпеки та національного суверенітету є особливо складним. Українські науковці наголошують, що суверенітет не є абсолютною категорією в сучасних умовах: його збереження вимагає інституційної взаємодії з партнерами, обміну інформацією, участі в міжнародних місіях і прийняття зобов'язань щодо спільної безпеки [2, с. 71]. Таким чином, суверенітет перетворюється з концепту ізоляції на концепт взаємозалежності.

Особливої ролі у формуванні інституційних механізмів безпеки набули структури Європейського Союзу. Вітчизняні дослідники зазначають, що ЄС створює «м'які» механізми безпеки — через економічну інтеграцію, розвиток правової держави, стандартизацію демократичних процедур, координацію зовнішньої політики та спільну оборонну політику (CSDP) [19, с. 197]. Ця інституційна модель сприяє утвердженню стійкого суверенітету, заснованого на правилах і партнерстві, а не лише на військовій потузі.

Важливим елементом системи колективної безпеки є Організація Об'єднаних Націй, яка виступає універсальною платформою для узгодження позицій держав. Однак, інституційна структура ООН стикається з кризою ефективності через політичну поляризацію, зловживання правом вето і недостатню репрезентативність Ради Безпеки [58, с. 49]. Вирішення цієї проблеми може полягати у поступовому реформуванні ООН з акцентом на регіональні механізми, що могли б підсилювати глобальні інституції.

У цьому контексті дедалі більшого значення набувають регіональні формати — ОБСЄ, Європейський Союз, ГУАМ, а також нові альянси безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні [4, с. 211]. Ці структури діють як посередники між глобальними інститутами та національними системами безпеки, забезпечуючи координацію політики, раннє попередження конфліктів та підтримку демократичних реформ [4, с. 211]. Їхня ефективність полягає у гнучкості та здатності реагувати на конкретні регіональні виклики.

Україна, перебуваючи в умовах збройної агресії, активно формує власну систему інституційних механізмів безпеки, поєднуючи внутрішні і зовнішні інструменти. Водночас, розвиток української оборонної політики передбачає не лише реформування Збройних Сил, але й створення аналітичних, дипломатичних та освітніх інститутів, здатних підтримувати сталість національної безпеки [102, с. 127]. Йдеться про формування інтегрованої системи національної стійкості, де безпекові рішення ухвалюються на основі наукового аналізу, кіберзахисту, економічної безпеки та інформаційної політики.

Інституційна стійкість безпеки неможлива без взаємодії між державними і недержавними акторами. Фахівці підкреслюють, що ефективне функціонування механізмів колективної безпеки потребує залучення громадянського суспільства, академічних інституцій і бізнесу [122, с. 255]. Це дозволяє формувати синергетичний ефект, коли національна безпека розглядається не лише як прерогатива держави, а як спільна відповідальність усіх суб'єктів політичного процесу.

Таким чином, інституційні механізми колективної безпеки — це багаторівнева система, що охоплює глобальні, регіональні й національні інституції. Її основна мета — забезпечити рівновагу між колективною відповідальністю за безпеку та збереженням суверенітету кожної держави. Для України, як держави, що перебуває в процесі активної євроінтеграції, цей баланс є не лише стратегічною метою, а й необхідною умовою виживання. Формування власної інституційної культури безпеки на основі стандартів НАТО та ЄС дозволяє поєднати захист державних інтересів із участю у спільних механізмах реагування на загрози.

Сучасна архітектура міжнародної безпеки поступово переходить від концепції «суверенітету через ізоляцію» до концепції «суверенітету через інтеграцію». Держави, що ефективно вбудовуються у міжнародні інституційні механізми, отримують не лише додаткові гарантії безпеки, а й можливість впливати на формування глобальних норм. У цьому контексті Україна має потенціал стати активним учасником формування нової системи колективної безпеки — системи, де національний суверенітет буде захищений не силою відокремлення, а силою взаємної довіри і спільної відповідальності.

Висновки до розділу 2

Інституційно-правові механізми, які сформувалися у глобалізованому світі, визначають сучасну архітектуру колективної безпеки й забезпечують її ефективність у протидії багатовимірним загрозам. Міжнародні організації, регіональні союзи та національні правові системи утворюють взаємодоповнювальну структуру, де кожен елемент виконує специфічну, але інтегровану функцію. У цьому середовищі ООН, НАТО, ОБСЄ та ЄС забезпечують стратегічну координацію глобальних і регіональних безпекових процесів, формують універсальні норми, створюють інструменти колективного реагування та спрямовують держави до узгодження поведінки з принципами міжнародного права. Вони забезпечують передумови для того, щоб глобальна взаємозалежність не перетворювалася на джерело нестабільності, а ставала фундаментом передбачуваного міжнародного порядку.

ООН зберігає статус центрального інституту міжнародної безпеки, оскільки її Статут закріплює фундаментальні норми правового регулювання й визначає відповідальність держав за дотримання миру. Рада Безпеки виступає ключовим органом, що ухвалює рішення щодо застосування санкцій, миротворчих операцій і заходів колективного примусу, забезпечуючи глобальний вимір безпеки. Хоча ефективність Ради Безпеки залежить від політичної волі постійних членів, її роль у легітимації міжнародних дій залишається визначальною. У той же час регіональні організації створюють той рівень адаптивності, якого глобальні структури не завжди можуть досягти, і доповнюють діяльність ООН, діючи оперативніше та ближче до конкретних конфліктів.

НАТО формує високий стандарт колективної оборони, заснований на принципі спільної відповідальності та інтеграції військово-політичних можливостей держав-членів. Його модель безпеки базується на стримуванні, оперативній готовності й підтриманні регіональної стабільності через розвинену систему реагування на кризи. ОБСЄ забезпечує комунікаційний та превентивний

вимір міжнародної безпеки, використовуючи інструменти раннього попередження, моніторингу та дипломатичного врегулювання. ЄС пропонує комплексний підхід, інтегруючи економічні, політичні, санкційні, гуманітарні та оборонні механізми, що робить його провідним актором у правовому забезпеченні безпекових процесів. Разом ці структури доводять, що регіональний рівень відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності, підсилюючи глобальні інститути та формуючи багаторівневу систему взаємодії.

Міжнародно-правові інструменти протидії тероризму, кіберзлочинності та розповсюдженню зброї створюють підґрунтя для глобального реагування на сучасні загрози. У боротьбі з тероризмом вирішальним є розвиток універсальних і регіональних конвенцій, механізмів обміну інформацією та спільних операцій. Глобальний контекст кібербезпеки зумовлює необхідність правового регулювання цифрового простору, оскільки кіберзлочинність і кібератаки становлять потенційно системну загрозу для державної безпеки. Правові режими нерозповсюдження зброї масового ураження залишаються одним із найважливіших компонентів міжнародної безпеки, оскільки порушення цих норм створює прямі ризики для світової стабільності. Усі ці інструменти відображають узгоджений міжнародний підхід до запобігання глобальним викликам, що потребує координації між державами та міжнародними організаціями.

Баланс між національним суверенітетом і колективною безпекою постає як системоутворюючий принцип сучасного міжнародного правопорядку. Суверенітет уже не функціонує як абсолютна категорія, що передбачає повну автономію держави, — у глобалізованому світі він співіснує із зобов'язанням забезпечувати міжнародний мир і відповідати перед міжнародною спільнотою за дотримання правових норм. Колективна безпека не зменшує суверенітет, а перетворює його на інструмент спільної стабільності, внаслідок чого держави отримують додатковий рівень захисту завдяки участі в міжнародних і регіональних механізмах. Такий підхід формує нову логіку міжнародних відносин: безпека окремої держави є невіддільною від безпеки її партнерів.

Для України цей баланс набуває особливого значення. Участь у євроінтеграційних процесах, поглиблення співпраці з НАТО та ЄС, участь у регіональних платформах безпеки забезпечують їй можливість зміцнення обороноздатності та інтеграції у сучасні інституційні механізми реагування на загрози. Україна демонструє, що національна безпека посилюється через активну участь у колективних системах, які гарантують підтримку, координацію та правову легітимність дій держави. Вона розвиває власні спроможності відповідно до міжнародних стандартів і водночас робить внесок у формування нових підходів до регіональної безпеки, що є надзвичайно важливим у контексті її боротьби проти зовнішньої агресії.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що інституційно-правові механізми колективної безпеки забезпечують основу сучасного світового порядку. Вони формують цілісну систему глобального регулювання, яка поєднує універсальні норми ООН, регіональні механізми європейських структур і національні правові системи держав. Ця система не лише протидіє загрозам, але й створює умови для розвитку партнерства, посилення відповідальності держав і підвищення ефективності міжнародного правопорядку. Її сила полягає у взаємодоповнюваності рівнів, де глобальні інститути забезпечують принципи та легітимність, регіональні структури — оперативність і практичну реалізацію, а держави — правову й політичну волю до співпраці. Саме така багаторівнева модель визначає напрям розвитку міжнародної безпеки в умовах глобалізації та формує підґрунтя для створення стійкої і справедливої системи світового порядку.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

3.1. Нові загрози глобалізованого світу: гібридні війни, міграційні процеси, інформаційні впливи

У глобалізованому світі, коли кордони стають все більш умовними, а технології розвитку — водночас інструментом прогресу й ризику, феномен гібридних війн набирає особливої ваги як новий тип загрози міжнародній безпеці. У своїй суті гібридні війни — це не просто конфлікти з використанням збройних сил, а поєднання традиційних і нетрадиційних засобів впливу: військових, дипломатичних, економічних, інформаційних, кібернетичних. На думку дослідників, гібридну війну можна узагальнено визначити як комплекс координованих і стратегічно спрямованих дій, які включають у себе військові, дипломатичні, економічні та інформаційні заходи для досягнення стратегічних цілей [7, с. 26].

Однією з характерних особливостей гібридної війни є те, що вона активізує слабкі місця системи: розбалансованість суспільства, недосконалість демократичних інститутів, відкритість медіа-простору, технологічну уразливість держави [8, с. 19]. Як зазначає О. Буряченко, сучасна система безпеки більше не обмежується контролем кордонів, а охоплює мережеві структури, інформаційні простори і глобальні ланцюги впливів [8, с. 19]. Відповідно до такого підходу, гібридна війна — це не лише виклик суверенітету держави, але і тест стійкості її внутрішнього устрою, довіри громадян до інституцій, здатності протистояти мультидоменним атакам.

У практичному вимірі гібридність проявляється через поєднання декількох ключових компонентів: інформаційна атака, кібервтручання, економічний та енергетичний тиск, дипломатичні маніпуляції та присутність військових чи паравійськових засобів, а деякі автори зазначають, що у гібридній війні переважають

невійськові форми боротьби у співвідношенні 4:1 на користь невійськових методів [18, с. 199]. Наприклад, приклади минулих конфліктів демонструють: дестабілізуючі інформаційні кампанії, атаки на критичну інфраструктуру, економічне зломлення санкціями або енергошантаж — усе це складові гібридного протистояння [18, с. 199].

Водночас, гібридні війни мають тенденцію розмивання межі між війною та миром. Фахівці наголошують, що гібридність проявляє себе у двох ключових моментах: практично повна відсутність традиційної «етапності» розгортання конфлікту, і фактична нескінченність можливостей комбінування різних інструментів [33]. Це означає, що агресор може одночасно вести дипломатичні переговори, запускати кібератаки, застосовувати економічний тиск і підтримувати проксі-групи, водночас заперечуючи свою пряму участь. У таких умовах відповіді на агресію стають складними: традиційна оборона й військова відповідь не завжди дають ефект, а потребується комплексний підхід із превентивними заходами, кібербезпекою, медіаграмотністю, захистом критичної інфраструктури [33].

З огляду на глобалізацію, гібридні війни перетворюються на виклик не лише окремим державам, але й регіональним й глобальним системам безпеки. На думку дослідників, вже неможливо розробити політику внутрішньої безпеки, не враховуючи зростаючу загрозу різного роду дестабілізаційних операцій з боку Росії чи інших країн [33]. Це контекст, у якому поняття безпеки набирає мережевий, багаторівневий характер: інформаційні атаки з однієї країни можуть мати наслідки в кількох інших, а технологічні платформи перетинають кордони.

Не менш важливим є технологічний вимір гібридної війни. З розвитком штучного інтелекту, маніпулятивних алгоритмів, соціальних мереж і кібератак, масштаб втручання у внутрішню політику, економіку чи навіть культуру держави значно посилюється. А сучасний спосіб ведення конфліктів включає не лише прагнення до конкретної перемоги в традиційному розумінні - сьогодні важливішими є вплив на масову свідомість суспільства [28, с. 9]. Таким чином, гібридні загрози мають не просто військовий характер, а глибоко психологічний

і соціокультурний: війна ведеться за пам'ять, ідеї, цінності, за здатність держави утримувати внутрішню цілісність.

Для держав це означає, що суверенітет — традиційне розуміння як право і здатність держави діяти автономно у межах власної території — стає частково ефемерним у світі, де зовнішні дії (чітко чи ні) впливають на внутрішній стан [33]. У гібридній війні держава-жертва може формально залишатися суверенною, але фактично втрачати контроль над ключовими елементами: інформаційним полем, кіберпростором, економікою, енергетикою [33]. У цьому сенсі гібридна війна ставить дилему: чи здатна держава зберегти суверенітет без спроможності забезпечити безпеку — чи безпека без суверенітету?

Отже, гібридні війни є радше симптомом епохи глобалізації та цифровізації, ніж винятковим явищем. Вони поєднують традиційні конфліктні методи з новітніми технологіями і розширюють поле бою від фронтів до інформаційного простору, економічних мереж і свідомості громадян. Цей тип війни серйозно перевантажує звичні механізми безпеки та вимагає від держав змін у підходах: від ізольованої оборони до мережевої протидії, від силового реагування до комплексної стійкості. У такій реальності «гібридність» — ключове слово, яке означає, що ворог може діяти без військової декларації, без мобілізації, але з використанням всього спектру засобів впливу.

Якщо взяти до уваги, що світова взаємозалежність — не лише економічна, але й цифрова, соціальна й інформаційна — то гібридні загрози стають елементом нормального стану, а не дрібним винятком. Тому для сучасних держав завданням стає побудова системи безпеки, орієнтованої не тільки на армію, а на технології, демократичні інститути, кіберзахист, інформаційну гігієну та економічну стійкість. Тоді гібридна війна перестає бути непередбачуваним викликом — вона стає контекстом, у якому держава та громадяни мають навчитися жити і діяти.

У підсумку можна констатувати, що нові загрози глобалізованого світу у формі гібридних воєн змінюють парадигму безпеки: від протистояння держав до протистояння систем, мереж, інформаційних структур. І саме через це розуміння

гібридності, її механізмів і вразливостей — ключова передумова побудови сучасної безпеки, здатної протистояти не лише прямій агресії, а й складним, багатовимірним атакам, що стають нормою XXI століття.

Водночас, у сучасному глобалізованому світі міграція перестала бути виключно економічним феноменом — вона перетворилась на складну систему багатовимірних викликів: демографічних, соціальних, безпекових. Сучасна міграційна система характеризується безповоротністю розвитку, адаптивністю, складністю будови та інтегрованістю» й відзначена тенденцією, за якою країна може бути одночасно донором і реципієнтом мігрантів [29, с. 2]. Ця двонаправленість особливо відчутна в регіонах із нестабільною економікою, де трудова міграція стає засобом виживання, але водночас породжує демографічні та соціальні ризики.

Війна, економічні кризи та політичні потрясіння дедалі частіше виступають каталізаторами масової міграції. З 2022 року кількість переміщених закордон осіб з України складає кілька мільйонів, що створює довгострокову загрозу як для самої України, так і для країн-приймачів [32, с. 68]. Масовий потік мігрантів не лише виснажує країни-донори через втрату робочої сили, а й створює виклики для інфраструктури, соціальної інтеграції і національної безпеки країн-приймачів.

Подібні тенденції актуалізують питання безпеки не лише на рівні окремих держав, а й у системі регіональних і глобальних політичних структур. Для країн ЄС міграція стала фактором, який впливає не лише на ринок праці, а й на інтеграцію, демографію, політичну стабільність [41, с. 96]. У цьому контексті міграційні потоки розглядаються як потенційна загроза соціальній згуртованості, національному суверенітету та системі безпеки держав-членів.

Глобалізація стимулює міграцію через поглиблення міжнародного поділу праці, відкриття кордонів та розвиток комунікаційних технологій. Міграційний рух підпорядковується глобальним трендам і загрозам, включно зі старінням населення, нестачею робочої сили в країнах-реципієнтах, а також пошуком кращих можливостей у мігрантів [35, с. 21]. У багатьох країнах пост-

індустріальної моделі мігранти концентруються в сфері послуг, що змінює соціальну структуру і створює нові ризики з інтеграції й соціальної мобільності [35, с. 21].

В Україні міграція має виразний економічний і демографічний вимір. В умовах глобальної економіки трудова міграція стає інструментом виживання, але водночас призводить до скорочення споживчого попиту, зменшення податкових надходжень, втрати інвестицій і зростання демографічних дисбалансів [109, с. 4]. Це створює своєрідну порочну ситуацію: країна втрачає найактивнішу частину населення, послаблюючи при цьому свої ресурси для стійкого розвитку та безпеки.

При цьому міграція не лише створює виклики, але й стає інструментом «гібридних» загроз. Наприклад, через міграційні потоки можуть передаватись екстремістські ідеї, нелегальні канали, зростає ризик використання мігрантів у маніпулятивних або політичних цілях. Міграція може мати прямий вплив на безпеку держави, коли слабкі або постконфліктні території залишаються демографічно спустошеними, а система безпеки — ослаблена [109, с. 4]. У такій ситуації міграція стає не лише соціально-економічним феноменом, а й об'єктом безпекової політики.

Ключовим питанням стає інтеграція мігрантів у країнах-приймачах, оскільки неефективні моделі адаптації призводять до формування ізольованих общин, підвищення соціальної напруги, ризику радикалізації. Недостатня інтеграція створює потенціал для виникнення міграційної нестабільності, яка переростає у загрозу національній безпеці [12, с. 36]. Міграційний тиск, коли він стає масштабним й непередбачуваним, може створювати процедури нестабільності — зростання популізму, криза системи соціальних гарантій, навантаження на інфраструктуру [12, с. 36].

Нова якість міграційних процесів вимагає перегляду політик й інституцій управління. Саме тому необхідно розробити довгострокову стратегію, яка охоплює утримання робочої сили, підтримку інвестицій, підвищення кваліфікації робітників та адаптацію до міграційних викликів [41, с. 96]. У

глобалізованому світі країни-донори та країни-приймачі повинні координувати політики міграції, соціальної інтеграції, безпеки та економічного розвитку.

У підсумку, нові загрози глобалізованого світу у формі міграційних процесів формують складний виклик: це не лише переміщення людей, а багатовимірне явище, яке поєднує економічні, демографічні, соціальні, безпекові та правові аспекти. Умови глобалізації, технологічної інтеграції, геополітичних криз створюють середовище, у якому міграція стає рушійною силою змін — але також і джерелом ризиків. Ефективна реакція вимагає нової парадигми політик — від ізольованих національних підходів до спільних міжнародних стратегій, орієнтованих на стійкість, інклюзію та безпеку. У цьому сенсі розуміння міграції як складного багатопланового процесу є передумовою створення системи, що здатна перетворити міграційний виклик на можливість розвитку, а не на загрозу.

Також варто зазначити, що у сучасних умовах інформаційні впливи перетворилися на одну з найзначніших загроз, що охоплюють держави, суспільства й окремих громадян. Стрімкий розвиток цифрових технологій, глобальна інтеграція медіапростору та зв'язків між країнами зробили інформацію не лише ресурсом, але й полем битви за суспільну свідомість, міжнародні відносини та безпеку. У цьому контексті слід зосередити увагу на трьох ключових аспектах: по-перше, на природі та методах інформаційних впливів; по-друге, на механізмах їхнього розповсюдження та трансформації у взаємодії з глобалізацією; по-третє, на наслідках таких впливів для державної безпеки, міжнародної стабільності й соціальної стійкості.

Інформаційні впливи — це не просто поширення новин чи рекламних повідомлень, це цілеспрямований вплив через пропаганду, дезінформацію, маніпуляцію наративами, використання кіберінструментів та цифрових платформ задля зміни поведінки чи думки аудиторії або підриву довіри до інститутів. Зокрема, дослідники зазначають, що інформаційні війни стали критично важливим інструментом у сучасному геополітичному ландшафті, глибоко формуючи міжнародний імідж держав та впливаючи на глобальну динаміку сил [99, с. 301]. Механізми тут включають як традиційні медіа-канали,

так і соціальні мережі, великі дані, штучний інтелект, що дозволяють таргетовано впливати на аудиторії [99, с. 301]. У контексті глобалізованого світу ці інструменти отримують нову силу: вони можуть охоплювати багато країн одночасно, створювати швидкі й масштабні інформаційні хвилі, впливати на громадську думку, міжнародні відносини, підривати репутацію держав та змінювати баланс сил.

Водночас, глобалізація значно розширила можливості таких впливів: мережі Інтернет і соціальних платформ не визнають державних кордонів, тому дезінформація, маніпулятивні наративи, фейкові новини поширюються миттєво, залишаючи менше простору для захисту. Як зауважують фахівці, Інтернет-середовище сприяє несанкціонованому доступу до персональної інформації та негативно впливає на інформаційну інфраструктуру органів державної влади. [37, с. 29]. Іншими словами, глобалізація створює спільний інформаційний простір, де кордони між внутрішньополітичними та міжнародними темами розмиті, і тому інформаційні впливи набувають транскордонного характеру. Це означає, що держави вже не можуть розглядати інформаційні потоки лише як внутрішню проблему — вони виходять на рівень міжнародної системи. Також експерти наголошують на зв'язку між інформаційними впливами та реальними загрозами інформаційній безпеці, що підкреслює трансформацію інформації з абстрактного ресурсу на інструмент гібридної агресії [37, с. 29].

І в той же час, наслідки інформаційних впливів глобального масштабу охоплюють різні рівні. На рівні держави — інформаційні війни можуть підривати міжнародну репутацію, спричиняти економічні втрати, послаблювати дипломатичні позиції. Експерти наголошують, що поступове руйнування довіри до глобальних інституцій та зростання скептицизму щодо державних наративів мають загалом критичні результати [99, с. 302]. Це показує, що інформаційні впливи можуть бути інструментом геополітичної конкуренції. На рівні громадян — маніпуляції породжують зростання поляризації, недовіри до медіа та державних інститутів, соціальну фрагментацію [99, с. 302]. На рівні міжнародної системи — глобалізація інформаційного простору означає, що втручання в

інформаційні потоки однієї країни може мати ефект «доміно» на регіон або світ [99, с. 302]. Все частіше науковці зазначають, що інформаційна операція однієї держави може ослабити не лише країну-жертву, а й її сусідів на теренах континенту [99, с. 302].

Інтенсивність і характер нових загроз зумовлені кількома чинниками. По-перше, технологічний прогрес: алгоритми соціальних мереж, великі дані, штучний інтелект дають змогу створювати цільові кампанії, які максимально адаптовані до психології аудиторії [99, с. 303]. Зокрема, штучний інтелект та аналітика великих даних посилили охоплення та вплив таких кампаній, зробивши їх більш цілеспрямованими та складними для виявлення [99, с. 303]. По-друге, змішання режимів війни та інформаційного впливу: сучасні гібридні загрози об'єднують кібернетичні атаки, інформаційну дестабілізацію, економічні санкції в єдину стратегію [99, с. 303]. По-третє, глобальна інтеграція медіаізації: інформаційні продукти створюються й поширюються миттєво в десятках країн, взаємодія між державними та приватними (комерційними) акторами у медіасфері стає все більш складною [99, с. 303]. У результаті — інформаційне поле стає ключовим полем боротьби за вплив.

В умовах таких змін держави та суспільства стикаються з конкретними викликами. Перший — залізна необхідність формування стійкості до інформаційних впливів: це включає підвищення медіаграмотності громадян, розвиток систем стратегічної комунікації, створення відповідних правових та технологічних інструментів [39, с. 57]. Зокрема, в умовах гібридної агресії як інформаційна, так і кібернетична війна застосовуються як методи та засоби подання інформації для формування точки зору, необхідної організаторам інформаційної пропаганди [39, с. 57]. Другий — координація на міжнародному рівні: оскільки впливи мають транскордонний характер, лише внутрішніх інструментів недостатньо [39, с. 58]. Необхідно співробітництво держав, платформ, громадянського суспільства для виявлення, блокування, протидії дезінформації. Третій — визнання того, що інформаційні впливи можуть впливати на фундаментальні національні інтереси: безпеку, суверенітет,

стійкість державних інститутів, міжнародні відносини [39, с. 58]. Так, на думку дослідників, проблема є настільки важливою, що держава повинна розробити надійні стратегії стійкості, включаючи політику стратегічних комунікацій, сприяння медіаграмотності серед громадян та міжнародну співпрацю для протидії поширенню дезінформації [39, с. 58].

Окремо підсумувати, що глобалізація не лише посилила масштаби інформаційних ризиків, але й зробила їх більш складними для контролю: інформаційні атаки можуть одночасно торкатися кількох держав, використовувати мультиплатформні підходи, залучати приватні компанії, соціальні мережі, боти, маніпулятивні технології. Це створює ситуацію, коли держави, звиклі до традиційних форм оборони, опиняються вразливими. Одночасно транснаціональність цих загроз означає, що держава-ціль може виявити себе локально, але вплив буде мати глобальні наслідки.

На рівні довгострокових тенденцій це потенційно означає зміну характеру міжнародної політики: якщо раніше головною ареною суперництва були економіка, військо, дипломатія — то сьогодні інформаційний простір стає не менш важливим фронтом. Держави змушені будуть враховувати не лише реальні дії супротивника, а й його розповідь, наратив, імідж, здатність консультувати світову громадську думку. Відповідно, інформаційні впливи можна розглядати як складову складного механізму глобальної конкуренції. На цьому тлі виникає необхідність переходу від реактивного до проактивного підходу: не просто зупиняти вже розповсюджену дезінформацію, але створювати власні позитивні наративи, керувати повістками, співпрацювати з міжнародними партнерами, формувати інформаційну стійкість громадян.

Важливо також охопити специфіку України як суб'єкта і об'єкта інформаційних впливів. У контексті гібридної агресії з боку РФ український інформаційний простір став ареною боротьби не лише військової, але й інформаційної [53, с. 258]. Відповідно, існує потреба в більш масштабних і скоординованих діях — як на державному, так і міжнародному рівні. Тут глобалізація виступає подвійним фактором: з одного боку, вона підсилює

можливості інформаційних атак, а з іншого — дає додаткові інструменти для захисту (міжнародна співпраця, глобальні платформи, міжнародні стандарти).

У підсумку можна сформулювати кілька висновків. По перше, нові загрози глобалізованого світу в інформаційній сфері — це комплексний виклик, що охоплює технологічні, соціальні й політичні аспекти. По друге, глобалізація значно змінила характер цих загроз: вони стали швидшими, більш масштабними, транскордонними, менш контрольованими традиційними інструментами. По третє, ефективна протидія вимагає системного підходу: підвищення медіаграмотності, розвиток стратегічної комунікації, міжнародної кооперації, технологічних і правових заходів. Лише таким чином можна забезпечити інформаційну стійкість держав та суспільств в умовах глобалізованого інформаційного простору.

3.2. Трансформація міжнародного права безпеки: тенденції, проблеми, напрями реформування

Система міжнародної безпеки, що сформувалася після Другої світової війни, сьогодні зазнає глибинних змін як у змісті, так і в правовій орієнтації — і саме трансформації міжнародного права безпеки виступають однією з домінантних тенденцій. Перш за все варто підкреслити, що традиційна модель міжнародної безпеки, яка базувалася на державоцентризмі, військово-політичній співпраці і підтримці миру через структури типу Організація Об'єднаних Націй та регіональних альянсів, вже не відповідає новим викликам і реаліям. Широкомасштабна агресія РФ проти України поставила під сумнів спроможність безпекових інституцій, створених понад сімдесят років тому, і змусила переглядати поняття міжнародної безпеки [110].

Першою тенденцією варто відзначити розширення змісту безпеки за міжнародним правом: якщо раніше під безпекою насамперед розуміли військово-політичні аспекти, то сьогодні до неї належать продовольча,

кліматична, енергетична, космічна, інформаційна безпеки [60, с. 315]. Відтак міжнародне право безпеки розширює перелік сфер регулювання: кіберпростір, інформаційні потоки, енергетична інфраструктура, екологічні виклики — стають об'єктами правового захисту, які потребують міжнародно-правових норм та механізмів.

Другим напрямом є поліцентричність світового порядку та відповідна правова адаптація. Фахівці зазначають, що глобалізація та інформатизація всіх сфер життєдіяльності призводять до дедалі більшої залежності держав одна від одної, що спонукає до створення нової системи міжнародних відносин (світового устрою), який би більш адекватно реагував на нові загрози без застосування силових інструментів [48, с. 149]. У правовому вимірі це означає, що міжнародне право безпеки має враховувати не лише західноєвропейсько-північноатлантичний вектор, але й нових гравців — регіональні блоки, глобальні південноазійські чи африканські ініціативи — і відповідно нормотворчість має бути більш гнучкою й багатовимірною.

Третім аспектом є трансформація ролі та повноважень міжнародних організацій у сфері безпеки. На думку фахівців, трансформація політики міжнародних організацій може відбуватися у двох напрямках: трансформація структури самої організації і трансформація політики безпеки організації [59, с. 354]. У контексті міжнародного права це означає потребу реформування таких ключових механізмів, як структура голосування, право вето, представництво регіонів, щоб відповідати новим безпековим реаліям, коли старі моделі блокування рішень або монополії силових гравців виявляються неефективні. Як відзначають експерти, що Рада Безпеки ООН в її нинішньому форматі існує, а «безпеки у світі немає» [110].

Четвертою тенденцією є зростання ролі непрямих, опосередкованих та ненасильницьких форм безпеки — тобто правових норм, що регулюють кіберпростір, інформаційні операції, економічні санкції, енергетичну залежність, дезінформацію. Зокрема, міжнародне інформаційне середовище стало об'єктом, який може створювати загрозу стабільності держав і світової спільноти, тому

з'явилась необхідність спільних рішень, міжнародно-правового врегулювання та трансформації політики міжнародних організацій [111, с. 719]. Це означає, що міжнародне право безпеки тепер охоплює не лише класичні збройні конфлікти, але і такі виклики, як кібератаки, інформаційні війни, маніпуляція громадською думкою — а значить потребує адаптації до нових форм та технологій.

П'ятою рисою є те, що міжнародне право безпеки все більше орієнтується на комбінування превентивних та адаптивних механізмів — тобто не лише на норму заборони військових дій чи збройних конфліктів, але й на встановлення норм, які передбачають спільні заходи профілактики (наприклад, кіберзахист, обмін розвідувальними даними, інфраструктурна стійкість) і адаптацію до умов, коли традиційні гарантії безпеки не працюють. Зокрема, під час агресії РФ проти України економічний фактор і питання енергетичної безпеки стали невід'ємними від концепції міжнародної безпеки [110]. Правові норми з цієї точки зору мають розвиватися в напрямку регулювання економічних санкцій, енергетичної співпраці, захисту ланцюгів поставок — тобто розширювати рамки безпеки за правовими засобами.

Шостою тенденцією виступає поступове зростання ролі недержавних акторів і приватного сектора у правовій архітектурі безпеки. Наприклад, дослідники зазначають, що міжнародні організації, які не адаптуються до викликів сьогодення, втрачають свій авторитет, а навпаки — ті, що змінюють свою діяльність щоб відповідати новітнім вимогам, набувають впливу [110]. З точки зору права безпеки це означає, що громадянське суспільство, приватні технологічні платформи, кіберкомпанії, аналітичні центри стають факторами, які треба враховувати у міжнародно-правових регламентах: як суб'єкти, які співпрацюють у забезпеченні безпеки, чи як резиденти правових норм (наприклад, щодо кіберзахисту чи інформаційної безпеки).

Сьомою характерною рисою є акцент на легітимності, прозорості та підзвітності міжнародних механізмів безпеки. Зокрема, на думку фахівців, гострою є проблема досягнення легітимності світового порядку та балансу національних інтересів держав в умовах відсутності загального консенсусу

світового співтовариства [68, с. 26]. У правовому контексті це означає, що міжнародне право безпеки має не лише заборонні чи примусові елементи, але й забезпечувати участь, співвідношення інтересів держав, а також механізми прозорості (наприклад, публічні звіти, участь громадянського суспільства, підзвітність – хто і як застосовує санкції чи заходи безпеки).

Восьма тенденція - це перетин права безпеки з іншими галузями міжнародного права, зокрема з правом прав людини, екологічним правом, правом торгівлі та енергетики. Коли питання продовольчої безпеки, енергетичної залежності, зміни клімату чи міграції називаються викликами безпеки, то правове регулювання має переходити межі вузько воєнно-правового контексту [114, с. 44]. Таким чином, міжнародне право безпеки сьогодні дедалі більше має характер мультидисциплінарного регулювання, коли безпекові норми впроваджуються в різних правових площинах.

Нарешті, дев'ятою тенденцією можна визначити прискорену дезінтеграцію чи переоцінку традиційних безпекових альянсів та інститутів та, відповідно, правове заповнення «білих зон» безпеки. Це зумовлено тим, що повномасштабна агресія РФ стала серйозним викликом для системи міжнародної безпеки та поставила питання ролі міжнародних організацій [110]. З точки зору права це означає, що міжнародно-правові рамки, які залежать від традиційних альянсів чи блоків, втратили ефективність, і з'являється потреба у нових угодах, договорах, правових механізмах (наприклад, регіональні безпекові договори, багатосторонні формати, «безальтернативні» моделі безпеки) — і відповідно міжнародне право безпеки має адаптуватись до цих змін.

Можна підсумувати, що трансформація міжнародного права безпеки є багатогранним процесом, який охоплює зміни в суб'єктах, об'єктах, засобах і цілях безпеки. Правове поле має розвиватися від вузької моделі «міждержавної військової безпеки» до моделі включної, багатоварової, адаптивної системи регулювання, де акцент зміщується на проактивність, комплексність, мультисекторність. Для України це означає, що вона може відігравати активну роль не лише як об'єкт безпеки, але й як суб'єкт, що формує нові правові норми,

бере участь у трансформації міжнародних механізмів і висуває власні ініціативи, орієнтуючись на актуальні виклики. Саме через таку призму слід розглядати сучасну трансформацію міжнародного права безпеки — не як епізодичну зміну, а як системний перехід до нової архітектури міжнародного правового регулювання безпеки.

Процес трансформації міжнародного права безпеки породжує низку системних викликів, які мають значний правовий, політичний та інституційний вимір. Найперше, це питання адаптації класичних принципів міжнародного права до нових реалій глобальних загроз — кібербезпеки, гібридних війн, вторгнення суверенних держав у інформаційну сферу. Як зазначає В. Белєвцева, світові трансформаційні процеси сьогодення переконливо демонструють, що міжнародне право є системою, яка знаходиться у постійному динамічному розвитку, оскільки змінюється коло відносин між державами та іншими суб'єктами міжнародного права [6, с. 136].

Однією з ключових проблем є розширення кола суб'єктів та об'єктів регулювання міжнародного права безпеки. Самі держави перестають бути єдиними акторами: міжнародні організації, приватні корпорації, транснаціональні мережі, кіберспільноти й нові форми військових та невійськових загроз — все це підсилює навантаження на правове поле. Принципи, які раніше працювали щодо держав-учасниць в системі класичного міждержавного права, сьогодні дедалі частіше стикаються з ситуаціями, коли немає чіткої правоздатності чи відповідальності. Наприклад, трансформується поняття «безпеки», яке вже не обмежується лише військовою або міждержавною складовою, а включає кібернетичні, екологічні, інформаційні аспекти [6, с. 137]. У цьому контексті традиційні принципи міжнародного права починають входити в напругу з новими концепціями та доктринами, що змінюють їхньою сутність, — що, на думку авторки, «вступають у протиріччя з визнаними основними принципами міжнародного права, змінюють їх сутнісну природу, системні основи міжнародного права і права міжнародної безпеки».

Друга значуща проблема — невизначеність та фрагментарність міжнародно-правового регулювання нових загроз. Наприклад, кібероперації можуть мати міждержавний характер, але не підпадати під чіткі категорії агресії чи застосування сили, передбачені Статутом Організації Об'єднаних Націй (ООН) [6, с. 138]. Внаслідок цього виникає «правова сірість» — коли суб'єкти чи діяльність не охоплені існуючими договорами чи загальновизнаними нормами [6, с. 138]. Це ускладнює встановлення відповідальності, реагування та запровадження превентивних механізмів. При цьому адаптація норм відбувається не завжди випереджально, а часто «після факту», що підриває ефективність міжнародного права в сфері безпеки. Відповідно, на думку дослідників, міжнародне право як система перебуває у «постійній динаміці» і що це стосується й права міжнародної безпеки [6, с. 138].

Третя проблема — дисбаланс між універсальністю норм та прагматикою державного інтересу. Міжнародне право покликане забезпечувати рівність держав-суб'єктів, повагу до суверенітету, невтручання у внутрішні справи, мирне вирішення спорів. Наприклад, принципи добросовісного виконання зобов'язань, невтручання та рівноправ'я держав є фундаментальними [9, с. 27]. Але сучасна безпекова ситуація демонструє, що держави будуть змушені за межами цих принципів, обґрунтовуючи це національною безпекою, боротьбою з тероризмом, глобальною відповідальністю [9, с. 27]. Такі дії підривають передбачуваність і стабільність міжнародного правового режиму безпеки та створюють ситуації, коли універсальні норми і принципи виявляються менш релевантними.

Четверта проблема — недостатність або слабкість міжнародних інституцій та механізмів забезпечення. У багатьох випадках регулювання безпеки покладається на міждержавні органи, які не мають повного мандату, ефективних санкцій або контролю за виконанням [9, с. 28]. Тому навіть якщо сформульовані нові норми чи доктрини, практичне забезпечення їх виконання залишається проблемним. Це проявляється, коли міжнародні організації чи суди не можуть оперативно реагувати на нові загрози або не мають ресурсів та підтримки, щоб

досягати реальних змін [9, с. 28]. У сукупності це створює слабе місце в трансформації права безпеки: законодавство швидко змінюється, а механізми застосування відстають.

П'ята проблема — культурно-ідеологічні та мовні бар'єри у трансформуванні міжнародного права безпеки. Нові концепції безпеки (наприклад, кібербезпека, кліматична безпека, інформаційна безпека) часто походять з різних правових традицій, і їх впровадження в міжнародне право потребує узгодження з існуючими принципами [24, с. 127]. Це означає, що трансформація права безпеки повинна враховувати як глобальні цінності (наприклад, права людини, демократія), так і специфіку національних правових систем. Водночас, також може виникати напруга між глобальним і національним правом, що може перешкоджати глобальній узгодженості та легітимності нових норм безпеки [24, с. 127].

Шоста проблема — швидкість технологічних змін у поєднанні з правовою інерцією. Цифрові технології, штучний інтелект, автономні системи зброї, дрони, інформаційні атаки — усе це змінює характер безпеки значно швидше, ніж міжнародне право здатне адаптуватися. У підсумку з'являються регуляторні «дірки», правові прогалини, коли нові форми загроз або нові суб'єкти (наприклад, кібернетичні актори) не включені в існуючі правові рамки [6, с. 139]. На думку дослідників, зростання ролі міжнародних відносин у суспільстві та поява нових глобальних викликів та загроз ведуть до збільшення кількості основних принципів міжнародного права [6, с. 139]. Проте кількість самої «кількості принципів» не автоматично означає впровадження адекватного регулювання — швидкість змін значно випереджає правову трансформацію.

Сьома суттєва проблема — фрагментація безпекового права й мультиструктурність нормативних режимів. Нові загрози породжують «шари» регулювання: безпекові договори, двосторонні угоди, регіональні механізми, та/або міжнародні конвенції. Це призводить до недостатньої гармонізації, до конкуренції між нормами, до різних підходів у регулюванні одних і тих же явищ. Наприклад, країна може застосовувати один набір норм у відношенні

кібербезпеки, інший — у відношенні інформаційних операцій, третій — у військовій сфері. Така роздробленість підриває універсальний характер міжнародного права безпеки й дає змогу акторам «обирати» найвигідніший нормативний режим, ослаблюючи колективну відповідальність.

Восьма проблема — легітимність і виконання нових безпекових норм. Коли законодавство трансформується, дуже важливо, аби воно мало широку підтримку держав-суб'єктів та інших учасників міжнародного співробітництва. Однак нові норми не завжди проходять через процес загального консенсусу або не мають ефективної санкційної бази, тому їхнє виконання може бути фрагментарним. Це стосується, зокрема, сфери безпеки, де держави можуть посилатися на власні національні інтереси, реалізуючи їх навіть упритул із міжнародними нормами, або взагалі ігноруючи механізми міжнародного права. Отже, трансформація права безпеки ризикує залишитися декларативною, якщо не супроводжується зміною інституцій, процедур і практичного примусу.

Нарешті, дев'ята проблема — відсутність системного підходу до інтеграції безпекового права в інші галузі міжнародного права. Безпека та права людини, гуманітарне право, екологічне право, космічне право, меморіальні права — усе це взаємопов'язано [43, с. 71]. Проте міжнародно-правова дисципліна безпеки не завжди включає інтеграцію цих суміжних сфер. Дослідники акцентують увагу, що впродовж останнього часу з'явилися ряд нових галузей міжнародного права: право міжнародних організацій, права людини, право міжнародної безпеки, міжнародне ядерне право, міжнародне економічне право та інші [43, с. 72]. Така множинність сфер вимагає взаємозв'язку, однак на практиці між ними часто немає скоординованого розвитку, що призводить до правової розривності та труднощів у застосуванні універсальних правових норм у складних безпекових ситуаціях.

У підсумку, трансформація міжнародного права безпеки стикається з багатьма проблемами: від структуральних (взаємовідношення принципів і нових доктрин) до практичних (реалізація, виконання, механізми). Для подолання цих викликів критично необхідно посилювати правову адаптивність, розвивати

міжнародні безпекові інститути, забезпечувати широку легітимність нових норм, гармонізувати нормативні режими, та вбудовувати безпеку у ширший міжнародно-правовий контекст. Лише таким чином міжнародне право може зберегти свою актуальність у забезпеченні миру і стабільності у XXI столітті.

Також варто зазначити, що сучасному світі трансформація міжнародного права безпеки набирає нових обрисів під впливом змін у міжнародній системі, технологічних викликів, змін у характері конфліктів та зростання ролі недержавних акторів. Очевидно, що традиційні моделі права безпеки, які спиралися на суверенітет держав, військовий потенціал та класичну міжнародну організацію, вже не здатні в повному обсязі реагувати на виклики, що стоять перед глобальною та регіональною стабільністю. Наприклад, як зазначає О. Карпенко, участь України в роботі міжнародних організацій у сфері безпеки, з одного боку, демонструє підвищення уваги до зовнішніх гарантій, з іншого — заявлені механізми залишаються декларативними: відсутність розроблених чітких та послідовних механізмів взаємодії призводить до того, що міжнародне право безпеки потребує адаптації до нових умов [47, с. 119].

Перша важлива лінія трансформації стосується розширення змістового поля права безпеки. Якщо раніше питання безпеки зосереджувалось переважно на військовій сфері, оборонних союзах та стримуванні агресії, то тепер до цього набору входять такі компоненти, як енергетична безпека, кібербезпека, інформаційна безпека, захист критичної інфраструктури, кліматичні ризики та пандемії [60, с. 315]. Зокрема міжнародна енергетична безпека, яка раніше розглядалась як частина загальної міжнародної безпеки, сьогодні стала самостійним виміром [60, с. 315]. Таким чином, міжнародне право безпеки має адаптуватися до мультикомпонентної природи загроз і охоплювати нові категорії ризиків.

Друга лінія — зміна суб'єктного складу та розширення акторів безпеки. Традиційно міжнародне право безпеки базувалося на державному суверенітеті та міждержавних договорах. Але трансформація передбачає, що дедалі більше уваги приділяється міжнародним організаціям, регіональним альянсам,

міжурядовим установам, а також недержавним акторам — в тому числі приватному бізнесу компаніям, громадянському суспільству, кібер- і технологічним компаніям. Зокрема, науковці відзначають, що зараз все більше з'являються передумови для включення механізмів міжнародних організацій до системи забезпечення національної безпеки України за наступними напрямками: інформаційний, військово-цивільний та економічний [47, с. 120]. Отже, міжнародне право безпеки вимагає переосмислення ролі не лише держав, але й структур, що діють за межами суто військових союзів.

Третя важлива лінія — інституційна трансформація й перегляд правових механізмів. Виклики сучасного часу змушують міжнародні організації та нормативні рамки переосмислювати свої функції. Так, деякі українські дослідники зазначають, що система міжнародної безпеки зазнає кризи, зокрема щодо ефективності діяльності Рада Безпеки ООН (РБ ООН) через вето постійних членів [114, с. 43]. Тобто міжнародне право безпеки має змінювати способи прийняття рішень, механізми реагування на конфлікти і спосіб взаємодії між акторами. Передусім це стосується швидкості реагування, гнучкості, мультипартнерських підходів і поєднання військових, цивільних, інформаційних та економічних інструментів.

Четверта лінія — перехід до комплексних і багатовимірних підходів до безпеки, або так званий всеосяжний підхід. Це означає, що питання безпеки не можна розглядати лише з військового чи оборонного кута зору, а необхідно враховувати економічну стійкість, інформаційну ефективність, соціальні аспекти, кліматичні та екологічні чинники. На думку фахівців, всі ці зміни, пришвидшені війною в Україні, є взаємозалежними, адже світ стоїть перед конфліктами, що перетинаються, і переходами, які здавалося йшли назустріч побудові більш сталого миру, але зараз застрягли в колізіях [134]. Це свідчить про те, що міжнародне право безпеки вимагає нарощення інтеграції різних аспектів безпекової політики — від енергетики до інформаційних технологій, від екології до гібридних операцій.

П'ята лінія — універсалізація або глобалізація норм безпеки з урахуванням асиметричних загроз і регіональних контекстів. В умовах, коли глобальні загрози (наприклад, кібернапади, дезінформація, зміна клімату) не знають державних кордонів, міжнародне право безпеки має забезпечити узгодженість норм, стандарти спільної дії та горизонтальні механізми [60, с. 315]. Проте, політика міжнародних організацій ЄС трансформується під впливом регіональних особливостей і нового розуміння безпеки [60, с. 315]. Таким чином, міжнародне право безпеки має бути гнучким і водночас узгодженим, враховувати різні регіони, різні рівні — від глобального до локального — і комбінувати вертикальні й горизонтальні підходи.

Шоста лінія — збільшення ваги превентивних, ранніх заходів та кризового врегулювання. Замість чисто реактивного підходу (війна - перемир'я) міжнародне право безпеки дедалі більше акцентує увагу на попередженні криз, на зміцненні стійкості, на превенції, включно з інформаційною безпекою, кібер захистом, економічною стабільністю, зміцненням інституцій [47, с. 121]. Дослідники підкреслюють, що важливою умовою є невоєнні засоби досягнення цілей — інформаційний, військово-цивільний та економічний [47, с. 121]. Отже, міжнародне право безпеки має передбачати механізми превенції та раннього втручання — як правові, так і інституційні.

Сьома лінія — зростання ролі технологій, кіберпростору, інформаційної безпеки та нових типів загроз (гібридні загрози, дезінформація, цифрова залежність) [47, с. 122]. У сучасному міжнародному праві безпеки має враховуватися, що інформаційні кампанії, кібер атаки, гібридні операції стають частиною нормальної практики, і відповідно правові механізми мають бути адаптовані до них.

Восьма лінія — переосмислення механізмів колективної безпеки та альянсів. У класичному глобальному порядку ключову роль відігравали великі альянси й організації (наприклад, НАТО, ООН). Проте дослідження показують, що механізми колективної безпеки сьогодні перебувають під тиском: зокрема, через суперечки між великими державами, блокування рішень, низьку

ефективність [114, с. 45]. Для міжнародного права безпеки це означає: права й обов'язки держав у межах альянсів мають бути переглянуті, необхідні нові моделі кооперації — менш формальні, більш гнучкі, орієнтовані на конкретні загрози.

Дев'ята лінія — підсилення ролі регіонального виміру безпеки та гібридних моделей взаємодії глобального і локального. Моделі, які враховують лише глобальні інститути, більше не є достатніми: стають важливими регіональні групи та субрегіональні структури, змішані формати [104, с. 131]. Отже, міжнародне право безпеки має включати регіональні правові рамки, гнучкі формати, адаптовані до конкретних умов.

Десята лінія — неоднозначність й адаптивність норм у ситуаціях невизначеності й «пермакризи». Світ вступив у фазу «пермакризи», коли нестабільність, взаємозалежність і швидкі зміни стають нормою [104, с. 131]. Це означає, що міжнародне право безпеки має бути здатним реагувати на постійні зміни, підтримувати оперативність, гнучкість та адаптивність норм, а не лише статично фіксуватися в класичних договорах і механізмах.

Підсумовуючи, можна сформулювати такі результати: міжнародне право безпеки нині трансформується за такими основними напрямками — розширення змістового охоплення безпеки, зміна суб'єктного складу акторів, інституційна трансформація, комплексний підхід до безпеки, глобалізація/універсалізація норм, технології (кібер сфера, інформація), переосмислення колективної безпеки, підсилення регіонального виміру, адаптивність у умовах невизначеності. Крім того, ці напрямки взаємодіють між собою, утворюючи складну мережу викликів і відповідей.

Рекомендації для подальшої адаптації міжнародного права безпеки: по-перше, створення правових рамок, які враховують небойові засоби забезпечення безпеки — інформаційні, економічні, кіберзасоби.

По-друге, розробка механізмів, які дозволяють міжнародним організаціям оперативно реагувати у мультиформаті, з використанням цивільно-військових, інформаційних та економічних інструментів.

По-третє, активне включення регіональних платформ і субрегіональних форматів у глобальну систему безпеки, з правовим регулюванням їх взаємодії.

По-четверте, розвиток норм та стандартів, які враховують кібер простір, інформаційні операції, технологічні залежності. І, нарешті, забезпечення гнучкості міжнародно-правових механізмів — тобто таке правове поле, яке не лише фіксує правила, але й дозволяє адаптуватись до швидких змін і взаємодіє з практикою.

Таким чином, міжнародне право безпеки переживає еволюцію від моделі охорони від агресії до моделі комплексного реагування на широке коло загроз і криз. Ця трансформація є закономірною у світі, де геополітика, технології, економіка, інформація і клімат тісно переплетені. У контексті цієї трансформації важливим є збереження балансу між суверенітетом держав, роллю міжнародних організацій, правами громадян і глобальною солідарністю. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку конкретних правових інструментів і моделей, які враховують новий характер загроз та нових акторів безпеки.

3.3. Місце та роль України у системі міжнародної безпеки: євроінтеграційні та міжнародно-правові орієнтири

Україна посідає у системі міжнародної безпеки унікальне та водночас стратегічно важливе місце, оскільки її геополітичне розташування поєднує простір Східної Європи, Чорноморського регіону та євроатлантичного безпекового середовища. Від початку XXI століття роль України поступово зростала, однак саме після 2014 року та повномасштабної агресії Росії у 2022 році вона стала ключовим чинником трансформації європейської архітектури безпеки. Український досвід протидії гібридним, військовим та інформаційним загрозам набув глобального значення, а сама держава фактично стала лінією розмежування між демократичним світом і ревізіоністськими режимами,

здатними застосовувати силу для руйнування міжнародного правопорядку. У таких умовах євроінтеграційний орієнтир України вже не є лише питанням внутрішнього вибору, а перетворюється на елемент сучасної системи колективної безпеки.

Європейський Союз розуміє, що без стабільної та стійкої України неможливо сформувати безпечну Європу [106, с. 299]. Саме тому поступова інтеграція України в політичні, економічні й безпекові структури ЄС виступає взаємовигідним процесом. Для України це — шлях до посилення власної спроможності гарантувати територіальну цілісність, реформувати сектор оборони, досягти сумісності з європейськими стандартами, а для Євросоюзу — підсилення його східного флангу, формування поясу стабільності та зміцнення стратегічної автономії. Україна дедалі більше сприймається не лише як країна-кандидат, але як активний учасник європейської політики безпеки, який своїми практичними діями й жертвами довів прихильність демократичним цінностям та загальноєвропейським принципам.

Важливою складовою ролі України в міжнародній безпеці є її оборонний потенціал та здатність адаптувати власні інституції до стандартів ЄС і НАТО. Українські Збройні сили, що пройшли глибоку модернізацію та отримали безпрецедентний бойовий досвід, уже стали важливою частиною майбутньої системи європейської оборони. Україна першою відчула масштабну реалізацію новітніх воєнних загроз, таких як масовані ракетні обстріли критичної інфраструктури, широке застосування БПЛА, кібердиверсії, інформаційні операції та економічний тиск [43, с. 72]. Це дозволило їй виробити унікальні підходи, що сьогодні вивчаються європейськими оборонними структурами й інтегруються у загальні безпекові доктрини.

У той же час міжнародна роль України виходить за межі суто військової сфери. Держава активно формує новий порядок денний у сфері енергетичної, продовольчої та кібербезпеки. Завдяки власним ресурсам, інфраструктурним можливостям та євроінтеграційним реформам Україна є важливим партнером для країн ЄС у розвитку відновлюваної енергетики, диверсифікації

енергопостачання та модернізації критичних галузей [106, с. 299]. Крім того, українська дипломатія відіграє значну роль у просуванні глобальних ініціатив, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки, що є особливо важливим на тлі воєнних блокад морських шляхів та глобальних логістичних криз.

Євроінтеграція України також має суттєвий вплив на регіональну стабільність. Країни Центральної та Східної Європи, а також Балтії, розглядають Україну як основу власної безпеки, розуміючи, що її стійкість визначає рівень загроз для всього регіону [106, с. 299]. Фактично формується нова конфігурація безпекових альянсів, де Україна виступає центром взаємодії та координації. У межах ініціативи «Люблінського трикутника», Кримської платформи та численних регіональних форматів Київ зміцнює дипломатичний вплив, посилює співпрацю з НАТО та ЄС, одночасно формуючи інтелектуальну та політичну основу нової європейської безпеки [45, с. 81].

Водночас інтеграція України до системи міжнародної безпеки потребує глибокої внутрішньої трансформації. Країна продовжує реалізовувати ключові реформи, спрямовані на зміцнення верховенства права, модернізацію сектору безпеки й оборони, підвищення прозорості управління та інтеграцію до європейського правового простору. Ці процеси є не лише умовою вступу до ЄС, але й необхідною передумовою підвищення власної стійкості до сучасних загроз — від корупції й політичної дестабілізації до інформаційних атак та економічного шантажу [1, с. 8]. Європейська інтеграція сприяє системному оновленню державних інституцій, що зміцнює державу як суб'єкт міжнародної політики.

Роль України у міжнародній системі безпеки також пов'язана з її здатністю формувати альтернативний наратив розвитку демократичного світу. Українська боротьба за свободу та незалежність стала символом протистояння авторитаризму та порушенням міжнародного права [1, с. 8]. Це об'єднало союзників навколо довгострокової стратегії підтримки Києва, змінило підходи до оборонних витрат, змусило переосмислити принципи стримування та управління кризами. Україна стала каталізатором того, що багато експертів

називають «ренесансом колективної безпеки». Світові міжнародні інституції, зокрема ЄС, НАТО та ООН, дедалі більше інтегрують український досвід і враховують його у формуванні глобальних політик.

Отже, місце та роль України у системі міжнародної безпеки визначаються не лише її географічним положенням чи військовими можливостями. Україна стала активним творцем нової архітектури безпеки, яка базується на принципах демократії, верховенства права, солідарності та взаємної відповідальності. Євроінтеграційний орієнтир виступає не лише стратегічною метою, але й інструментом забезпечення стійкості до глобальних загроз, модернізації держави та зміцнення її суб'єктності на міжнародній арені. У майбутньому Україна має всі передумови, щоб стати повноправним учасником системи колективної безпеки ЄС і НАТО, відіграючи ключову роль у формуванні нової моделі миру та стабільності у Європі.

Україна посідає особливе місце в сучасній системі міжнародної безпеки, оскільки її становлення як незалежної держави відбувалося в умовах глибокої трансформації міжнародного правопорядку після завершення холодної війни. Від самого початку Україна декларувала прихильність принципам міжнародного права, зокрема повазі до суверенітету, територіальної цілісності, мирного врегулювання спорів та незастосування сили. Саме міжнародно-правові механізми визначали рамки її зовнішньої політики, підходи до гарантування безпеки, а також формат участі у міжнародних інституціях. Україна активно вбудовувалася в глобальну систему норм і правил, вважаючи їх головним інструментом стримування агресії та стабілізації міжнародних відносин. Це зумовило її послідовне прагнення приєднатися до ключових міжнародно-правових режимів, інструментів контролю над озброєннями, систем колективної безпеки та правозахисних механізмів.

Значний вплив на міжнародно-правовий статус України мало її рішення про відмову від ядерної зброї в обмін на гарантії безпеки, закріплені Будапештським меморандумом 1994 року. Цей документ став унікальним прикладом внеску держави у нерозповсюдження зброї масового знищення та

підтвердив стратегічну лінію України на зміцнення міжнародного режиму безпеки через юридичні зобов'язання. Хоча у 2014 та 2022 роках Російська Федерація грубо порушила взяті на себе гарантії, що засвідчило кризу міжнародного права, Україна не відмовилася від свого міжнародно-правового курсу. Навпаки, вона активізувала дипломатичну діяльність у напрямі відновлення та зміцнення ефективності глобальних юридичних механізмів захисту миру. Україна ініціювала низку справ у Міжнародному суді ООН, Міжнародному кримінальному суді, ЄСПЛ та арбітражах відповідно до Конвенції ООН з морського права, що підкреслює її віру в здатність міжнародного правосуддя відігравати ключову роль у врегулюванні конфліктів.

Важливим елементом ролі України у міжнародній безпеці є її внесок у зміцнення європейської системи міжнародного права. Україна поступово адаптує власне законодавство до стандартів ЄС, зокрема у сферах захисту прав людини, контролю над зовнішньополітичними ризиками, протидії тероризму, кіберзагрозам та гібридним атакам. Така адаптація є не лише внутрішнім завданням, але і внеском у європейську нормативну базу, яка стає більш комплексною завдяки українському досвіду. Країна також активно бере участь у розробці нових міжнародно-правових підходів до відповідальності держав за агресію, що проявляється у просуванні ідеї створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії, підготовці нормативних основ для компенсаційного механізму та уніфікації підходів до замороження і використання активів держав-агресорів. Українська практика, яка формується в умовах повномасштабної війни, стає важливим прецедентом для оновлення міжнародного гуманітарного права та режимів відповідальності.

Участь України в роботі ООН, Ради Європи, ОБСЄ та інших інституцій підкреслює її орієнтованість на багатосторонній підхід до безпеки. Україна традиційно підтримувала розвиток інструментів миротворчості, системи санкцій, колективних зусиль зі стримування ядерної та військової ескалації. Після 2022 року вона стала ключовим майданчиком для переосмислення ролі ООН та ОБСЄ в умовах агресії постійного члена Ради Безпеки проти суверенної

держави. Україна наполягає на реформі міжнародних інституцій, зокрема на обмеженні зловживання правом вето, посиленні юридичних механізмів притягнення держав до відповідальності за порушення Статуту ООН та виробленні нових моделей безпекових гарантій. Ці вимоги, що раніше були предметом теоретичних дискусій, набули практичного значення саме завдяки українському досвіду та стали центральною темою глобальних дебатів про майбутнє міжнародного права.

Водночас Україна активно впливає на формування сучасних міжнародно-правових стандартів у сфері кібербезпеки та протидії інформаційним впливам. Масштабні кібератаки, спрямовані проти державних установ, енергетичної інфраструктури, медіа та приватного сектору, продемонстрували необхідність розробки чітких норм міжнародного кіберправа. Україна просуває позицію, що такі атаки повинні кваліфікуватися як порушення суверенітету, а в окремих випадках — як акти агресії. На міжнародному рівні це сприяє формуванню консенсусу щодо невід'ємності цифрового виміру безпеки від загального міжнародно-правового порядку. Український досвід також вплинув на розробку європейських директив щодо захисту критичної інфраструктури, що ще раз підкреслює взаємозалежність між внутрішніми реформами та зміцненням міжнародної нормативної бази.

У сфері міжнародного гуманітарного права Україна стала активним суб'єктом не лише виконання норм, але й формування нових підходів до їх застосування в умовах сучасних збройних конфліктів. Значна увага приділяється документуванню воєнних злочинів, розробці механізмів репарацій, відновленню прав постраждалих цивільних осіб та нормативному врегулюванню статусу військовополонених. Це має глобальне значення, оскільки демонструє здатність держави дотримуватися міжнародних стандартів навіть під час війни, формуючи інституційну пам'ять та нові механізми післявоєнного правосуддя. Україна пропонує моделі, які можуть бути застосовані в інших конфліктах, зокрема щодо використання цифрових доказів, міжнародних слідчих груп та гібридних механізмів притягнення до відповідальності.

Роль України в системі міжнародної безпеки також визначається її внеском у формування регіональних безпекових режимів. Співпраця в рамках Чорноморського регіону, розвиток партнерства з країнами Балтії, Польщею, Румунією та іншими державами ЄС створює нові формати колективної відповідальності за дотримання міжнародного права. Україна виступає локомотивом у трансформації регіональних інструментів, що мають забезпечити стабільність, у тому числі шляхом формування нових безпекових платформ, як-от Кримська платформа. У цих ініціативах міжнародно-правові аргументи відіграють центральну роль, оскільки саме вони забезпечують легітимність позиції України та її партнерів у протистоянні агресії.

Таким чином, міжнародно-правовий орієнтир України визначає її місце та роль у сучасній системі міжнародної безпеки. Україна виступає державою, що не лише користується існуючими механізмами міжнародного права, але й бере участь у їх оновленні, адаптації та подальшому розвитку. Вона стає активним носієм нових правових підходів, спрямованих на зміцнення глобальної стабільності та недопущення порушень міжнародного порядку в майбутньому. Унікальний досвід України, отриманий у боротьбі проти агресії, перетворюється на фундамент для модернізації міжнародних норм та формування більш ефективної безпекової архітектури світу.

Висновки до розділу 3

Сучасний глобалізований світ формує якісно новий спектр безпекових загроз, які змінюють саму природу міжнародної безпеки та визначають потребу в оновленні правових механізмів глобального регулювання. Гібридні війни, міграційні процеси, інформаційні впливи, трансформація міжнародного права безпеки та зростання ролі України як активного суб'єкта міжнародної системи безпеки утворюють єдиний, структурно взаємопов'язаний контекст. У цьому контексті поглиблена взаємозалежність держав посилює взаємний вплив загроз,

роблячи їх багатовимірними, транскордонними й такими, що не піддаються стримуванню традиційними методами.

Гібридні війни утвердилися як системне явище й як один із ключових викликів сучасності. Вони поєднують військові, дипломатичні, економічні, інформаційні та кібернетичні засоби впливу, що робить природу конфліктів непередбачуваною та багаторівневою.

У глобалізованому середовищі такі загрози набувають транснаціонального характеру: інформаційні атаки можуть одночасно впливати на кілька держав, а кіберактивність не знає державних меж. Технологічний вимір гібридних загроз формує нову площину протистояння, у якій інформація, цифрові платформи, алгоритми та штучний інтелект стають інструментами впливу на політику, економіку та суспільну свідомість. Сучасні війни ведуться не лише за території, а за здатність держави зберігати внутрішню цілісність, стійкість, демократичні інститути та інформаційну безпеку. У цих умовах забезпечення національної безпеки неможливе без технологічної стійкості, високого рівня кіберзахисту та розвитку стратегічних комунікацій.

Міграційні процеси також стають системним викликом і перетворюються на багатофакторну проблему, що охоплює демографічні, соціальні, правові й безпекові аспекти. Міграція вже не є одностороннім явищем і визначається двостороннім рухом населення, коли держава може одночасно бути донором і реципієнтом мігрантів.

Глобалізація підсилює цю динаміку, роблячи міграційні потоки швидшими й менш контрольованими, а їх наслідки — більш комплексними. Виникають нові напрями ризиків: напруження на ринку праці, зміни у структурі суспільства, зростання нелегальних потоків, транснаціональна злочинність, а також політична поляризація, спричинена маніпуляцією темою міграції через інформаційні кампанії.

Інформаційні впливи набули масштабу стратегічної загрози, оскільки маніпуляція інформацією, дезінформація, таргетовані інформаційні операції,

пропаганда та використання штучного інтелекту формують нові способи втручання у внутрішні справи держав і глобальну динаміку сил.

У глобалізованому середовищі інформаційні атаки поширюються миттєво, долаючи кордони та завдаючи репутаційної, політичної й економічної шкоди. Україна постає особливим прикладом уразливості та водночас стійкості до таких впливів, оскільки її інформаційний простір тривалий час є однією з ключових цілей зовнішньої агресії. Це доводить, що сучасна безпека неможлива без інтеграції правових, технологічних і комунікаційних інструментів, спрямованих на захист інформаційної сфери.

Міжнародне право безпеки переживає системну трансформацію і вже не може базуватися на моделі, створеній після Другої світової війни. Військові, економічні, кібернетичні, екологічні та інформаційні загрози розширюють предмет правового регулювання, змушуючи міжнародне право реагувати на нові реалії.

Еволюція права безпеки відбувається в напрямі розширення його об'єктів — від суто міждержавних питань до кіберпростору, енергетики, клімату, космосу та інформаційних потоків. Водночас виникає потреба реформування міжнародних організацій, оскільки їхні існуючі механізми, зокрема структура голосування чи право вето, вже не відповідають сучасним загрозам і часто блокують колективні дії.

Міжнародне право переходить від реактивної моделі стримування до проактивної моделі комплексного регулювання, що охоплює багатосферні загрози, нових акторів і глобальні ризики.

Україна стала одним із ключових факторів трансформації європейської та глобальної системи безпеки. Її геополітичне розташування, досвід протидії гібридній агресії та активна участь у міжнародних ініціативах визначають її роль як держави, що не лише реагує на загрози, але й формує нові підходи до колективної безпеки.

Євроінтеграційний курс України став невіддільним від її безпекового розвитку: інтеграція в ЄС і НАТО перетворюється на механізм модернізації

сектору безпеки, зміцнення обороноздатності та посилення суб'єктності держави. Україна не просто користується міжнародно-правовими інструментами, а фактично бере участь у їх оновленні, пропонуючи нові стандарти та підходи, які базуються на її унікальному досвіді протидії агресії. Її роль у регіональних ініціативах, таких як співпраця в Чорноморському регіоні чи Кримська платформа, демонструє перехід від статусу об'єкта безпеки до статусу активного творця нових безпекових механізмів.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сучасні правові виклики міжнародній безпеці є результатом глибокої трансформації світового порядку, яка охоплює всі сфери — від військової до інформаційної. Нові загрози потребують інтегрованих підходів, здатних поєднати технологічні, правові й політичні інструменти в єдину систему реагування. Трансформація міжнародного права безпеки є закономірним процесом адаптації до глобалізованого середовища, а роль України у цьому контексті демонструє, що держава з унікальним досвідом може активно впливати на оновлення міжнародних норм і формування нової моделі колективної безпеки. Саме взаємодія цих трьох компонентів — нових загроз, трансформації права та української суб'єктності — визначає стратегічний напрям розвитку міжнародної безпеки у XXI столітті.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що глобалізація формує нову логіку міжнародних відносин, у якій взаємозалежність, транснаціональність і багаторівневе управління стають визначальними принципами. Теоретичні підходи підтверджують, що глобалізація трансформує класичну модель державоцентричного світопорядку, замінюючи її системою мережових взаємодій між державами, міжнародними організаціями, корпораціями та суспільствами. У результаті глобалізація перестає бути виключно економічним процесом і перетворюється на комплексний феномен, який структурно змінює політичний, безпековий та правовий простір. Саме тому її вплив на сферу безпеки проявляється через зміну уявлень про суверенітет, підвищення ролі міжнародного права та інституцій, переорієнтацію безпекових концепцій із військової площини на багатовимірну модель, що включає економічні, інформаційні, екологічні й соціальні складові. Таким чином, глобалізація визначає нову природу сучасної міжнародної системи та закладає фундамент для формування глобальної безпеки як інтегрованого простору колективної відповідальності.

2. Доведено, що взаємозв'язок між глобалізацією та еволюцією міжнародної безпеки у XXI столітті формується під впливом комплексу чинників — технологічних, економічних, політичних і правових. Науково-технічний прогрес став каталізатором інтеграційних процесів та водночас прискорив появу нових форм конфліктності, зокрема кіберзагроз, інформаційних війн і транснаціональної злочинності. Економічна взаємозалежність підвищила ефективність глобального виробництва, але водночас зробила держави вразливими до фінансових і енергетичних шоків. Політичні тенденції демонструють зміщення центра ваги від однополярності до багатополарності, що загострює конкуренцію між державами та ускладнює колективне реагування на глобальні ризики. Правова еволюція системи безпеки свідчить про поступовий перехід від вузького державного розуміння безпеки до концепцій спільної,

кооперативної та колективної безпеки, що відображено у діяльності ООН, ОБСЄ, НАТО та ЄС. Отже, сучасні механізми безпеки формуються під тиском взаємопов'язаних глобалізаційних процесів, які одночасно створюють нові можливості та породжують нові конфліктогенні фактори.

3. Встановлено, що глобалізація радикально змінила конфігурацію загроз міжнародній безпеці. Політичні ризики набули транснаціонального характеру, що проявляється у зростанні кількості гібридних конфліктів, зовнішніх втручань у внутрішні процеси держав та ерозії традиційних механізмів стримування. Економічні загрози посилилися через глобальний характер фінансових криз, енергетичну залежність і можливість використання санкційних, технологічних та торговельних інструментів як засобів тиску. Інформаційна сфера стала полем нових конфліктів — від маніпулятивних кампаній до кібератак, які здатні паралізувати критичну інфраструктуру та впливати на політичні процеси. Екологічні виклики вийшли на рівень глобальних криз — зміна клімату, деградація ресурсів, техногенні катастрофи вимагають широкої міжнародної координації. Воєнні загрози також набули нових рис: війни стають технологічними, асиметричними, мережевими, а межа між війною та миром поступово розмивається. Таким чином, глобалізація спричинила появу нової типології загроз, які більше не обмежуються кордонами держав і потребують системної міжнародної взаємодії.

4. Доведено, що міжнародні організації та глобальні інститути стали ключовими суб'єктами регулювання безпекових процесів у глобалізованому світі. ООН формує універсальні правові стандарти й механізми колективної безпеки, забезпечуючи легітимність глобальних рішень. НАТО трансформувалося в інститут багатофункціональної стабілізації, який реагує не лише на військові, а й на кібернетичні та гібридні загрози. ЄС формує комплексну політику безпеки, що поєднує оборонні, економічні, інформаційні та гуманітарні інструменти. ОБСЄ забезпечує дипломатичні, моніторингові та превентивні механізми, спрямовані на стабілізацію регіональних конфліктів. Сукупність дій цих структур формує нову архітектуру глобальної та

європейської безпеки, засновану на верховенстві права, колективній відповідальності та партнерстві. Водночас міжнародні організації змушені адаптувати свої механізми до умов геополітичної конкуренції та діяльності недержавних акторів, що зумовлює потребу у глибокому реформуванні їхніх інституційних спроможностей.

5. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо посилення міжнародної співпраці у сфері глобальної та регіональної безпеки. Ефективне реагування на глобальні загрози вимагає посилення інституційної координації між міжнародними організаціями, узгодження політичних підходів ключових світових акторів і розширення механізмів превентивної дипломатії. Необхідним є підвищення стійкості держав до гібридних, кібернетичних та інформаційних атак, що передбачає розвиток спільних стандартів цифрової безпеки, обмін технологіями та зміцнення критичної інфраструктури. У воєнній сфері актуальною є модернізація систем колективної оборони та впровадження багаторівневих механізмів раннього реагування. Економічна безпека потребує розвитку інструментів енергетичної диверсифікації, фінансової стабільності та захисту глобальних ланцюгів постачання. У гуманітарній та екологічній сферах пріоритетними стають міжнародні програми адаптації до кліматичних змін, регулювання міграційних потоків і захисту прав людини в умовах транснаціональних криз. У підсумку глобальна безпека вимагає переходу до моделі стратегічної солідарності, заснованої на довірі, праві та інтегрованому управлінні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрат С. Безпековий вимір співпраці в рамках ініціативи ЄС «Східне партнерство». *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. № 2(16). С. 6–20. DOI: 10.29038/2524-2679-2023-02-6-20
2. Алексеєнко І. В., Курас А. І., Маргулов А. Х. А 47 Глобальні проблеми міжнародних відносин та світової політики: безпековий вимір : підруч. ; за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. І. В. Алексеєнко / І. В. Алексеєнко, А. І. Курас, А. Х. Маргулов. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 164 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/7032/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%90%D0%BB%D1%94%D0%BA%D1%81%D1%94%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0.pdf
3. Баліцький В. Гносеологія формування понять «безпека», «державна безпека» та «національна безпека». *Літопис Волині*. 2023. № 29. С. 183–188. DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.29.29>
4. Баран А. В. Правові відмінності в регулюванні національних збройних сил держав ЄС – перешкода для створення спільної армії? *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 84, ч. 4. С. 209–214. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.28>.
5. Безрук О. О. Інституційні проблеми системи міжнародної безпеки в умовах загрози збройних конфліктів. *Сучасне суспільство*. 2020. № 2(21). С. 4–14. DOI: <https://doi.org/10.34142/24130060.2020.21.2.01>
6. Бєлєвцева В. В. Застосування принципів міжнародного права у сфері забезпечення міжнародної безпеки. *Інформація і право*. 2021. № 4(39). С. 135–140. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4\(39\).248835](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4(39).248835)
7. Буряченко О. Гібридна війна як нова форма глобального протистояння. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*.

Політичні науки та публічне управління. 2024. № 2(74). С. 24–31. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-2\(74\)-3](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-2(74)-3)

8. Буряченко О. Еволюція ядерного тероризму: політичний аналіз міжнародної нормативно-правової бази через призму російсько-української війни. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. *Політичні науки та публічне управління*. 2024. № 1(73). С. 13–22. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1\(73\)-2](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-1(73)-2)

9. Буряченко О. Криза міжнародної системи безпеки: неспроможність Ради Безпеки ООН. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. *Політичні науки та публічне управління*. 2023. № 2(68). С. 22–36. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-4](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-4)

10. Важна К. А. Проблеми визначення поняття й сутності тероризму в міжнародному праві. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. № 8. С. 137–151. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249036>

11. Ващенко С. С., Пономарьова Я. О., Сітало О. М., Кушнір Д. М. До питання профілактики міжнародного тероризму: управлінський та етичний аспекти. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2025. 34(1). С. 444–453. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2025.1.34>

12. Вишневська А. М., Петренко К. В. Вплив глобалізації на міграційні процеси у світі та Європі. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 34–39. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264626>.

13. Вовк В. М. Мораль, демократія, глобалізація і право. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 23–26. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.2>

14. Возовик Ю., Осипчук А., Плахотнік О. Міжнародно-правові аспекти допомоги Україні у контексті збройної агресії. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 9. 16 с. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.9.13>

15. Габорець О. А., Рибальченко Л. В. Види, характеристики та способи вчинення кібершахрайства. *Системи та технології*. 2025. Т. 69, № 1. С. 112–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6643-2025-1-69.13>
16. Гдичинський В. Принципи міжнародного правопорядку: теоретичні та практичні аспекти. *Наукові праці Київського авіаційного інституту. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2025. № 1(74). С. 52–59. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.74.19886>
17. Глобалізація і суспільство: національний, міжнародний та зарубіжний виміри: монографія /Т. В. Корнякова, О. Л. Соколенко, В. С. Г.ошовський та ін.; за заг. ред. д-ра. юрид.наук Т. В.Корнякцієї, д-ра. юрид. наук Н. С. Юзікової). Дніпро: ЛПА, 2021. 492 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/374060672_Globalizacia_i_suspilstvo_nacionalnij_miznarodnij_ta_zarubiznij_vimiri_Globilization_and_society_national_international_and_foreign_scope
18. Глух М. В., Гончаренко М. В. Сутнісне розуміння та природа поняття «гібридна війна» в сучасній доктрині міжнародного права. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. № 1(14). С. 197–205. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(14\)-2024-197-205](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(14)-2024-197-205)
19. Гнатюк М.М. Безпека та інтеграція: європейський досвід побудови проекту миру. Київ: Національний університет «КиєвоМогилянська академія», 2020. 242 с. URL: https://ec.europa.eu/programmes/erasmusplus/project-resultcontent/8f12342d-263f-4946-8830-7fdeed3bbfba/Book_Gn_3_full.pdf
20. Гончарук В. Л. Правові механізми боротьби з кіберзлочинністю: світова практика та український контекст. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2025. Том 1, № 49. С. 178–184. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-49-178>
21. Горєлова В. Ю. Кібербезпека: виклики цифрової ери через призму Конгресу ООН у Кіото. *Legal Bulletin*. 2024. № 14. С. 98–104. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A13>

22. Горпинюк О. П. Імплементация міжнародно-правових норм щодо протидії тероризму в КК України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2023. № 1. 20 с. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-1-8543>
23. Грабчук І. Л., Власюк Т. О. Характеристика наслідків фінансування міжнародного тероризму як ключових векторів розвитку фінансового моніторингу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 1(107). С. 61–65. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-61-65](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-61-65)
24. Грицишен Д. О., Соха С. І., Корзун С. В. Удосконалення державної політики протидії кіберзлочинності на основі досвіду країн Європейського Союзу. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 4(110). С. 125–144. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-4\(110\)-125-144](https://doi.org/10.26642/ema-2024-4(110)-125-144)
25. Гуменюк Т. І. Особливості трансформації правової науки в умовах воєнного стану. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2023. Вип. 15(27), Т. 1. С. 30–38. DOI: [10.33098/2078-6670.2023.15.27.1.30-38](https://doi.org/10.33098/2078-6670.2023.15.27.1.30-38)
26. Гуцалюк М. В. Кіберзагрози під час гібридної війни та протидія організованим кіберзлочинності. *Інформація і право*. 2025. № 1(52). С. 123–131. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1\(52\).324708](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1(52).324708)
27. Двуреченська О. Механізм функціонування Організації із заборони хімічної зброї: структура та основні напрями діяльності. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2020. Т. 12, № 1. С. 179–188. DOI: <https://doi.org/10.15421/352021>
28. Дерев'янка І. П. Гібридна війна як різновид асиметричних дій. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2023. № 11. С. 6–16. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.11.2023.278396>
29. Дияк Ю., Белінська Г. Особливості процесів міжнародної міграції в умовах глобалізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. 5 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-20>

30. Дука А. П., Старченко Г. В., Шапошникова І. В. Трансформація візій національної безпеки в умовах військової агресії. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-8-02-06>.

31. Європейський проект та Україна : монографія / А. В. Єрмолаєв, Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова [та ін.]. – К. : НІСД, 2012. – 192 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-09/evrop-ea0b8.pdf>

32. Желізник Є. М., Стебляк Д. М. Сучасна міграційна ситуація в світі та міграційна політика в контексті демографічної кризи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2024. № 52. С. 66–70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2024-52-9>

33. Жовтенко Т. Гібридна війна: анатомія інструментарію й перемоги [Електронний ресурс]. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/gibridna-viyna-anatomiya-instrumentariyu-u-peremogi>.

34. Загола Т. М. Теоретичні підходи до дослідження співвідношення понять «міжнародна безпека», «колективна безпека» та «глобальна безпека». *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2022. № 4(83). С. 133–137. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.4.18>.

35. Зима О. Г., Птащенко О. В., Яковлева О. Ю. Трансформація міграції населення в умовах глобалізації: стан та тенденції. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2023. № 2(278). С. 19–23. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2023-278-2-19-23>

36. Зорін К.М. Конфліктний потенціал американо-китайських відносин: перспективи застосування ядерної зброї. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія «Політичні науки»*. 2025. № 10. С. 65–71. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2025.10.11>

37. Зубков В. Механізм впливу на Інформаційні системи противника як складова інформаційного забезпечення сил оборони України. *Збірник наукових*

праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. 2023. № 2(78). С. 27–34. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2023-2-78/28-34>.

38. Іваницький А. М. Деякі питання застосування миротворчих сил ООН під час війни в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 4. С. 101 – 106. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.4.16>

39. Ісмаїлзаде Л. Медіа, маніпуляція та інформаційна війна. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2023. Т. 26, № 5. С. 55–65. DOI: <https://doi.org/10.15421/1723102>

40. Казакова Л. О., Куруц М., Зимомря О. І. Проблеми та перспективи розвитку міждержавних міграційних зв'язків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2021. Вип. 40. С. 38–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-40-7>.

41. Калініна С. П., Беззубченко О. А., Лелюк О. Ю. Сучасні міграційні трансформації: глобалізаційна парадигма. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2024. Вип. 28. С. 94–106. DOI: 10.34079/2226-2822-2024-14-28-94-106.

42. Каменчук Т. В. Глобалізація як механізм забезпечення єдності розуміння прав людини. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 237–243. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.32>

43. Камінська Н., Камінська А. Мир і безпека як фундаментальні цінності в умовах трансформації міжнародного і конституційного правопорядків. *Migration & Law*. 2025. Т. 5, № 4. С. 69–83. DOI: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2025-5-4-69-86>.

44. Карапозюк А. Роль Ради Безпеки ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки в сучасному світі та оцінка її ефективності на прикладі України. Центр безпекових досліджень Сенсс. Лютий 2023. URL: <https://censs.org/rol-rady->

bezpeky-oon-u-pidtrymtsi-mizhnarodnoho-myr-ta-bezpeky-v-suchasnomu-sviti-ta-otsinka-yiyi-efektyvnosti-na-prykladi-ukrayiny/

45. Карвацька С. Б. Міжнародний правопорядок: сучасні виклики та умови ефективної правової регламентації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 88, ч. 4. С. 79–83. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.11>

46. Карлюга Є. Економічні санкції ООН як засіб забезпечення дотримання міжнародного права: проблеми застосування. *Вісник Одеського національного університету. Правознавство*. 2024. Т. 26, № 2. С. 21–30. DOI: [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2024-26-2\(39\)-4](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2024-26-2(39)-4)

47. Карпенко О. В. Забезпечення національної безпеки в контексті участі України в діяльності міжнародних організацій. *Політичне життя*. 2020. № 2. С. 118–124. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.2.16>.

48. Карчевська О., Агафонова Г. Теоретичний вимір трансформації міжнародної безпеки в умовах поліцентричності глобального порядку. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. № 21, 2025. С. 145–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-21-17>.

49. Кириченко А., Іваненко С., Ремез В. Гібридна війна як новий вимір сучасних конфліктів. *Вісник Національного університету оборони України*. 2025. Т. 86, № 4. С. 85–95. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-86-4-85-95>.

50. Кириченко Ю. В., Сергієнко Т. І., Сластін В. О. Інформаційні війни як інструмент гібридної агресії: український досвід. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*. 2025. № 1(65). С. 89–95. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1\(65\).332563](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1(65).332563).

51. Ківалова Т. С., Чернявський М. В. Становлення поняття міжнародної безпеки в міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1, 2024. С. 680–683. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/162>

52. Климончук В., Москалюк М. Формування Балто-Чорноморського оборонного союзу: стратегічні перспективи та виклики. *Вісник Прикарпатського*

університету. *Серія: Політологія*. 2025. № 20. С. 42–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-6>.

53. Кобець Т. Інформаційні спеціальні операції: особливості реалізації в сучасних умовах. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2025. № 20. С. 256–263. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-30>.

54. Кожухар О. В. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток правової культури. *Наука і правоохорона*. 2024. Вип. 1(63). С. 47–55. DOI: [https://doi.org/10.36486/np.2024.1\(63\)](https://doi.org/10.36486/np.2024.1(63))

55. Кожухар О. Особливості впливу глобалізаційних процесів на правові системи сучасного світу. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2024. № 4. С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2024.4.01>

56. Кокір Я. В. Сучасні трансформації держави та права в умовах глобалізації. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2025. № 2(34). С. 14–20. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-2\(34\)-14-20](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-2(34)-14-20)

57. Колібик І. О. Міжнародне приватне право і сучасні глобалізаційні процеси. У: *Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ: матеріали Всеукраїнської наукової конференції* (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) / МОН України, НУ «ОЮА» ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. – Одеса: Фенікс, 2021. – С. 101–104. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d80b1605-3d48-4e3d-93eb-deddeb0e31ca/content>

58. Коломієць Б. С. Еволюція поняття безпеки: від класичних теорій до сучасних підходів. *Economics: Time Realities*. 2024. № 6(76). С. 47–54. DOI: 10.15276/ETR.06.2024.5.

59. Кононенко В. П., Новікова Л. В., Копицька П. О. Політика міжнародних організацій з питань інформаційної безпеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 65. С. 353–356. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.64>.

60. Кононенко В. П., Новікова Л. В., Харченко І. М. Трансформація політики міжнародних організацій ЄС та НАТО з метою забезпечення

енергетичної безпеки держав-членів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Т. 67. С. 313–318. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.59>.

61. Корольчук Л. Військовий вимір сталого розвитку: новий виклик для сучасної дипломатії. *Економічний форум*. 2022. Т. 12, № 3. С. 114–118. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-3-14>

62. Котвицька Н., Омельчук Р., Уманець А. Правове забезпечення та міжнародне співробітництво у протидії кіберзлочинності та транснаціональним економічним правопорушенням. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2025. № 10(64). С. 929–943. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10\(64\)-929-943](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10(64)-929-943)

63. Курцев О. Ю., Попова Г. Є. Наслідки міжнародної міграції для суспільних відносин. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2023. № 2(278). С. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2023-278-2-61-65>.

64. Ларіончева Н. А. Сучасні інформаційні війни: на прикладі російсько-українського протистояння. *Науковий журнал «Політикус»*. 2024. Вип. 1, № 14. С. 14–20. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-1.2>.

65. Липчук О., Ломака І. Співпраця України та міжнародних інституцій в контексті проблем застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії в Україні. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 19 (спецвипуск з нагоди 60-літнього ювілею професора Василя Климончука). С. 105–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-12>.

66. Лисецький Ю. М., Старовойтенко О. О., Семенюк Ю. В., Павленко Д. Г. Гібридні війни: компоненти та особливості. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2021. Т. 32(71), № 5. С. 63–70. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.5/11>.

67. Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Бортник В. А. Інноваційно-інтелектуальний потенціал як стратегічна складова обороноздатної інфраструктури кіберспецслужб світу. *Експерт: парадигми юридичних наук і*

державного управління. 2025. № 2(34). С. 33–37. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-2\(34\)-33-37](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2025-2(34)-33-37)

68. Лобко М. М. Об'єднана операція як основна форма відсічі збройній агресії «гібридного» типу. *Наука і оборона*. 2021. № 2. С. 24–33. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2021-15-2-24-33>.

69. Лобода Ю. О. Поняття «гібридна війна (гібридні військові дії)»: походження та складність. *Актуальні питання національної безпеки і оборони*. 2020. № 4. С. 20–23. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2020-13-4-20-23>.

70. Лугіна Н. А., Бойко В. В. Європейський досвід подолання кіберзлочинності в Україні в умовах сьогодення. *Нове українське право*. 2022. Спецвипуск. Том 2. С. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2.6>

71. Лугіна Н. А., Бондаренко А. М. Практичні аспекти розслідування кіберзлочинності – європейський досвід. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. № 2(9). С. 195–203. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(9\)-2022-195-203](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(9)-2022-195-203)

72. Мартинюк О. В. Трансформація викликів і загроз національній безпеці у сфері безпеки державного кордону в умовах формування нового світового порядку. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2023. Вип. 37. С. 81–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/>.

73. Матвієнко О. В. Суверенітет держави: проблеми, принципи реалізації та глобалізація. *Культурологічний альманах*. 2025. № 1. С. 233–238. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.25>.

74. Мельничук С. М. Право та глобалізація як дискурс становлення сучасної держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2020. Вип. 62. С. 52–56. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/03/11.pdf>

75. Михальський Ю., Кендус О., Гороховський Д. Роль України у формуванні нової системи міжнародної безпеки після 2022 року. *Публічне управління і політика*. 2025. № 4(8). 11 с. DOI: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.4.04>

76. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська, О. О. Резнікова ; за ред. К. А. Кононенка. – К. : НІСД, 2013. – 56 с. https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2013-10/Kononenko_NB-23e37.pdf

77. Облап П. В. Глобалізація у контексті цивілізаційного підходу до розвитку суспільства у XXI столітті. *Культурологічний альманах*. 2024. № 2. С. 208–213. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.25>

78. Онофрійчук А. Досвід НАТО та ЄС у зміцненні стійкості національної безпеки. *Соціальний розвиток і безпека*. 2024. Т. 14, № 1. С. 138–149. DOI: [10.33445/sds.2024.14.1.12](https://doi.org/10.33445/sds.2024.14.1.12)

79. Панасюк О. П., Олійник С. М., Литовченко В. П. Глобалізація та її виклики для національних суверенітетів: аналіз впливу глобалізаційних процесів на сучасне міжнародне право. *Академічні візії*. 2024. № 33. 12 с. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12625395>

80. Пасічник В., Бінас О. Російські дезінформаційні стратегії в Польщі як загроза інформаційній безпеці України. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2025. № 12. С. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-12-124-132>.

81. Петруненко Я. Міжнародні безпекові угоди України: економічна архітектура підтримки та перспективи реалізації. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 6. 11 с. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.6.10>

82. Пирога І. С., Белов Д. М. Конституціоналізація міжнародного права: теоретико-правовий аналіз. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 164–169. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.24>

83. Пікуля Т. О., Левицький М. О. Особливості правотворчої діяльності в умовах глобалізаційних процесів: вітчизняний досвід. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2024. Вип. 1. С. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/cuj-2024-1-7>

84. Помаза-Пономаренко А. Л. Глобальна безпека: «інституційна сила 4.0». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 11. С. 1–22. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.11.1>

85. Присташ А. Наукові підходи до трактування поняття «міжнародна безпека». *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 3(20). С. 34–45. DOI: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2024-03-34-45>

86. Присташ А. С. Трансформація системи міжнародної безпеки: нові виклики та загрози. *International Economics and International Relations*. 2023. № 170. С. 13-14. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/4336/4373>.

87. Рагуліна К. А. Взаємовплив міжнародного і національного права: глобалізаційні виклики. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2022. Вип. 44. С. 142–161. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2022-44-142>

88. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 14 листопада 2022 року: ЕС-11/5. Агресія проти України: захист і відшкодування. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/ua1.pdf>

89. Російська війна проти України як тригер змін міжнародної безпеки: базові наративи : аналіт. доп. / [Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська]. – Київ : НІСД, 2024. – 49 с. – (Серія «Міжнародні відносини»). – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.02>.

90. Санакоєв Д. Нормативно-правові аспекти врегулювання обігу зброї в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 224–230. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-6-224-230>.

91. Ситник Г., Таран Є. Основні тренди трансформації системи міжнародних відносин (світопорядку). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Національна безпека*. 2024. Т. 2, № 2. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-1/11>.

92. Сірант М. Фундаментальні принципи міжнародного права як органічні закони глобального суспільства. *Аналітично-порівняльне*

правознавство. 2024. № 6. С. 958–962. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.161>

93. Скоморовський В. Б., Лучко О. О. Роль міжнародних організацій у протидії тероризму. *Legal Bulletin*. 2024. № 13. С. 109–116. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-13-A16>

94. Скрипник О. Війна за незалежність португальських колоній та позиція ООН. *Старожитності Лукомор'я*. 2023. № 2. С. 67–74. DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.2.203>

95. Слюсаревський М. М. Негативні інформаційні впливи на людину в сучасному світі: концептуальна модель. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. Т. 3, № 1. С. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-13-2>.

96. Соколенко О. Л. Міжнародно-правові механізми врегулювання локальних військових конфліктів: аналіз ефективності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 399–401. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/94>

97. Сокольська Т. В., Білик О. В., Шевченко К. Р. Ключові основи та концепції безпеки, їх вплив на функціонування публічних інститутів. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2025. № 1. С. 86–93. DOI: <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2025.1.11>.

98. Соловей Г., Кругльов В. Резолюції ООН щодо російської агресії проти України 2014–2023: аналіз дискурсу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. № 4(76). С. 110–117. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-4\(76\)-14](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-4(76)-14)

99. Срібна Є., Ступницький В., Крет О., Крет Р. Інформаційні війни та їх вплив на міжнародну репутацію країни. *Бюлетень Національного університету водних ресурсів та екологічної інженерії*. 2024. Т. 4, № 108. С. 298–308. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve4202427>.

100. Статут Організації Об'єднаних Націй (з поправками). Статут Міжнародного Суду Організації Об'єднаних Націй: від 26 червня 1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

101. Сторожук Д. А. Вплив глобалізаційних процесів на правовий прогрес: антропологічні та аксіологічні передумови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Вип. 54. С. 231–236. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f2df5902-ac81-48f5-86e0-d142dc453cd2/content>

102. Талдикін О. Суверенітет: спроба класифікації. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 125–129. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-125-129>.

103. Танська Л. В. Глобалізація як феномен трансформації посткомуністичної культури: історіографія проблеми. *Питання культурології*. 2021. № 38. С. 195–203. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.38.2021.245894>

104. Таран Є. І. Трансформація державної політики національної безпеки в умовах геополітичних змін. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2025. № 3. С. 126–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-3-14>.

105. Таран Є.І. Виклики та перспективи для України в умовах інтеграції у міжнародні безпекові структури. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2025. № 1. С. 70–76. DOI: <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-1-9>

106. Теремецький В. І., Петренко А. А. Правова система Європейського Союзу: особливості, сучасні тенденції та методологічні засади нормопроєктування в умовах адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС. *Наукові записки. Серія: Право*. 2025. № 18. С. 296–308. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2025-18-296-309>

107. Тернавська В. М. Правотворчість держави в умовах глобалізації та глокалізації як основних тенденцій у праві. *Нове українське право*. 2024. № 2. С. 95–101. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.2.12>

108. Тихомиров О. Інформаційні права людини в контексті плюралізму праворозуміння. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2262>.
109. Томашук І., Болтовська Л. Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. 12 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-50>.
110. Трансформація системи міжнародної безпеки і подальша роль України. Аналітичний центр ADASTRA. 2022. URL: <https://adastra.org.ua/blog/transformaciya-sistemi-mizhnarodnoyi-bezpeki-i-podalsha-rol-ukrayini>
111. Тронько О. О., Бережна К. В. Сучасність міжнародної безпеки в контексті глобалізації: український досвід останнього десятиріччя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 716–720. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/171>.
112. Трушкіна Н. Концептуальні підходи до визначення поняття «міжнародна безпека». *Věda a perspektivy*. 2023. № 4 (23). С. 37–51. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4\(23\)-37-51](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-4(23)-37-51)
113. Туз О., Волошин В. Оперативно-розшукова протидія контрабанді зброї: кейс-аналіз та рекомендації. *Наукові перспективи. Серія «Право»*. 2025. № 10(64). С. 1148–1157. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10\(64\)-1148-1157](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-10(64)-1148-1157).
114. Тукаленко Ю. Концептуальне осмислення трансформації міжнародних інституцій безпеки в умовах формування нового світового порядку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Національна безпека*. 2024. Т. 2, № 2. С. 41–48. DOI: <https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-7/11>.
115. Турченко О. Г., Груценко Ю. І. Національна безпека і державна безпека: поліваріантність визначення та співвідношення. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. С. 66–74. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2023.2.8>.

116. Удовенко Ж. В., Галицький В. О. Міжнародний досвід боротьби з незаконним обігом переносної ствольної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї. *Європейський правничий часопис*. 2024. Вип. 4. С. 85–91. DOI: 10.36919/3041-1149(Print).4.2024.85-91
117. Федулова С. О. Економічна взаємозалежність, глобалізація та безпекова криза в Європі XXI століття. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2022. № 2(33). С. 97–105. DOI: <https://doi.org/10.32342/2074-5362-2022-2-33-8>
118. Француз А. Й., Панкова А. Р. Загальна характеристика міжнародного тероризму в системі злочинів проти людства. *Legal Bulletin*. 2025. С. 116–121. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-15-A16>
119. Хлистун О., Проскуріна М., Малоока Л., Мішкою В., Коренев В., Туз А. Особливості створення національного культурного продукту в умовах глобальної конкуренції. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2022. № 1(42). С. 454–463. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.42.2022.3705>
120. Хоменко А.О. Міжнародний досвід регулювання обігу зброї: шляхи впровадження в Україні. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2025. № 1. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.18>
121. Шайхет Д. Вплив глобалізації на суверенітет національних держав. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2024. Т. 27, № 3. С. 119–123. DOI: <https://doi.org/10.15421/172459>.
122. Шемчук В. В. Економічна та інформаційна безпека держави: правові аспекти співвідношення. *Актуальні проблеми держави і права*. № 83. С. 253–259. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i83.140>
123. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy: 2016. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf

124. Adopted by the Security Council at its 4385th meeting: Resolution 1373 (2001), 28 September, 2001. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf
125. Astana Commemorative Declaration: Towards a Security Community, OSCE: 1 December 2010. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/6/74985.pdf>
126. Convention on Cybercrime, Council of Europe: Budapest, 23 November 2001. URL: <https://rm.coe.int/1680081561>
127. Helsinki Final Act. Final act of the 1st CSCE Summit of Heads of State or Government. Organization for Security and Co-operation in Europe: 1 August 1975. URL: <https://www.osce.org/helsinki-final-act>
128. Istanbul Document. Organization for Security and Co-operation in Europe: 19 November 1999. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/39569.pdf>
129. Resolution adopted by the General Assembly: 16 September 2005: 60/1. 2005 World Summit Outcome. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf
130. Resolution adopted by the General Assembly: 18 September 2000, 55/2. United Nations Millennium Declaration. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_55_2.pdf
131. Security Council resolution 1373 (2001): adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/449020>
132. The North Atlantic Treaty/ Washington D.C. : 4 April 1949. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm
133. The Paris Agreement: United Nations Framework Convention on Climate Change, 12 December 2015. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/parisagreement_publication.pdf

134. The world in 2023: ten issues that will shape the international agenda. CIDOB. 2022. URL: https://www.cidob.org/sites/default/files/2024-06/NOTES%20283_TENDENCIAS_ANG.pdf
135. Treaty on European Union (92/C 191/01): Document 11992M, 29 July 1992. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu/sign/eng>
136. United Nations Charter: 26 June 1945, San Francisco. URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>